

ที่ พม 0228 /

22230

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
1034 ถนนกรุงเกษม แขวงมหานาค
เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ 10110

๒ มิถุนายน 2550

เรื่อง โครงการเวทีประชาธิปไตยชุมชนเพื่อความมั่นคงของมนุษย์

เรียน เลขาธิการคณะกรรมการรัฐมนตรี

- สิ่งที่ส่งมาด้วย 1. เอกสาร “การจัดเวทีประชาธิปไตยชุมชนเพื่อความมั่นคงของมนุษย์: ระดับอำเภอ”
จำนวน 50 ชุด
2. แผนปฏิบัติการเวทีนำร่อง 1 จังหวัด 1 อำเภอ จำนวน 1 ชุด
3. Checklist การเสนอเรื่องต่อคณะกรรมการรัฐมนตรี จำนวน 1 ชุด

สืบเนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายมุ่งสร้างสังคมเข้มแข็งที่คนในชาติอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันอย่างสมานฉันท์บนพื้นฐานคุณธรรม ประกอบกับสถานการณ์ของสังคมไทยปัจจุบัน ซึ่งนอกจากจะมีปัญหาในทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนอันเป็นรากฐานความมั่นคงของสังคมไทยแล้ว ยังมีปัญหาความขัดแย้งอันเนื่องมาจากความเห็นที่แตกต่างทางการเมือง ซึ่งความขัดแย้งนี้อาจนำไปสู่การใช้ความรุนแรงในการจัดการกับปัญหา การพัฒนาสังคมไทยให้ก้าวข้ามพ้นความขัดแย้งที่สะสมอยู่ได้ จำเป็นต้องใช้กระบวนการที่มุ่งสร้างความหวังและพลังที่จะร่วมกันทำให้สังคมเข้มแข็งอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันบนพื้นฐานของคุณธรรมซึ่งเป็นเป้าหมายที่รัฐบาลได้แสดงความมุ่งมั่นไว้

ดังนั้น กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จึงได้จัดทำโครงการเวทีประชาธิปไตยชุมชนเพื่อความมั่นคงของมนุษย์ขึ้น เพื่อให้เกิดกระบวนการดังกล่าว โดยมีสาระสำคัญโดยสรุป ดังนี้

1. แนวคิดในการดำเนินงาน

มุ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีเวทีเพื่อพูดคุยกันในระบบที่เรียกว่า “ประชาเสวนา” หรือ “สานเสวนา” ด้วยกระบวนการที่เหมาะสมในเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ความเป็นอยู่ในพื้นที่ ทำความเข้าใจกับความขัดแย้งซึ่งไม่ใช่การประนีประนอม แต่เป็นการทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน เชื่อใจไว้วางใจ และร่วมมือกันสร้างสรรค์สิ่งดี ๆ เพื่อสังคม

/ 2. การดำเนินงาน...

2. การดำเนินงาน

ดำเนินการจัดเวทีในทุกอำเภอ และทุกเขตกรุงเทพมหานคร รวม 926 เวที โดยมีผู้เข้าร่วมเวทีในแต่ละอำเภอ ประกอบด้วย ผู้นำทางการ ผู้นำตามธรรมชาติ และผู้แทนที่เกี่ยวข้องในประเด็นสำคัญที่จะพูดคุยในแต่ละเวที โดยดำเนินการตั้งแต่เดือนพฤษภาคม – กรกฎาคม 2550 หลังจากนั้น จะทำการสรุปผล รวบรวมประเด็นสำคัญและข้อตกลงร่วมกันในการขับเคลื่อนสังคม

3. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ได้ข้อมูลสถานการณ์ ประเด็นปัญหาสำคัญของท้องถิ่น ข้อตกลงร่วมกันของเวทีที่จะนำไปสู่การร่วมมือร่วมใจในการแก้ปัญหของผู้เกี่ยวข้อง รวมทั้งเวทีประชาธิปไตยชุมชนเป็นรากฐานของการเมืองสมานฉันท์ เพราะเมื่อประชาธิปไตยชุมชนเข้มแข็ง และชาวบ้านสามารถใช้ราชการ ใช้การเมือง (ระดับชาติ) เป็นเครื่องมือได้ การเมืองก็จะเป็นพลังทางศีลธรรม สร้างความร่มเย็นเป็นสุขและความเข้มแข็งให้ประเทศต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณานำเสนอคณะรัฐมนตรี เพื่อโปรดทราบต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(นายพลเดช ปิ่นประทีป)

รัฐมนตรีช่วยว่าการฯ รักษาการแทน

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ศูนย์สนับสนุนการป้องกันและลดความรุนแรง

โทร.0 2306-8953-4 / โทรสาร.0 2306-8732

โครงการขับเคลื่อนเวทีประชาธิปไตยชุมชนเพื่อความมั่นคงของมนุษย์ ระดับอำเภอ 926 เวที

ตารางจัดเวที 1 จังหวัด 1 อำเภอ นำร่อง (ปรับ ลำดับ)

ลำดับ	จังหวัด	อำเภอนำร่อง	วัน / เดือน / ปี	สถานที่
1	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	อำเภอภาชี	28 พฤษภาคม 2550	ห้องประชุมอำเภอภาชี
2	จังหวัดนนทบุรี	อำเภอไทรน้อย	26 พฤษภาคม 2550	ห้องประชุมโรงเรียนมัธยมไทรน้อย
3	จังหวัดสุพรรณบุรี	อำเภอหนองหญ้าไซ	27 พฤษภาคม 2550	ห้องประชุมอำเภอหนองหญ้าไซ
4	จังหวัดอ่างทอง	อำเภอสามโคก	23 พฤษภาคม 2550	ห้องประชุมอำเภอสามโคก
5	จังหวัดปทุมธานี	อำเภอลองหลวง	30 พฤษภาคม 2550	ที่ว่าการอำเภอลองหลวง
6	จังหวัดนครนายก	อำเภอบ้านนา	26 พฤษภาคม 2550	ห้องประชุมอำเภอบ้านนา
7	จังหวัดฉะเชิงเทรา	อำเภอบางปะกง	30 พฤษภาคม 2550	ห้องประชุมอำเภอบางปะกง
8	กรุงเทพมหานคร	อยู่ระหว่างประสานงาน	อยู่ระหว่างประสานงาน	อยู่ระหว่างประสานงาน
9	จังหวัดสิงห์บุรี	อำเภอเมือง	22 พฤษภาคม 2550	ที่ว่าการอำเภอเมือง
10	จังหวัดชัยนาท	อำเภอมโนรมย์	25 พฤษภาคม 2550	ห้องประชุมที่ว่าการอำเภอมโนรมย์
11	จังหวัดสระบุรี	อำเภอเมือง	24 พฤษภาคม 2550	ที่ว่าการอำเภอเมือง
12	จังหวัดสระแก้ว	กิ่ง อำเภอวังสมบูรณ์	6 มิถุนายน 2550	ศาลาวิถ้วังสมบูรณ์
13	จังหวัดปราจีนบุรี	อำเภอเมือง	26 พฤษภาคม 2550	องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านพระ
14	จังหวัดสมุทรปราการ	อำเภอพระประแดง	28 พฤษภาคม 2550	โรงเรียนวัดทรงธรรม
15	จังหวัดจันทบุรี	อำเภอโป่งน้ำร้อน	24 พฤษภาคม 2550	หอประชุมอำเภอโป่งน้ำร้อน
16	จังหวัดชลบุรี	ศาลาประชาคม อ. บ้านบึง	6 มิถุนายน 2550	ศาลาประชาคมอำเภอบ้านบึง
17	จังหวัดระยอง	อำเภอแกลง	14 มิถุนายน 2550	วัดวังหินธรรมราม ต.วังหว่า อ.แกลง
18	จังหวัดตราด	อำเภอเขาสมิง	7 มิถุนายน 2550	ห้องประชุมศาลาวิถ้เขาสมิง
19	จังหวัดสมุทรสาคร	อำเภอบ้านแพ้ว	20 พฤษภาคม 2550	องค์การบริหารส่วนตำบลอำแพง
20	จังหวัดเพชรบุรี	อำเภอชะอำ	23 พฤษภาคม 2550	ศาลาวิถ้ห้วยทรายใต้
21	จังหวัดสมุทรสงคราม	อำเภออัมพวา	26 พฤษภาคม 2550	ห้องประชุมอำเภออัมพวา
22	จังหวัดราชบุรี	อำเภอบางแพ	30 พฤษภาคม 2550	หอประชุมอำเภอบางแพ
23	จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	อำเภอเมือง	พฤษภาคม 2550	ห้องประชุมเทศบาลเมือง
24	จังหวัดนครปฐม	อำเภอบางเลน	3 มิถุนายน 2550	องค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำ
25	จังหวัดกาญจนบุรี	อำเภอพนมทวน	4 มิถุนายน 2550	โรงเรียนพนมทวนชนูปถัมภ์
26	จังหวัดนครราชสีมา			อยู่ระหว่างประสานงาน
27	จังหวัดบุรีรัมย์			อยู่ระหว่างประสานงาน
28	จังหวัดชัยภูมิ	อำเภอภูเขียว	31 พฤษภาคม 2550	
29	จังหวัดสุรินทร์			อยู่ระหว่างประสานงาน

โครงการขับเคลื่อนเวทีประชาธิปไตยชุมชนเพื่อความมั่นคงของมนุษย์ ระดับอำเภอ 926 เวที

ตารางจัดเวที 1 จังหวัด 1 อำเภอ นำร่อง (ปรับ ลำดับ)

30	จังหวัดอุบลราชธานี			อยู่ระหว่างประสานงาน
31	จังหวัดศรีสะเกษ			อยู่ระหว่างประสานงาน
32	จังหวัดมหาสารคาม	อำเภอภูคัง	18 พฤษภาคม 2550	ที่ว่าการอำเภอภูคัง
33	จังหวัดเลย	อำเภอปากชม	30 พฤษภาคม 2550	ศาลาประชาคม อ. ปากชม
34	จังหวัดขอนแก่น	อำเภอเมือง	5 มิถุนายน 2550	ศาลาประชาคมจังหวัด
35	จังหวัดอุดรธานี	อำเภอหนองวัวซอ	30 พฤษภาคม 2550	ที่ว่าการอำเภอหนองวัวซอ
36	จังหวัดหนองบัวลำภู	อำเภอเมือง	25 พฤษภาคม 2550	ที่ว่าการอำเภอเมือง
37	จังหวัดร้อยเอ็ด	อำเภอเมือง	26 พฤษภาคม 2550	ที่ว่าการอำเภอเมือง
38	จังหวัดหนองคาย	อำเภอโพนพิสัย	4 มิถุนายน 2550	ที่ว่าการอำเภอโพนพิสัย
39	จังหวัดมุกดาหาร	อำเภอนิคมน้ำคำสร้อย	27 พฤษภาคม 2550	ห้องประชุมที่ว่าการอำเภอนิคมน้ำคำสร้อย
40	จังหวัดสกลนคร	อำเภอพรรณานิคม	25 พฤษภาคม 2550	ห้องประชุม อบต.
41	จังหวัดกาฬสินธุ์			อยู่ระหว่างประสานงาน
42	จังหวัดนครพนม	อำเภอเมือง	22 พฤษภาคม 2550	โรงแรมแม่น้ำโขงแกรนด์วิว
43	จังหวัดยโสธร			อยู่ระหว่างประสานงาน
44	จังหวัดอำนาจเจริญ	อำเภอสิรินธร	25 พฤษภาคม 2550	วัดโพธิ์กลาง
45	จังหวัดฉะเชิงเทรา			อยู่ระหว่างประสานงาน
46	จังหวัดนครสวรรค์			อยู่ระหว่างประสานงาน
47	จังหวัดพิจิตร			อยู่ระหว่างประสานงาน
48	จังหวัดกำแพงเพชร			อยู่ระหว่างประสานงาน
49	จังหวัดอุทัยธานี			อยู่ระหว่างประสานงาน
50	จังหวัดอุตรดิตถ์			อยู่ระหว่างประสานงาน
51	จังหวัดสุโขทัย	อำเภอศรีนคร	1 มิถุนายน 2550	ห้องประชุมเทศบาล ต. ศรีนคร
52	จังหวัดเพชรบูรณ์	อำเภอเมือง	25 พฤษภาคม 2550	โรงเรียนเทศบาล 3
53	จังหวัดตาก	อำเภอวังเจ้า	28 พฤษภาคม 2550	หอประชุมอำเภอ
54	จังหวัดพิษณุโลก	อำเภอเนินมะปราง	31 พฤษภาคม 2550	อำเภอเนินมะปราง
55	จังหวัดเชียงราย	รอสถานที่	29 พฤษภาคม 2550	อยู่ระหว่างประสานงาน
56	จังหวัดลำปาง			อยู่ระหว่างประสานงาน
57	จังหวัดลำพูน	อำเภอบ้านโฮ่ง	28 พฤษภาคม 2550	ศาลาประชาคมอำเภอบ้านโฮ่ง
58	จังหวัดแพร่	อำเภอลอง	30 พฤษภาคม 2550	ศาลาประชาคมอำเภอลอง
59	จังหวัดเชียงใหม่	อำเภอสันกำแพง	30 พฤษภาคม 2550	อยู่ระหว่างประสานงาน

โครงการขับเคลื่อนเวทีประชาธิปไตยชุมชนเพื่อความมั่นคงของมนุษย์ ระดับอำเภอ 926 เวที

ตารางจัดเวที 1 จังหวัด 1 อำเภอ นำร่อง (ปรับ ล่าสุด)

60	จังหวัดพะเยา			อยู่ระหว่างประสานงาน
61	จังหวัดแม่ฮ่องสอน	อำเภอปาย	30 พฤษภาคม 2550	หอประชุมอำเภอปาย
62	จังหวัดน่าน			อยู่ระหว่างประสานงาน
63	จังหวัดระนอง	อำเภอกระบุรี	29 พฤษภาคม 2550	อยู่ระหว่างประสานงาน
64	จังหวัดสุราษฎร์ธานี			อยู่ระหว่างประสานงาน
65	จังหวัดนครศรีธรรมราช			อยู่ระหว่างประสานงาน
66	จังหวัดชุมพร			อยู่ระหว่างประสานงาน
67	จังหวัดพังงา			อยู่ระหว่างประสานงาน
68	จังหวัดกระบี่			อยู่ระหว่างประสานงาน
69	จังหวัดภูเก็ต	อำเภอลาง	19 มิถุนายน 2550	-
70	จังหวัดตรัง			อ.กันตัง จ.ตรัง
71	จังหวัดปัตตานี			อยู่ระหว่างประสานงาน
72	จังหวัดพัทลุง			อยู่ระหว่างประสานงาน
73	จังหวัดสงขลา			อยู่ระหว่างประสานงาน
74	จังหวัดยะลา	อำเภอเมือง	7 มิถุนายน 2550	โรงแรมแกรนด์พาเลท
75	จังหวัดนราธิวาส			อยู่ระหว่างประสานงาน
76	จังหวัดสตูล			อยู่ระหว่างประสานงาน

ประชาธิปไตยชุมชน

รากฐานของการเมืองสมานฉันท์ และการเมืองคุณธรรม

ประเวศ วะสี

๙ เมษายน ๒๕๕๐

ประชาธิปไตยชุมชน

รากฐานของการเมืองสมานฉันท์และการเมืองคุณธรรม

ประเวศ วะสี

พิมพ์ครั้งที่ ๑	เมษายน ๒๕๕๐
จำนวน	๓,๐๐๐ เล่ม
จัดพิมพ์โดย	แผนงานพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ
พิมพ์ครั้งที่ ๒	พฤษภาคม ๒๕๕๐
จำนวน	๑๐๐,๐๐๐ เล่ม
จัดพิมพ์โดย	กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ๒๕๕ ภายใต้สถานสงเคราะห์บ้านราชวิถี เขตพญาไท กรุงเทพฯ ๑๐๔๐๐ โทรศัพท์ ๐๒-๓๐๖๘๔๕๓-๔ โทรสาร ๐๒-๓๐๖๘๔๕๒
Email:	926democracy@gmail.com
Website:	http://www.m-society.go.th

๑.

มายาคติ พาวิกฤต

สังคมไทยกำลังวิกฤตสุด ๆ และเสี่ยงต่อการหลุดเข้าไปสู่ความรุนแรงนองเลือด เพราะความล้มเหลวในการแก้ปัญหาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และสิ่งแวดล้อม นานเกินไป

การแก้ปัญหาไม่ได้มานานเกินไป ทำให้เกิดความเครียดในสังคม ความเครียดทำให้เกิดความขัดแย้งและความรุนแรง ความขัดแย้งและความรุนแรงที่ปราศจากทางออกจะทำให้เกิดมรสุมภัย หรือถึงกับล่มสลายทางอารยธรรม

สังคมที่จะไม่ล่มสลายต้องมีสมรรถนะในการรักษาคุณภาพ ทั้งคุณภาพในตัวเองและกับภายนอก ท่ามกลางความซับซ้อนของปัจจุบันที่เชื่อมโยงกันทั้งโลกที่เรียกกันว่าโลกาภิวัตน์นั้น มีแรงกระแทกจากโลกนานาชาติ

สังคมไทยไม่มีสมรรถนะพอเพียงพอที่จะรักษาคุณภาพท่ามกลางแรงกระแทก จึงเสี่ยงต่อความล่มสลาย จะเห็นได้ว่าเราไม่สามารถจัดการการใช้ทรัพยากรอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน ช่องว่างทางเศรษฐกิจห่างมากขึ้น ทำให้ความไม่เป็นธรรมสูงขึ้น เรามีรัฐบาลมาหลายชนิดทั้งเผด็จการทหาร นายทุน อมาตยาธิปไตย ก็ล้วนไร้สมรรถนะในการแก้ปัญหาของประเทศ

ขณะนี้คนไทยขัดแย้งกันในทางความคิดอย่างรุนแรงอย่างไม่เคยมีมาก่อน และยังไม่เห็นอะไรหรือใครที่จะมาทำให้เกิดความปรองดองได้ ที่เป็นเช่นนี้เป็นเพราะสังคมไทยติดอยู่ในมายาคติหลายอย่าง ทั้งทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ

มายาคติคือความไม่จริง ความไม่จริงไม่สามารถแก้ปัญหาได้ การจะทำอะไรให้สำเร็จต้องใช้ความจริง

คนไทยทั้งมวลควรตระหนักรู้ว่าเราทั้งหมดเหมือนไก่อยู่ในขัง ซึ่งประสบชะตากรรมร่วมกัน คือรอวันเขาเอาไปฆ่า แต่ระหว่างที่รอเขาเอาไปฆ่ายังจิกตีกันเป็นพัลวัน

แต่นั่นมันเป็นไก่ ส่วนเราเป็นคนที่ควรมีสติปัญญาและความสามารถที่จะพร้อมเพรียงกันบินออกจากขังหรือสภาวะวิกฤตที่ครอบงำเราอยู่

การจะรวมพลังกันได้ต้องใช้ความจริง ความจริงทำให้เห็นตรงกันและร่วมมือกันได้

๒.

ความจริง ๔ ประการ

คนไทยแม้ต่างจิตต่างใจ ล้วนมีความปรารถนาเดียวกัน นั่นคือความ
ร่มเย็นเป็นสุข ความร่มเย็นเป็นสุขขึ้นกับความจริง ๔ ประการ คือ

(๑) **ดุลยภาพ** คือการอยู่ร่วมกัน (Living Together) อย่างถูกต้อง
ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ไม่ใช่
แข่งขันเสรี ตัวใครตัวมัน ทอดทิ้งกัน ทำลายสิ่งแวดล้อม ยิ่ง
ปัจจุบัน

(๒) **ประชาธิปไตย** หรือประชาธิปไตยที่แท้ ซึ่งประกอบด้วย

- ♦ การเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของคนทุกคนอย่าง
เท่าเทียมกัน

◆ ความเสมอภาค ภราดรภาพ ความยุติธรรม

◆ ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางนโยบาย

ไม่ใช่สังคมที่ไม่เห็นหัวคนชั้นล่าง เหลื่อมล้ำต่ำสูงมากเกินไป ขาดความยุติธรรม และขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทางนโยบาย แม้จะมีการเลือกตั้งที่ใช้เงินซื้อเสียงก็เป็นเพียงมายาคติประชาธิปไตย

(๓) สมรรถภาพประเทศต้องมีสมรรถภาพสูงในทางการเมือง มีปัญหา มีความดี มีความสามารถสูงในการบริหารประเทศอย่างรักษาคูสัตยาบันไว้ได้ ไม่ใช่โง่เขลา ขี้โกง ความสามารถต่ำ ซึ่งแก้ไขอะไรไม่ได้และก่อให้เกิดวิกฤต

(๔) สันติภาพ ความร่มเย็นเป็นสุขเกิดจากการมีสันติภาพ โดยที่สังคมสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติท่ามกลางความหลากหลาย มีความยุติธรรม มีความอดทน มีเอกราช มีอธิปไตย มีความสามารถในการแก้ไขความขัดแย้งด้วยสันติวิธี มีการเมืองที่ก่อให้เกิดความสมานฉันท์ ไม่ใช่การเมืองที่ก่อให้เกิดความแตกแยกรุนแรงเยี่ยงปัจจุบัน

ทั้ง ๔ ประการรวมลงเรียกว่าสันติประชาธรรม ตามศัพท์ของอาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ หรือประชาธิปไตยที่แท้

ในการมีประชธรรมนั้น สังคมต้องเปลี่ยนโครงสร้างจากการมีความสัมพันธ์ทางตั้งระหว่างผู้มีอำนาจข้างบนกับผู้ไม่มีอำนาจข้างล่าง มาเป็นสังคมที่มีความสัมพันธ์ทางราบที่ผู้คนมีความเสมอภาคและภราดรภาพ เข้ามารวมตัวร่วมคิดร่วมทำกันเต็มแผ่นดิน ที่เรียกว่ามีความเป็นประชาสังคม

ความเป็นประชาสังคมทำให้เศรษฐกิจดี การเมืองดี และศีลธรรมดี ครอบครัวยังเป็นสังคมชนชั้นที่มีความสัมพันธ์ทางตั้ง เศรษฐกิจจะไม่

ดี การเมืองจะไม่ได้ และศีลธรรมจะไม่ได้ และจะไม่มีทางดีด้วยการพร่ำสอนศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม เท่าใด ๆ การหวังสังคมคุณธรรมโดยปราศจากความ เป็นประชาสังคมก็เป็นมายาคติประการหนึ่ง

เพื่อนคนไทยที่หวังความร่มเย็นเป็นสุขพึงพิจารณาให้เห็นความ จริง ๔ ประการ สลัดออกจากมายาคติทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ที่ครอบงำ เรามานานจนวิกฤตไม่มีทางออก

๓.

พระเจดีย์ต้อง สร้างจากฐาน

อุปไมยเรื่องพระเจดีย์ต้องสร้างจากฐานนี้ง่ายและตรงไปตรงมา แต่
มายาคติทำให้ไม่เห็นความจริงข้อนี้ จึงเอาแต่สร้างจากยอดทุก ๆ เรื่อง ทั้ง
การเมือง สังคม เศรษฐกิจ และการศึกษา แล้วก็พังลงทั้งหมด เพราะอะไรที่
สร้างจากยอดโดยไม่มีฐานก็จะพังทั้งสิ้น

ประชาธิปไตยที่ทำกันแต่ข้างบนก็พังแล้วพังอีก เพราะไม่มีประชาธิปไตย
ที่ไหนเป็นไปได้โดยปราศจากความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น

ชุมชนท้องถิ่นคือฐานของสังคม ในการร่างรัฐธรรมนูญกันคราวนี้ ถ้า
ยังคิดกันแต่เรื่องประชาธิปไตยระดับชาติก็คงจะพังอีก ควรจะต้องคิดเรื่อง
ประชาธิปไตยชุมชนและประชาธิปไตยท้องถิ่น

สหรัฐอเมริกาที่มีแนวคิดเรื่องประชาธิปไตยท้องถิ่นกันมาตั้งแต่ตั้งประเทศเลย แม้แต่ชื่อประเทศคือ United States ก็บอกแนวคิดท้องถิ่นแล้ว เพราะรัฐหรือ States คือท้องถิ่น หลังจากตั้งประเทศสหรัฐอเมริกาก็เข้มแข็งขึ้นโดยรวดเร็ว ถ้าประชาธิปไตยจะมีเฉพาะที่ท้องถิ่น ประเทศก็จะล้มลุกคลุกคลานไปไม่ไหว เป็นมหาอำนาจไม่ได้

รูปที่ ๑ พระเจดีย์ต้องสร้างจากฐาน

ควรมองภาพ “พระเจดีย์แห่งการพัฒนา” ให้ดีๆ

ฐานของพระเจดีย์คือชุมชนเข้มแข็งหรือประชาธิปไตยชุมชน

การเมือง สังคม เศรษฐกิจ การศึกษา หรือองค์พระเจดีย์จะต้องเชื่อมกับฐาน จึงจะมั่นคง และทำให้ยอดเปล่งประกายได้

เศรษฐกิจมหภาคจะต้องเชื่อมกับเศรษฐกิจชุมชนและท้องถิ่นซึ่งกันและกัน เศรษฐกิจทั้งหมดจึงจะมั่นคง ทุกวันนี้เศรษฐกิจข้างบนไม่สัมพันธ์กับข้างล่างหรือทำลายข้างล่าง จึงขาดฐาน ทำให้วุ่นวายและวิกฤตได้ง่าย

๔.

ประชาธิปไตย ชุมชน

ประชาธิปไตยโดยตรง ประชาธิปไตยสมานฉันท์
ประชาธิปไตยกินได้

ในขณะที่การเลือกตั้งทุกชนิดมีการใช้เงินซื้อเสียง ทำให้ประชาธิปไตย
ไม่บริสุทธิ์และนำไปสู่ความฉ้อฉลนานัปการ และยังไม่มีคำตอบ

ในขณะที่การเมืองแบ่งเป็นฝักเป็นฝ่าย ทะเลาะกัน และนำไปสู่ความ
แตกแยก จนสรุปกันเป็นการทั่วไปว่าความแตกแยกทุกชนิดมาจากนักการเมือง

ในขณะที่บ่นกันว่าประชาธิปไตยไม่เห็นกินได้ คือไม่สามารถแก้ปัญหา
ปากท้อง สร้างความเป็นธรรม หรือรักษาทรัพยากรของแผ่นดินไว้ได้

ประชาธิปไตยชุมชนไม่ซื้อเสียง นำไปสู่ความสมานฉันท์และ
เป็นประชาธิปไตยที่กินได้

ประชาธิปไตยคือการที่สมาชิกมีความเสมอภาคและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องของส่วนรวม

ถ้าประชาคมมีขนาดเล็ก เช่น ครอบครัว องค์กร ชุมชน ทุกคนมีส่วนร่วมได้โดยตรงโดยไม่ต้องเลือกตัวแทน เรียกว่าประชาธิปไตยโดยตรง (Direct Democracy)

ถ้าประชาคมมีขนาดใหญ่ ต้องเลือกตัวแทนไปออกเสียงตัดสินใจ เรียกว่าประชาธิปไตยทางอ้อม (Indirect Democracy) หรือประชาธิปไตยตัวแทน (Representative Democracy)

ชุมชนมีขนาดเล็ก เช่น หมู่บ้านมีประชากร ๕๐๐ คน บ้าง ๑,๐๐๐ คน บ้าง รู้จักกันทั่วถึง จึงมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องของชุมชนได้โดยตรงโดยไม่ต้องเลือกตัวแทน

ประชาธิปไตยชุมชนจึงเป็นประชาธิปไตยโดยตรง

ประชาธิปไตยชุมชนมีมาแต่โบราณ ไม่ได้มีแต่ประชาธิปไตยที่เริ่มต้นที่ประเทศอังกฤษ

ในครั้งพุทธกาลแคว้นบางแคว้นปกครองแบบประชาธิปไตย เช่น แคว้นวัชชี สิ่ง queเรียกว่าวัชชีธรรม หรืออภิธานิธรรม ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสเป็นอันมากบนเขาคิชฌกูฏ และเรียกว่าธรรมะเพื่อความเจริญอย่างเดียว หรือธรรมะเพื่อความไม่เสื่อม เป็นธรรมะประชาธิปไตย ดังจะเห็นได้จากความใน ๒ ข้อแรกที่ว่า

(๑) หมั่นประชุมกันเป็นเนืองนิตย์

(๒) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม

พร้อมเพรียงกันกระทำกิจที่พึงทำ

ถ้าเป็นเผด็จการก็ใช้อำนาจสั่งการไปเลยไม่ต้องมาหมั่นประชุมกันเป็นเนืองนิตย์ พร้อมเพรียงกันประชุมเพื่อตัดสินใจร่วมกัน แล้วยังพร้อมเพรียงกันไปทำอีก

ประชาธิปไตยชุมชนจึงทำให้เกิดการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำ เกิดปัญญา
รวม (Collective wisdom) และการผนึกกำลังกันทางสังคม เกิดสังคมเข้ม
แข็ง ทำให้มีประสิทธิภาพในการต่อสู้และในการแก้ปัญหา

เนลสัน แมนเดลา ประธานาธิบดีคนแรกของแอฟริกาใต้และรัฐบุรุษ
ในหนังสือชีวประวัติของท่านได้เล่าถึงชีวิตชุมชนเผ่าในแอฟริกาว่า หัวหน้าเผ่า
ไม่ได้ใช้อำนาจเผด็จการ แต่มีการประชุมสมาชิกในชุมชนเพื่อการตัดสินใจร่วม
กัน ก็เป็นประชาธิปไตยชุมชนในแอฟริกา

ผู้นำชุมชนเป็นผู้นำตามธรรมชาติ ที่ไม่ได้อาศัยการเลือกตั้งหรือแต่งตั้ง
แต่ผุดบังเกิดขึ้นมาเองจากการทำงานร่วมกัน

ถ้าไม่ได้มีการทำงานร่วมกัน มีแต่การโฆษณาหาเสียง ก็จะไม่มีความรู้
ว่าใครเป็นคนดีมีความสามารถจริงหรือไม่ เพราะฉะนั้นผู้นำที่มาจากการเลือก
ตั้งหรือแต่งตั้งจึงอาจไม่ได้คนดีมีความสามารถจริง

แต่ในชุมชนมีขนาดเล็กทุกคนรู้จักกันหมด เมื่อทำงานร่วมกันมาก็จะ
รู้จักนิสัยใจคอความสามารถ เกิดผู้นำตามธรรมชาติขึ้นมาเอง

ผู้นำตามธรรมชาติจะมีลักษณะ ๕ ประการคือ เบญจลักษณ์ ดังต่อไปนี้

- (๑) เป็นผู้อุทิศตัวเพื่อส่วนรวม
- (๒) มีความซื่อสัตย์สุจริต
- (๓) มีสติปัญญาความสามารถสูง
- (๔) มีความสามารถในการติดต่อสื่อสารเก่ง
- (๕) เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป

คนเห็นแก่ตัว คนโกง คนโง่ คนพุดไม่รู้เรื่อง ไม่มีใครยอมรับเป็น
ผู้นำ ผู้นำตามธรรมชาติจึงมีคุณภาพสูง และทำงานสะดวกเพราะเป็นที่ยอมรับ
ของคนทั่วไป

ตรงข้ามกับการเมืองเลือกตั้งซึ่งมีการโฆษณาใส่ร้ายกัน ใช้เงิน มีการ
ฆ่ากันบ้าง ฆ่าหวัะแนนบ้าง อันนำไปสู่ความแตกแยกและความรุนแรง
ประชาธิปไตยชุมชนจึงมีคุณภาพสูง และมีความสมานฉันท์
ชุมชนเข้มแข็งสามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจ จิตใจ ครอบครัว ชุมชน
สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และสุขภาพ พร้อมกันไป ประชาธิปไตยชุมชน
จึงเป็นประชาธิปไตยที่กินได้ คือแก้ปัญหาปากท้องและปัญหาอื่นๆ ได้

๑.

ประชาธิปไตย ชุมชน

๑. แก่ความยากจนอย่างเด็ดขาด
และถาวร

แม้รัฐบาลทุกรัฐบาลจะพยายามแก้ความยากจนแต่ไม่เคยแก้ได้จริง
และไม่มีทางแก้ได้ เพราะชาวบ้านติดอยู่ใน “วงจรหนี้อมตะ”

เมื่อหลายปีมาแล้วผมคุยกับเจ๊กหมาน ซึ่งเป็นนายทุนหมู่บ้านแห่ง
หนึ่งในจังหวัดชัยภูมิ เจ๊กหมานบอกว่า ๘๐ เปอร์เซ็นต์ของชาวบ้านเป็นหนี้แะ
และไม่มีทางหลุด

เจ๊กหมานบอกว่าเมื่อชาวบ้านเป็นหนี้จะขี้เกียจ เพราะทำไปตัวเองก็
ไม่ได้ ต้องไปเป็นของเจ้านี่หมด

เจ๊กหมานบอกว่า “เมื่อผมยกหนี้ให้ทีหนึ่ง เขาก็จะขยันขึ้นมาใหม่ แต่
ไม่ช้าก็จะกลับเป็นหนี้อย่างเก่า” เพราะชาวบ้านติดอยู่ใน “วงจรหนี้” ถึงปลด

หนี้ เดี่ยวก็เป็นใหม่ ๆ

ฉะนั้น การเอาเงินไปแจกไม่สามารถแก้ความยากจนได้จริงและถาวร
การจะแก้ความยากจนได้อย่างเด็ดขาดและถาวรคือ การหลุดออก
จาก “วงจรหนี้”

การหลุดออกจากวงจรหนี้คือ การเปลี่ยนวิธีคิด
การเปลี่ยนวิธีคิดเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ที่ดี
กระบวนการเรียนรู้ที่ดีคือ การรวมตัวร่วมคิดร่วมทำ และวิเคราะห์ว่า
ทำไมจึงเป็นหนี้

เมื่อรู้ว่าทำไมจึงเป็นหนี้ จึงเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการผลิต
และการบริโภค

การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการผลิตและการบริโภคทำให้เกิดความพอ
เพียง มีดิน มีน้ำ มีต้นไม้ มีอาหารพอเพียง เหลือขาย หลุดหนี้ มีเงินออมเพิ่ม
ขึ้น ๆ มีความสุข มีสุขภาพดี มีความสงบ อาชญากรรมและความรุนแรงลดลง
หรือหายไปเลย

นี่คือวิถีชีวิตที่สมดุล หรือวิถีชีวิตที่พอเพียง

มีคนไทยในชุมชนหลายหมื่นคนแล้วได้ค้นพบวิถีชีวิตที่สมดุลหรือพอ
เพียง จากการบวนการชุมชนเข้มแข็ง คูได้จากงานที่ พอช. (สถาบันพัฒนา
องค์กรชุมชน) หรือมูลนิธิหมู่บ้านและสถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของ
ดร.เสรี พงศ์พิศ หรือจากโครงการที่นายแพทย์อภิสิทธิ์ อารังวรกุลทำร่วมกับ
ปราชญ์ชาวบ้านในภาคอีสานทำอยู่ หรือจากที่ลุงประยงค์ รัตนรงค์ (ประยงค์
แมกไซไซ) ที่นครศรีธรรมราชทำอยู่ หรือที่ค้นพบโดยวิทยาลัยการจัดการทาง
สังคมที่ชัชวาลย์ ทองดีเลิศทำอยู่ หรือกลุ่มที่ผู้ใหญ่ผายกับคุณคำแดงที่บุรีรัมย์
ทำอยู่ เป็นต้น

ประชาธิปไตยชุมชนหรือชุมชนเข้มแข็งคือรากฐานของเศรษฐกิจพอ

เพียง ระบบเศรษฐกิจข้างบนเป็นระบบเศรษฐกิจบริโภคนิยม ต้องอาศัยการกระตุ้นการบริโภคให้มากเข้าไว้ ระดับเศรษฐกิจจึงจะทรงตัวหรือเติบโต ฉะนั้นจึงปรับไปสู่เศรษฐกิจพอเพียงได้ยากหรือไม่ได้

แต่ระบบเศรษฐกิจชุมชนนั้นเป็นเศรษฐกิจพอเพียง ต้องส่งเสริมการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจพอเพียงให้มากที่สุด และพยายามให้เศรษฐกิจมหภาคเข้ามาเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจชุมชนในเชิงเกื้อกูลกัน เศรษฐกิจทั้งหมดก็จะเติบโตขึ้นบนฐานของความพอเพียงและสร้างสรรค์

๖.

การสร้าง สัมมาชีพ^๕เต็มพื้นที่

รากฐานของความร่วมเย็นเป็นสุข

ประเทศไทยเป็นเมืองพุทธ พุทธศาสนาก็เป็นของดี ใจนจึงมีความ
เสื่อมเสียศีลธรรมเต็มไปหมด มีการจีปล้น ลักขโมย การฉ้อราษฎร์บังหลวงหรือ
คอร์รัปชันจนเป็นนิสัย การฆ่ากันตายก็สูงมาก

มีการเรียกร้องศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม แต่ศีลธรรม คุณธรรม
จริยธรรม ก็ไม่เกิด และจะไม่มีวันเกิด ถ้าเราเพียงแต่นึกถึงการสั่งสอนศีลธรรม
แต่ไม่เข้าใจโครงสร้างของสังคม

สังคมที่มีชนชั้นและเหลื่อมล้ำต่ำสูงกันมาก ศีลธรรมไม่มีทางเกิด ประชา-
ธิปไตยที่แท้หรือที่เรียกว่าประชาสังคมที่ทุกคนมีความเสมอภาค ทำให้เศรษฐกิจ
ดี การเมืองดี และศีลธรรมดี ดังกล่าวแล้วข้างต้น นั้นประการหนึ่ง

อีกประการหนึ่งคือการมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่

ที่ตำบลยกกระบัตร อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ย้อนหลังไป ๕๐ ปี เต็มไปด้วยความชั่วช้านานาชนิด เช่น ลักขโมย เล่นการพนัน และยาเสพติด ไม่มีใครแก้ไขได้ พระครูสาครสังวรกิจ เจ้าอาวาสวัดยกกระบัตรองค์ใหม่เห็น ว่าชาวบ้านยากจนมาก ได้ส่งเสริมอาชีพปลูกมะพร้าวและทำน้ำตาลมะพร้าว ขาย ทำกันหมดทุกบ้าน ทุกคนมีรายได้ ๒๐๐ ถึง ๔๐๐ บาทต่อวันในครั้ง กระนั้น ปรากฏว่าความชั่วช้าต่าง ๆ หายไปหมด

นี่ก็ตรงกันในพระไตรปิฎก พระสูตรต้นปิฎก ที่มณิกาย ฎกทัณฑสูตร ที่ว่าเมื่อประชาชนมีสัมมาชีพทั้งหมดแล้ว บ้านเมืองจะร่มเย็นเป็นสุข จะไม่มีการลักขโมย ครอบครัวจะอบอุ่น

สัมมาอาชีพโว จึงเป็นหนึ่งในมรรคมงคล ๘

สัมมาชีพหมายถึงอาชีพที่ไม่เบียดเบียนตัวเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม และมีรายจ่ายน้อยกว่ารายได้

การมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่จึงเป็นรากฐานของความร่มเย็นเป็นสุข

ในระบบเศรษฐกิจข้างบน ซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจบริโภคนิยมนั้นยากมาก ที่จะปรับให้เป็นสัมมาชีพ เพราะอาชีพของคนเป็นอันมากอยู่บนฐานของการ กระตุ้นการบริโภค เช่น จะไปเลิกลบาร์ ในที่กลับ อบอบนวด ก็จะกระทบอาชีพ ของคนจำนวนมาก รวมทั้งแม่ค้าขายส้มตำหน้าบาร์ ถ้าบอกให้เลิกโฆษณาแล้ว ก็มีคนจำนวนมากขาดรายได้ รวมทั้งหนังสือสารคดีดี ๆ ด้วย

การจะให้สัมมาชีพในระบบเศรษฐกิจข้างบนจึงยากมาก แต่ที่ชุมชน ทำได้ จึงควรขยายฐานเศรษฐกิจชุมชนให้ประชาชนมีสัมมาชีพให้มากที่สุด ไม่ ควรดูที่จีดีพี แต่ดูที่จำนวนครอบครัวที่มีสัมมาชีพ ควรจัดสรรที่ทำกินประมาณ ๕ ไร่ต่อครอบครัว ให้ครอบครัวจำนวนมากที่สุดทำเกษตรผสมผสานหรือเกษตร พอเพียง โดยไม่ต้องให้กรรมสิทธิ์ก็ได้ แต่ให้เช่าระยะยาวด้วยราคาถูก และมี

สัญญากันว่าตราบดที่ทำให้มีต้นไม้เพิ่มขึ้น สามารถเช่าต่อไปได้เรื่อย โดยวิธีนี้
จะได้ทั้งสัมมาชีพและได้ทั้งความเป็นป่าเพิ่มขึ้นโดยรวดเร็วพร้อมกันไป เป็น
ฐานของวิถีชีวิตที่พอเพียงและความร่มเย็นเป็นสุข

๗.

สิทธิชุมชนคือ ประชาธิปไตย ชุมชน

แต่เดิมมาประชาชนเกิดมาก็มีสิทธิในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในการทำมาหากิน เช่น ที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ เช่นเดียวกับมีสิทธิในอากาศเพื่อการหายใจ

คนเรามีสิทธิในอากาศที่จะหายใจเพื่อการมีชีวิตฉันใด การมีสิทธิในที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ เพื่อการมีชีวิต ก็ฉันนั้น

แต่เดิมชุมชนมีสิทธิเช่นนี้ แต่เมื่อรัฐขยายอำนาจออกไปได้รับทรัพยากรเหล่านี้มาเป็นของรัฐ ไม่ใช่สิทธิของราษฎรอีกต่อไป สุดท้ายรัฐจะจัดให้ใครใช้หรือไม่ให้ใครใช้ ปรากฏว่ารัฐไม่สามารถจัดการการใช้ทรัพยากรเหล่านี้อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน ดังที่ป่าไม้ก็หมดไป ดินน้ำลำธารก็แห้งเหือด ราษฎรก็ยากจนและตกกระกำลำบาก

ประชาธิปไตยชุมชนหมายถึงการคืนสิทธิในการจัดการการใช้
ทรัพยากรอย่างเป็นธรรมและยั่งยืนไปให้ชุมชนซึ่งเคยมีแต่เดิมด้วย

ถ้าชุมชนมีสิทธิในการจัดการการใช้ทรัพยากรอย่างเป็นธรรมและยัง-
ยืน จะพ้นจากความยากจนอย่างเด็ดขาดและถาวร

นอกจากนั้น ชุมชนยังได้รับผลกระทบจากระบบการศึกษาที่รัฐจัดขึ้น
โดยปราศจากความเข้าใจความสำคัญของชีวิตชุมชน การสื่อสารที่มีอยู่ก็เป็น
เครื่องมือกระตุ้นการบริโภคมากกว่าเป็นเครื่องมือของชุมชน ฉะนั้นในการ
พิจารณาถึงสิทธิชุมชนควรพิจารณาถึงสิทธิต่าง ๆ ที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งพอ
เพียง เพื่อเป็นฐานการพัฒนาที่มั่นคงของประเทศ เช่น

- (๑) สิทธิในการทำมาหากิน
- (๒) สิทธิในการจัดการการใช้ทรัพยากรอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน
- (๓) สิทธิในการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน
- (๔) สิทธิในการสื่อสารชุมชน เช่น วิทยุชุมชน โทรทัศน์ชุมชน
- (๕) สิทธิในการมีระบบเงินตราที่ใช้เฉพาะในชุมชน เพื่อลดการรั่ว

ไหลและการถูกเอาเปรียบจากภายนอกชุมชน เป็นต้น

ในฐานะที่ประชาธิปไตยชุมชนเป็นฐานของประชาธิปไตย และเป็นฐาน
ของการฟื้นฟูบูรณะประเทศ รัฐธรรมนูญที่กำลังร่างกันอยู่ควรบัญญัติเรื่องสิทธิ
ชุมชนให้ชัดเจน

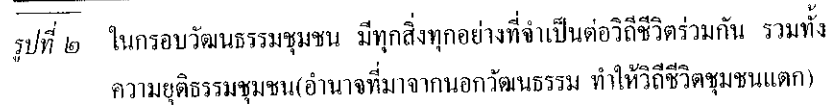
๙.

ระบบยุติธรรม ชุมชน

ระบบความยุติธรรมของรัฐที่เริ่มจากการแจ้งความกับตำรวจ ตำรวจไปจับ ตำรวจสอบสวน ตำรวจส่งอัยการ อัยการฟ้อง ศาลพิจารณาคดีความหมายผู้คดี ศาลตัดสินคดี

เช่นนี้งานหนักเกิน หมักหมม ทำไม่ไหว ขาดประสิทธิภาพ ขาดคุณภาพ และบางครั้งก็มีความฉ้อฉลในระบบ เช่น คอรัปชั่น ชาวบ้านที่ยากไร้เข้าไม่ถึงระบบความยุติธรรม และไม่ได้รับความเป็นธรรม

ที่เป็นเช่นนี้เพราะระบบความยุติธรรมของรัฐสร้างขึ้นโดยไม่เข้าใจและทอดทิ้งระบบความยุติธรรมชุมชน

ชีวิตในชุมชนเขาต้องอยู่ร่วมกันจริงๆ อะไรที่ทำให้เขาอยู่ร่วมกันได้ดี เขาก็ต้องทำ เช่น การจัดการการใช้น้ำอย่างยุติธรรมและยั่งยืน เพราะถ้าไม่ตกลงการใช้อย่างยุติธรรมจะนำไปสู่ความขัดแย้งและรุนแรง การไกล่เกลี่ยความขัดแย้งก็เป็นเรื่องหนึ่งที่ชุมชนต้องทำโดยธรรมชาติ มีตั้งแต่การป้องกัน การไกล่เกลี่ย การฟื้นฟูบูรณะจิตใจในรูปผู้เฒ่าผู้แก่ ครู พระ การมีส่วนร่วม

ของชุมชน การทำบุญ ฯลฯ

วัฒนธรรมชุมชนทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ทั้งระหว่างคนกับคน และคนกับสิ่งแวดล้อม จึงยังยืนมานานับเวลาด้วยพันปี แต่อำนาจนอกวัฒนธรรม เช่น อำนาจรัฐ อำนาจเงิน อำนาจของระบบการศึกษา ที่ไม่เข้าใจวัฒนธรรมแต่มีอำนาจมาก ทำให้วัฒนธรรมชุมชนแตกสลายลง

ในขณะที่อำนาจนั้น ๆ ก็ไม่สามารถสถาปนาความถูกต้องเป็นธรรมได้ เช่น

ไม่สามารถจัดการการใช้ทรัพยากรอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน

ไม่สามารถสร้างความเป็นธรรมทางสังคม

ไม่สามารถแก้ความยากจน

ไม่สามารถสร้างสมรรถนะของประเทศ

ความยุติธรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อความอยู่เย็นเป็นสุข

ในสังคมปัจจุบันที่มีความสลับซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีความจำเป็นต้องปฏิรูประบบความยุติธรรม

ถ้าระบบความยุติธรรมข้างบนเชื่อมกับระบบความยุติธรรมชุมชน ระบบความยุติธรรมก็จะมีคุณภาพและประสิทธิภาพมากขึ้น

๙.

ประชาธิปไตย ชุมชน

๑

ฐานของการเมืองสมานฉันท์

การเมืองเป็นเรื่องทะเลาะกัน
การเมืองเป็นเรื่องของการแย่งชิงผลประโยชน์
การเมืองเป็นเรื่องของความแตกแยกและรุนแรง
เราได้ยินเรื่องการฆ่าหัวกะแนน ฆ่าผู้สมัคร สส. นายก อบต. นายกเทศ-
มนตรี

นักการเมืองใหญ่ที่มีความคิดรุนแรง แบ่งแยก เคียดแค้น ก็ก่อให้เกิด
ความแตกแยกขนานใหญ่อย่างไม่เคยมีมาก่อน

เมื่อการเมืองเรื่องเลวร้ายดังลงไปหาเสียงถึงในชุมชน ก็ทำให้เกิดความ
แตกแยกในชุมชน ชุมชนซึ่งเคยเป็นพวกเดียวกันก็แบ่งเป็นฝักเป็นฝ่าย เพราะ

พรรคการเมืองก็จะคำนึงถึงแต่ประโยชน์ของพรรคของตัวเองมากกว่าประโยชน์ของชุมชน

ที่อินเดีย แบเนอจี ได้เขียนไว้ว่า เมื่อการเมืองเลือกตั้งลงไปถึงรากหญ้าก็ลงไปทำให้เกิดความแตกแยกในชุมชน ชุมชนแตกออกเป็นเสี่ยงๆ เกิดความขัดแย้งด้วยผลประโยชน์ที่พรรคการเมืองนำมาล่อ

บ้านเราจึงต้องระวังไว้ให้ดีๆ การเมืองเลือกตั้งที่ต่อสู้กันระหว่างพรรคการเมืองจะลงไปทำให้เกิดความแตกแยกและแตกร้างในชุมชน ไม่เป็นไปเพื่อความร่มเย็นเป็นสุขของชุมชนเป็นส่วนรวม

อย่างไรก็ตาม วิทยาลัยการจัดการทางสังคม (วจส.) ที่มีชัชวาลย์ ทองดีเลิศ เป็นผู้อำนวยการได้แสดงให้เห็นว่ามีชุมชนเข้มแข็งที่ผู้นำชุมชนสามารถสร้างประชาธิปไตยแบบสมานฉันท์ได้ โดยคนในชุมชนได้พูดคุยกันจนเกิดความเห็นพ้องว่าในตำบลของใครควรเป็นนายก อบต. ใครควรเป็นผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน เมื่อชุมชนเห็นพ้องกันแล้ว การเลือกตั้งก็เป็นแค่พิธีกรรมเท่านั้น ไม่มีการทำหั้น เอาเป็นเอาตาย หรือฆ่าแกงกันอย่างหฤโหด

วจส.ได้จัดประชุมเรื่อง “การเมืองสมานฉันท์” ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๕๙* โดยนำข้อเท็จจริงจากหมู่บ้านมาแสดงให้ที่ประชุมได้รับทราบ โดยตัวแทนจากหลายชุมชน ได้แก่ คุณอัครชัย ทศกุล จาก ต.ควนรู อ.รัตภูมิ จ.สงขลา คุณประสาน ชันติวงศ์ ตัวแทนจาก ต.เสียว จ.ศรีสะเกษ คุณสนิท สายรอกำ จาก ต.น้ำเกีฮ้น จ.น่าน และผู้ใหญ่โชคชัย ถัมประดิษฐ์ จาก บ.หนองกลางดง ต.ศิลาตอย กิ่งอ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์

ผู้นำชุมชนเหล่านี้ ได้เล่าถึงกระบวนการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำของชุมชน เกิดเป็นการเมืองสมานฉันท์ขึ้น

* ดูเอกสารชื่อ “เส้นทางชุมชนประชาธิปไตย” โดยวิทยาลัยการจัดการทางสังคม

ข้อเท็จจริงที่ได้จากการเสวนาในครั้งนี้ แสดงให้เห็นชัดเจนถึงการเมืองสมานฉันท์ที่เกิดขึ้นจริงทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย และกำลังรอคอยการสานต่อเพื่อขยายผล ผู้ใหญ่โชคชัย ล้มประดิษฐ์ได้กล่าวสรุปว่า

“พื้นฐานทางความคิดทางการเมืองของชาวบ้านเป็นสิ่งที่อ่อนแอ เนื่องจากชาวบ้านถูกฝึกให้ทำตามจากวัฒนธรรมการเมืองแบบไพร่ฟ้า... ต้องสร้างวัฒนธรรมใหม่ นั่นคือวัฒนธรรมการเมืองแบบมีส่วนร่วม ที่ผ่านมาชาวบ้านเป็นเครื่องมือหมดเลย ถ้าชาวบ้านเป็นแกนนำความคิด ผมเชื่อว่า ชาวบ้านจะสามารถใช้ราชการ ใช้การเมือง เป็นเครื่องมือของเขาได้”

ประชาธิปไตยชุมชนเป็นประชาธิปไตยโดยตรง ไม่ผ่านการซื้อเสียง มีคุณภาพ มีคุณธรรม และเป็นการเมืองสมานฉันท์ได้

แสดงให้เห็นว่าในระดับรากหญ้า การเมืองกับศีลธรรมไปด้วยกันได้ ต่างจากการเมืองข้างบน ซึ่งคูจะอยู่ตรงข้ามกับศีลธรรม ซึ่งทำให้นบ้านเมืองแตกแยก

เมื่อประชาธิปไตยชุมชนเข้มแข็ง และชาวบ้านสามารถใช้ราชการใช้การเมือง (ระดับชาติ) เป็นเครื่องมือของเขาได้ ตามคำของผู้ใหญ่โชคชัย อดิปไตยก็จะเป็นของปวงชนชาวไทยจริง การเมืองก็จะเป็นพลังทางศีลธรรม สามารถสร้างความร่มเย็นเป็นสุข และความเข้มแข็งให้ประเทศไทยได้

๑๐.

บุญแจกของ ประเทศไทย

สร้างฐานล่างให้แข็งแรงและ
เชื่อมข้างบนกับข้างล่าง

ต้นไม้ก็ดี บ้านเรือนก็ดี พระเจดีย์ก็ดี หรือสิ่งปลูกสร้างใดๆ ข้างบน
ต้องเชื่อมกับข้างล่าง จึงจะไม่พังลง

สังคมไทยเป็นสังคมที่ข้างบนลอยตัว ไม่เชื่อมโยงกับข้างล่าง หรือ
ทำลายข้างล่าง จึงวิกฤตและแก้ไม่ได้ด้วยการทำไปตามเดิมแบบข้างบนลอยตัว
จากข้างล่าง

ประชาธิปไตยก็คิดกันแต่ประชาธิปไตยระดับชาติ โดยไม่เชื่อมโยงกับ
ประชาธิปไตยที่ฐานรากหรือประชาธิปไตยชุมชนท้องถิ่น

ระบบราชการที่รวมศูนย์อยู่ที่ข้างบนและส่วนกลาง โดยไม่เข้าใจความ
สำคัญของความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น

ระบบเศรษฐกิจมหภาคก็ลอยตัวจากระบบเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น เน้นการพึ่งพิงต่างประเทศโดยทำลายความเข้มแข็งของรากหญ้า เมื่อข้างบนกับข้างล่างแยกส่วน ประโยชน์ก็ไม่เสริมกัน นำไปสู่ความแตกแยก เช่น การลงนามการค้าเสรีระหว่างประเทศ (เอฟทีเอ) หากข้างบนกับข้างล่างเชื่อมกันเหมือนอยู่ในร่างกายเดียวกัน ประโยชน์จุดหนึ่งก็เป็นประโยชน์ร่วมกันทั้งระบบ ยังให้เกิดความสมานฉันท์

ระบบการศึกษาก็เหมือนของแปลกแยกต่างถิ่นที่หล่นพลับลงมาในชุมชน ถึงส่วนที่ตั้งอยู่ในชุมชนก็ไม่เข้าใจชุมชน ไม่เสริมความเข้มแข็งของชุมชน แต่ส่งคนไปรับใช้ข้างบนที่ลอยตัวจากข้างล่าง มหาวิทยาลัยมีมากมาย มีบ้างไหมที่มองไปข้างล่าง ระบบการศึกษาที่ลอยตัวจากฐานของสังคม จึงไม่เป็นปัจจัยให้ประเทศแข็งแรง

ระบบการสื่อสารก็เป็นการสื่อสารเพื่อประโยชน์ของอำนาจรัฐส่วนกลาง และระบบเศรษฐกิจข้างบนที่กระตุ้นบริโภคนิยม ซึ่งนอกจากไม่ทำให้ข้างล่างเข้มแข็ง แล้วยังทำลายความเข้มแข็งของชุมชนด้วย

องค์กรปกครองท้องถิ่นที่อยู่ใกล้ชิดชุมชน ก็ถูกผูกโยงให้สัมพันธ์กับข้างบนโดยกฎหมายและมายาคติ ทั้งๆ ที่ถ้าองค์กรปกครองท้องถิ่นเน้นความสัมพันธ์กับชุมชน จะทำให้ฐานของสังคมแข็งแรงมาก

ฉะนั้น ทิศทางใหญ่ของประเทศคือ ทำให้ส่วนล่างแข็งแรงและเชื่อมโยงข้างบนกับข้างล่างให้เกื้อกูลกัน

ทั้งทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ ระบบราชการ ระบบการสื่อสาร ระบบการปกครองส่วนท้องถิ่น

กุญแจสำคัญของความร่มเย็นเป็นสุขและความยั่งยืนอยู่ที่ตรงนี้ คือ ทำให้ส่วนล่างของสังคมแข็งแรง และเชื่อมโยงข้างบนกับข้างล่าง

คนไทยทุกภาคส่วน ควรจับเรื่องนี้มาคิดอย่างจริงจัง จังๆ และหาทาง

ทำให้เป็นรูปธรรม เพราะคนไทยแม้ต่างจิตต่างใจ แต่มีความปรารถนาตรงกัน คือความร่มเย็นเป็นสุขและความยั่งยืน

ขณะนี้มหาวิทยาลัยของเราก็มีมากพอที่จะคิดถึง “หนึ่งมหาวิทยาลัยต่อหนึ่งจังหวัด” ซึ่งไม่ได้หมายความว่าจำกัดขอบเขตของมหาวิทยาลัย แต่เพื่อการมองให้เต็มพื้นที่ทั้งจังหวัดอย่างบูรณาการ

ถ้ามหาวิทยาลัยรู้จักมองลงข้างล่างและเห็นข้างล่าง ประเทศจะเปลี่ยน

๑๑.

สภา ผู้นำชุมชน

ที่ตำบลไม้เรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่น้ำประยงค์ รัตนรงค์ (ประยงค์
แมกไชย) เป็นผู้นำ มีสภาผู้นำซึ่งประกอบด้วยผู้นำชุมชนจากหมู่บ้านละ ๕ คน
รวมเป็น ๕๐ คน สภาผู้นำชุมชนเป็นกำลังจัดทำแผนแม่บทชุมชนและขับเคลื่อน
การพัฒนาตามแผนแม่บทชุมชน

ที่หมู่บ้านหนองกลางดง ต.ศิลาลอย กิ่งอ.สามร้อยยอด จังหวัดประ-
จวบคีรีขันธ์ มีกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มชาวไร่ กลุ่มชาวนา กลุ่มชาวสวน กลุ่มผู้เลี้ยง
สัตว์ กลุ่มผู้ใช้แรงงาน กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มกิจกรรม
อื่นๆ รวมแล้วได้ ๑๔ กลุ่ม แต่ละกลุ่มไปหาคนดีคนเก่งของแต่ละกลุ่มมา
กลุ่มละ ๔ คน คูณ ๑๔ รวมเป็น ๕๖ คน ทั้ง ๕๖ คน เป็นผู้นำโดยธรรมชาติ

บวกผู้นำทางการเมืองเข้าไปอีกสาม คือผู้ใหญ่บ้านหนึ่งคน กับ อบต. อีกสอง รวมเป็น ๕๙ คน เป็นสภาผู้นำชุมชนซึ่งเป็นโครงสร้างสมานฉันท์ ที่กล่าวนี้เป็นตัวอย่างของสภาผู้นำชุมชน

สภาผู้นำชุมชนควรมีอย่างน้อย ๓ ระดับ คือ

- (๑) สภาผู้นำชุมชนระดับตำบล ประกอบด้วยผู้นำชุมชนจากทุกหมู่บ้านในตำบล
- (๒) สภาผู้นำชุมชนระดับจังหวัด ประกอบด้วยผู้นำชุมชนทุกตำบลในจังหวัด
- (๓) สภาผู้นำชุมชนระดับชาติ ประกอบด้วยผู้นำชุมชนจากทุกอำเภอทั่วประเทศ

สภาผู้นำชุมชนระดับตำบลร่วมกับ อบต. กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน ทำแผนชุมชนและขับเคลื่อนการพัฒนาตามแผน

สภาผู้นำชุมชนระดับจังหวัดและระดับชาติ คอยดูแลทางนโยบายและแผนการพัฒนาระดับจังหวัดและระดับชาติ ให้ลดผลทางลบและเพิ่มผลทางบวกที่มีต่อความเข้มแข็งของชุมชน และสามารถเสนอกฎหมายได้

อย่างน้อยปีละหนึ่งครั้งให้ผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้นำส่วนราชการ นายก อบจ. นายกเทศมนตรี เข้ารับฟังข้อเสนอทางนโยบายของสภาผู้นำชุมชนระดับจังหวัด

ในการประชุมของสภาผู้นำชุมชนระดับชาติอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้งให้นายกรัฐมนตรีนำคณะรัฐมนตรีเข้ารับฟังข้อเสนอทางนโยบายของสภา และทุกครั้งให้มีจัดทำคำตอบเป็นลายลักษณ์ต่อสภาว่าข้อเสนอใดที่รัฐบาลรับไปปฏิบัติได้ ข้อเสนอใดที่ยังปฏิบัติไม่ได้ เพราะเหตุใด

ให้มีสำนักงานสนับสนุนทางวิชาการของสภาผู้นำชุมชน เพื่อช่วยเหลือในเรื่องข้อมูลข่าวสาร การวิจัย การวิเคราะห์ สังเคราะห์นโยบาย

สภาผู้นำชุมชนจะเป็นฐานของประชาธิปไตย และความชอบธรรมที่ใหญ่

เรามีทั้งหมดกว่า ๗๐.๐๐๐ หมู่บ้าน และกว่า ๗.๐๐๐ ตำบล ถ้าคิดผู้นำชุมชนจากหมู่บ้านละ ๕ คน ตามสูตรตำบลไม้เรียง ก็มีผู้นำชุมชน ๓๕๐.๐๐๐ คน

ถ้าคิดตามสูตรของบ้านหนองกลางดงที่มีผู้นำชุมชนถึง ๕๖ คนต่อหนึ่งหมู่บ้าน ทั้งประเทศก็จะมีผู้นำชุมชนเกือบ ๔ ล้านคน เทียบกันไม่ได้เลยกับการเมืองระดับชาติ ซึ่งมีประมาณสามพันคนเท่านั้น และโดยเปรียบเทียบผู้นำชุมชนก็เป็นคนมีคุณธรรมมากกว่า

ฐานของประชาธิปไตยต้องกว้างใหญ่ไพศาล

ถ้าฐานแคบก็จะโค่นล้มได้ง่าย

เรื่องสภาผู้นำชุมชนนี้ ชุมชนทั่วประเทศกับกลุ่มและองค์กรที่สนับสนุนความเข้มแข็งของชุมชน สามารถริเริ่มทำได้เลยโดยไม่ต้องรอกฎหมาย เพราะเป็นสิ่งที่ถูกต้องและชอบธรรม การทำความดีไม่ผิดกฎหมาย การเคลื่อนไหวเรื่องสภาผู้นำชุมชนอาจเคลื่อนไหวผลักดันให้ออก พ.ร.บ. ประชาธิปไตยชุมชนด้วยก็ได้

เวทีเสวนาทุกอำเภอที่กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์กำลังจัดขึ้น อารมณ์เรื่องประชาธิปไตยชุมชนไปเสวนากันก็จะเป็นการดี เพราะประชาธิปไตยชุมชนเป็นการเมืองสมานฉันท์

แผ่นดินที่ขาดความเป็นธรรม
ย่อมไม่ร่มเย็นเป็นสุข
แผ่นดินที่ไม่ร่มเย็นเป็นสุข
ผู้คนย่อมขัดแย้งรุนแรงและวิกฤต
ขณะนี้แผ่นดินวิกฤต
จนคนไทยทั้งหมดเหมือนไก่อยู่ในขัง
รอวันเขาเอาไปเชือด
แต่ยังจิกตีกันรำไป

คนไทยควรมีสติ
ร่วมกันบินออกจากขัง
ขังคือมายาคติที่ครอบงำเราอยู่

ขอให้เพื่อนคนไทยทุกภาคส่วน
และทุกองค์กรพยายาม
ทำความเข้าใจและส่งเสริม
ประชาธิปไตยชุมชนกันให้มากๆ
เพราะอาจเป็นทางสร้าง
การเมืองสมานฉันท์
และการเมืองคุณธรรม
เพื่อป้องกันความรุนแรง นองเลือด
และความล่มสลายทางอารยธรรม
ที่อาจเกิดขึ้นในเร็วๆ นี้

ประชาธิปไตยชุมชน

รากฐานของการเมืองสมานฉันท์
และการเมืองคุณธรรม

พลังของพลเมือง สามารถร่วมกันเปลี่ยนแปลงสังคมได้

การจัดเวทีประชาธิปไตยชุมชนเพื่อความมั่นคงของมนุษย์ ระดับอำเภอ

โดย

โครงการเวทีประชาธิปไตยชุมชนเพื่อความมั่นคงของมนุษย์
ศูนย์สนับสนุนการป้องกันและลดความรุนแรง(สปลร.)
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

พฤษภาคม 2550

สารบัญ

	หน้า
วัตถุประสงค์ของการจัดเวทีประชาธิปไตยชุมชนเพื่อความมั่นคงของมนุษย์	1
เป้าหมาย	1
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	1
ทำความรู้จักกับประชาธิปไตยชุมชน	2
ตัวอย่างรูปธรรม : วิธีประชาธิปไตยชุมชนที่บ้านหนองกลางดง	3
การเตรียมการจัดเวทีประชาธิปไตยชุมชนเพื่อความมั่นคงของมนุษย์ (ระดับอำเภอ)	5
• การเตรียมงาน	6
- การเตรียมทีมวิทยากร	
- การประสานภาคีในท้องถิ่น	
- การเตรียมประเด็นเนื้อหาเข้าสู่เวที	
- การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย / ผู้เข้าร่วมเวที	
- เนื้อหาที่นำเข้าสู่เวที	
- การบันทึกข้อมูลที่ได้จากการจัดเวที	
- การสื่อสารงานเวที	
• กระบวนการในเวที	10
การจัดการ	11

การจัดเวทีประชาธิปไตยชุมชนเพื่อความมั่นคงของมนุษย์

ระดับอำเภอ

1) วัตถุประสงค์

1) เพื่อระดมข้อมูล ความคิดเห็น และเนื้อหาสาระสำคัญ ที่เกี่ยวกับความมั่นคงของมนุษย์ ที่จะนำมาสู่การแก้ไข ป้องกันปัญหา รวมทั้งความขัดแย้งในการดำรงชีวิตร่วมกัน ด้วยทุนทางสังคม คือความรัก ความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เกื้อกูลซึ่งกันและกัน เกิดความร่วมมือร่วมใจ อย่างมุ่งหวังสร้างสรรค์สังคมตามฉันทน์ซึ่งแตกต่างได้ แต่ไม่แตกแยก

2) เพื่อเสริมสร้างกิจกรรม “ประชาเสวนา” ให้เป็นวัฒนธรรมการปฏิสัมพันธ์ใหม่ในสังคม ที่ทุกฝ่ายทั้งภาคประชาชน หน่วยงานรัฐ และองค์กรปกครองท้องถิ่น ร่วมรับรู้ และหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกันอย่างต่อเนื่องเป็นพลวัต

3) เพื่อให้ได้ “วาระประชาชน” ที่ผู้อาสาทำงานการเมือง ทั้งในปัจจุบันและในอนาคตอันใกล้ต้องสนใจ พร้อมทั้งจะชี้แจง แสดงท่าทีรับผิดชอบ และวิสัยทัศน์ได้ ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาวิถีประชาธิปไตยชุมชนที่จะเป็นฐานรากสำคัญของสังคมไทย

2) เป้าหมาย

- 1) จัดเวทีเตรียมการระดับเขต จำนวน 12 เวที ภายในเดือน พฤษภาคม 2550
- 2) จัดเวทีประชาธิปไตยชุมชน ระดับอำเภอ จำนวน 926 เวที ภายในเดือน กรกฎาคม 2550
- 3) มีข้อมูลจากเวที ที่กระทรวงพัฒนาการสังคมฯ ดำเนินการจัดระบบเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการทำงานอย่างต่อเนื่องของ พม. ร่วมกับเครือข่ายภาคราชการ และ ภาคประชาสังคม

3) ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- ข้อมูลสถานการณ์ ประเด็นปัญหาสำคัญของท้องถิ่น
- ข้อตกลงร่วมจากเวทีที่นำไปสู่ความพยายามแก้ปัญหาของผู้เกี่ยวข้อง เพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข
- การขับเคลื่อนงานระหว่างกลไกของ พม. และ ภาคประชาสังคม ตามแนวทางที่กำหนดร่วมกัน

ทำความเข้าใจกับประชาธิปไตยชุมชน¹

ประชาธิปไตยชุมชนคืออะไร

ประชาธิปไตยชุมชน คือการที่คนในชุมชนมีความเข้าใจ ใฝ่หาปัญหา และความต้องการของชุมชน โดยมีกระบวนการร่วมคิด ร่วมกำหนด ร่วมตัดสินใจ และร่วมปฏิบัติการในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น (ภายในชุมชนเอง) เช่น เรื่องการทำมาหากิน การจัดการการใช้ทรัพยากรอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน การจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมชุมชน การสื่อสารของชุมชนเพื่อให้ชุมชนได้สื่อสารและเชื่อมโยงถึงกัน การมีระบบเงินตราที่ใช้เฉพาะในชุมชน เป็นต้น

และเป็นรากฐานสำคัญที่จะสร้างให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน

ประชาธิปไตยชุมชน ต่างกับประชาธิปไตยระดับประเทศอย่างไร

ถ้า ประชาธิปไตย คือ การที่สมาชิกมีความเสมอภาค และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องของส่วนรวมที่ผ่านมาประชาธิปไตยที่พวกเราถูกทำให้รู้จักและคุ้นเคยมาตลอดคือ ประชาธิปไตยระดับประเทศ ซึ่งเป็นประชาธิปไตยตัวแทน (Representative Democracy) หรือ ประชาธิปไตยทางอ้อม (Indirect Democracy) เนื่องจากประเทศจัดเป็นประชาคมขนาดใหญ่ จึงจำเป็นต้องมีการเลือกตัวแทนไปออกเสียงตัดสินใจ

แต่สำหรับในชุมชน จัดเป็นประชาคมขนาดเล็ก มีคนไม่มาก และรู้จักกันทั่วถึง ทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจ เรื่องของส่วนรวมได้โดยตรง โดยไม่ต้องผ่านตัวแทน ซึ่งเป็นประชาธิปไตยโดยตรง (Direct Democracy) และนี่ก็คือ ประชาธิปไตยชุมชน

ประชาธิปไตยชุมชนสำคัญอย่างไร

ประชาธิปไตยชุมชนเป็นกระบวนการที่จะทำให้เกิดการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ เกิดปัญญาร่วม (Collective wisdom) เป็นการผนึกกำลังกันทางสังคม สร้างสังคมเข้มแข็งทำให้มีประสิทธิภาพในการต่อสู้และแก้ปัญหา

ประชาธิปไตยชุมชนทำให้คนในชุมชนท้องถิ่น รู้และเข้าใจสภาพปัญหาของตน นำไปสู่การแก้ปัญหาที่ตรงกับความเป็นจริงและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ท้องถิ่น เพราะที่ผ่านมานโยบายการแก้ปัญหของรัฐมักไม่สอดคล้องและตรงกับความเป็นจริงของชุมชนท้องถิ่น จึงไม่สามารถแก้ปัญหาได้จริง

ประชาธิปไตยชุมชนเป็นรากฐานของการเมืองสมานฉันท์ เพราะเมื่อประชาธิปไตยชุมชนเข้มแข็ง และชาวบ้านสามารถบริหารการใช้การเมือง(ระดับชาติ) เป็นเครื่องมือได้ การเมืองก็จะเป็นพลังทางศีลธรรม สร้างความร่วมมือเป็นสุขและความเข้มแข็งให้ประเทศได้

¹ เรียบเรียงจาก หนังสือ และปาฐกถาพิเศษ “ประชาธิปไตยชุมชน รากฐานของการเมืองสมานฉันท์และการเมืองคุณธรรม” (ประเวศ วะสี 2550)

วิถีประชาธิปไตยชุมชน.....ที่บ้านหนองกลางดง ต.ศิลาลอย กิ่งอ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์

จากการบอกเล่าของ... ผู้ใหญ่โชคชัย ลิ่มประดิษฐ์²

ปฏิกิริยาความคิด: ปัญหาของชุมชนต้องแก้ด้วยคนในชุมชน

ช่วงแรกที่เป็นผู้ใหญ่บ้าน ได้เห็นความไม่น่าอยู่และปัญหาของหมู่บ้านมากมาย ทั้งเรื่องของ ปัญหา ยาเสพติด ปัญหาการลักขโมย ปัญหาหนี้สิน และ ความแตกแยกในชุมชน จึงเริ่มคิดหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น และพบว่า คนในหมู่บ้านมองว่าปัญหาทั้งหมดในหมู่บ้านนั้นเป็นเรื่องที่คนนอกจะต้องมาแก้ไข จากจุดนี้จึงคิดว่า เราต้องเริ่มจากการปฏิกิริยาความคิดของคนในชุมชนให้ได้ว่า **ปัญหาที่เกิดจากคนในก็ต้องแก้จากคนใน ไม่ใช่ว่าให้คนข้างนอกมาแก้**

หมั่นประชุมเป็นเนืองนิตย์ : พุดคุยเรื่องชีวิต ความคิด ความเป็นอยู่ของชุมชน

เราได้มีการจัดประชุมประจำเดือน ตั้งแต่ปี 2539 เป็นต้นมา ไม่เคยขาดแม้แต่เดือนเดียว พุดคุยกัน เรื่องชีวิต ความคิด และความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เพราะเห็นว่าถ้าคนในหมู่บ้านไม่มาพุดคุยกัน แต่ไปตั้งกติกตั้งเหล่านี้นาทันทีจะไม่เกิดผลดีใดๆ ทั้งสิ้น ดังนั้น ทุกวันอาทิตย์แรกของเดือนจึงจัดให้มีเวทีพุดคุย **ใครมีเรื่องที่ยากรู้ เรื่องที่ไม่พอใจ ให้เอามาพุดคุยกัน** ในทางปฏิบัติแม้เราจะเอาคนทั้งหมู่บ้านมาประชุมทุกคนไม่ได้ เราก็ใช้เสียงตามสายส่งไปให้คนได้ยิน ทั้งหมด 74 จุด เป็นระยะทาง 13 กม. มันเป็นการ**สร้างการรับรู้ร่วมกัน** และเมื่อเวลาผ่านไป 3 ปี ปัญหาที่มีอยู่เดิมก็ถูกแก้ไขให้หมดไป เช่น เรื่องยาเสพติด เป็นต้น เพราะ**เมื่อผู้นำชุมชนได้ข้อมูลมาจากชาวบ้าน ก็เอาข้อมูลเหล่านั้นไปประสานต่อกับทางราชการ และนี่ก็เป็นกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นำชุมชน ชาวบ้าน และราชการ โดยในที่นี้เราใช้ราชการเป็นเครื่องมือ เราไม่ได้เป็นเครื่องมือของราชการ**

ร่วมกันเรียนรู้ปัญหา ร่วมกันแสวงหาทางออก

: ด้วยกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนและสภาผู้นำชุมชน

เราได้ไปดูงานที่ ตำบลไม้เรียงของน้ำประยงค์ ได้เห็นเรื่อง**แผนชุมชน**ที่มีกระบวนการทำข้อมูลและใช้ข้อมูลสร้างการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนและร่วมกันวางแผนของชุมชนเอง กับเรื่องของ**สภาผู้นำตำบล** จึงกลับมาทำในชุมชนทันที โดยยืมจากสภาผู้นำตำบลมาเป็นสภาผู้นำหมู่บ้าน เพราะเชื่อว่าในชุมชนมีคนดี คนเก่ง และคนที่มีความสามารถแต่ไม่มีโอกาสได้แสดงออก เราต้องเอาคนเหล่านั้นมาสร้างเป็นทีม

ลูกบ้านผมมี 1,265 คน เราใช้เวทีการพุดคุยเพื่อเก็บเกี่ยวคนเหล่านี้เข้ามา เราไม่ได้ให้ผู้นำเป็นคนเลือก แต่ใช้ที่ประชุมชาวบ้านช่วยกันค้นหาคนเหล่านี้ โดยที่ในหมู่บ้านของเราสามารถจัดกลุ่มคนตามกลุ่มอาชีพได้ 14 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน กลุ่มทำไร่ กลุ่มเกษตรธรรมชาติ เป็นต้น และให้แต่ละกลุ่มไปรวบรวมสมาชิกของตนแล้วเลือกตัวแทนของกลุ่มขึ้นมา เพราะในกลุ่มของตนเองจะรู้สภาพการณ์และปัญหาของตนดีที่สุด **โดยมีเกณฑ์ว่าเป็นคนดี เป็นคนเก่ง** เลือกขึ้นมากลุ่มๆ ละ 4 คน จากทั้ง 14 กลุ่ม รวมทั้งหมด 56 คน บวกกับผู้นำที่เป็นทางการอีก 3 คน คือ ผู้ใหญ่บ้าน 1 คน และ อบต. 2 คน รวมทั้งสิ้น 59 คน เราเรียกว่า **“สภา 59”** ถือเป็นรัฐบาลหมู่บ้านเป็นรัฐบาลของชุมชน มาแบ่งงานกันทำตามความถนัดตามความสนใจ เช่น กลุ่มเกษตรธรรมชาติ กลุ่มสตรีที่สนใจเรื่องการแปรรูป การเอาผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายภายนอก เรื่องของการออมทรัพย์ โดยเรามีหลักว่า **แยกกันทำ แต่ร่วมกันคิด**

² การเสวนา“ ประชาธิปไตยชุมชนเพื่อการสมานฉันท์ : จากแนวคิดสู่ปธรรม” จากการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เพื่อเตรียมความพร้อมการจัดเวที

“ ประชาธิปไตยชุมชนเพื่อความมั่นคงของมนุษย์” ระดับอำเภอ วันที่ 19 – 20 เมษายน 2550 โรงแรมปรินซ์พาเลซ มหานาค กรุงเทพฯ

ในช่วงต้นมีการประชุมรอบเดียวคือ ตอนบ่ายโมง ต่อมาแบ่งการประชุมเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงแรก เรียกว่า “สภา 10 โมง” ประชุมเวลา 10.00-12.00 น. เพื่อสรุปประเด็น ปัญหา และกำหนดวาระการประชุมในช่วงบ่าย ช่วงที่สอง เวลาบ่ายโมง เป็นการนำเรื่องเหล่านั้นมาประชุมอีกทีในสภาชาวบ้านและถ่ายทอดให้คนทั้งหมู่บ้านได้ฟัง

การประชุมแบบนี้ทำให้ผู้ใหญ่บ้านและ อบต. งานเบาลงมาก เพราะสภาผู้นำ 59 คนคิด ทำให้คิดได้มากขึ้น คนที่มาจากทุกกลุ่มมาช่วยกันคิด แต่เดิมพอเกิดปัญหาผู้ใหญ่โซคติดอยู่คนเดียว ระหว่างคนเดียวคิดกับ 59 คนคิด ใครจะคิดได้มากกว่ากัน แต่เดิมผู้ใหญ่พูดคนเดียวให้ชาวบ้านร่วมมือกัน แต่วันนี้มีชาวบ้าน 59 ปากพูดให้ชาวบ้านช่วยกันคิด ตอนนี้ได้พลังเพิ่มขึ้น และอบต.ก็เอางบประมาณมาสนับสนุนสภาหมู่บ้านอีกด้วย นี่แหละคือ “ชุมชนประชาธิปไตย”

ประชาธิปไตยชุมชน... แก้ปัญหาชุมชนได้จริง

การทำงานตั้งแต่ปี 2542 -2549 เราได้รางวัลทั้งหมด 29 รางวัล จากชุมชนที่เมื่อก่อนมีของหายทุกวัน พอ 5 ปีมาไม่มีของหายอีกแล้ว เมื่อปี 2543 ในหมู่บ้านมีโจนคที่คืนที่ติดอยู่ในธนาคารถึง 80% ของทั้งชุมชน พอมาปี 2549 เหลือเพียง 30% ปัญหาหนี้ในหมู่บ้านก็ลดลงมาก ทั้งหมดนี้เป็นเพราะผู้ใหญ่บ้านเก่งคนเดียวหรือไม่ ผู้ใหญ่บ้านไปเปลี่ยนแปลงอะไรไม่ได้ ถ้าชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือ

ขยายแนวคิดและการปฏิบัติ

ในปี 2548 นายอำเภอเห็นด้วยกับแนวคิดนี้ เลยให้เราไปพูดคุยความคิด วิธีการทำงานให้กับหมู่บ้านอื่นๆ ฟัง เพื่อสนับสนุนให้ขยายแนวการทำงานนี้ให้ครบทั้งตำบล ดังนั้นจึงเกิดเป็นสภาตำบลขึ้น โดยเอาตัวแทน 5 คน จากแต่ละหมู่บ้านมารวมเป็นสภาตำบล ใน 5 คนนี้ประกอบด้วยผู้ใหญ่ 1 คน อบต. 2 คน และตัวแทนชาวบ้าน 2 คน ทำหน้าที่สังเกตการณ์ และควบคุมไม่ให้ผู้นำออกนอกกลุ่มนอกทาง หรือหากไม่ฟังเสียงชาวบ้าน ต่อไปก็จะไม่ได้รับเลือกเข้ามาอีก

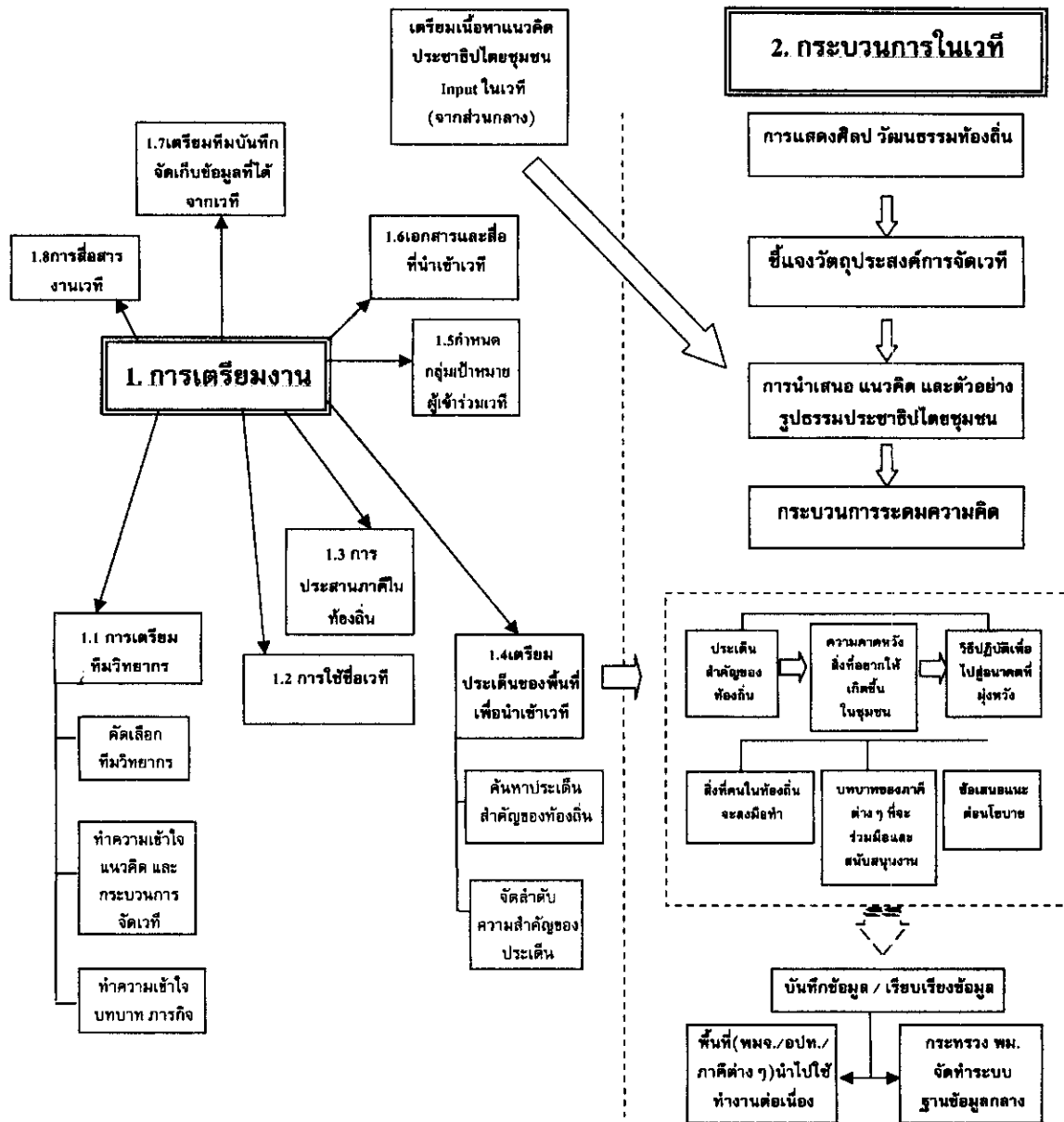
ดังเช่น ปรัชญาในหลวงทรงดำรัสไว้ในปี 2512 “ทุกสังคมมีทั้งคนดีและคนไม่ดี ไม่มีใครสามารถทำให้คนทุกคนเป็นคนดีได้หมดทุกคน การทำให้บ้านเมืองมีความปกติสุขนั้น จึงไม่ใช่การทำให้คนทุกคนเป็นคนดี แต่ส่งเสริมให้คนดีได้มี โอกาสปกครองบ้านเมือง และควบคุมคนไม่ดีไม่ให้มีอำนาจที่จะสร้างความเดือดร้อนให้บ้านเมือง” เราจึงต้องเลือกคนดีให้เข้าไปออกกระเบียบ กฎเกณฑ์ต่างๆ ที่จะไปเอื้อประโยชน์ให้กับคนส่วนใหญ่

ประชาธิปไตยจะเข้มแข็งได้ ต้องมีความเข้าใจของคนที่มาลงคะแนน ผมไม่เห็นด้วยกับการออกกฎหมายหรือกฎระเบียบ เพราะถ้าคนชั่วเข้าไปมีอำนาจ ก็ไม่มีทางที่จะมาออกกฎหมายให้ดีได้ แต่ต้องไปให้ความรู้กับคนที่ลงคะแนน ให้เขาเลือกคนดีเข้ามา

ดังนั้น เวทีประชาธิปไตยฐานราก คือ การสร้างความเข้มแข็งทางความคิด ต้องไปปฏิบัติความคิดคน ให้มองการเมืองเป็นเรื่องของเรา ไม่ใช่เรื่องของคนข้างนอก ดังที่อริสโตเติลได้กล่าวไว้ว่า เมื่อไหร่ที่เกิดความเดือดร้อนทางการเมือง จะเกิดโอกาสให้คนส่วนน้อยขึ้นมากอบโกยคักดวงผลประโยชน์ คนไทยก็เช่นเดียวกันมีความอ่อนแอทางการเมือง เรามาจากสังคมทาส คนไทยไม่เคยถูกฝึกให้คิดเป็น เราถูกบอกให้เชื่อกันว่าคนไทยที่มีคุณภาพต้องเชื่อฟังผู้นำ

**“ขอให้พวกเราเป็นไฟที่จะจุดคิดในชุมชน
เพื่อขับไล่ความมืดมนของประชาธิปไตยจอมปลอมที่เป็นอยู่”**

การเตรียมการจัดเวทีประชาธิปไตยโดยชุมชนเพื่อความมั่นคงของมนุษย์(ระดับอำเภอ)

1. การเตรียมงาน

1.1 การเตรียมทีมวิทยากร

1.1.1 ประชุมทำความเข้าใจบทบาท ภารกิจสำคัญของวิทยากรกระบวนการ คือ

- เป็น “ช่างเชื่อมทางสังคม” ทำให้คนที่เขามาร่วมเวทีเชื่อมกันด้วยความรู้สึที่ดี เชื่อถือ ศรัทธา ไว้วางใจกัน ทำให้เกิดความสุขในการพูดคุยหารือ และอยากที่จะทำงานร่วมกันต่อไป
- เป็นทีมเตรียมประเด็นเนื้อหาสำหรับนำเข้าเวที

1.1.2 ประชุมทำความเข้าใจแนวคิดการทำงาน ทั้งเนื้อหาเรื่อง ประชาธิปไตยชุมชน และ แนวทางการจัดเวที

1.1.3 คัดเลือกวิทยากรในแต่ละจังหวัด โดยจัดเป็นทีม ทีมละ 5 คน รับผิดชอบการจัดเวทีในพื้นที่ 5 อำเภอ

ตัวอย่าง จังหวัด ก มี 10 อำเภอ จะมีทีมวิทยากร 2 ทีมๆ ละ 5 คน รวมเป็นทีมวิทยากร 10 คน

จังหวัด ข มี 20 อำเภอ จะมีทีมวิทยากร 4 ทีมๆ ละ 5 คน รวมเป็นทีมวิทยากร 20 คน

วิทยากรจังหวัด ต้องมีคุณลักษณะและคุณสมบัติ ดังนี้

- มีประสบการณ์การเป็นวิทยากรกระบวนการ
- มาจากภาคีต่างๆ ที่ทำงานร่วมกับภาคประชาชน
- มีความพร้อม เต็มใจอาสา และมีเวลาให้
- ทำงานเป็นทีม ได้ดี
- เป็นที่ยอมรับของคนในพื้นที่และทีมงาน
- สามารถเชื่อมโยงคน กลุ่ม องค์กรในพื้นที่ได้
- มีความเคารพในศักดิ์ศรี และเห็นคุณค่าคนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน
- มีความสุภาพ อ่อนน้อมถ่อมตน
- ต้องมีเมตตา เพราะงานทุกชนิดมีอุปสรรค มีแรงเสียดทาน ถ้าไม่มีเมตตา จะแสดงออกมาด้วยความโกรธ ซึ่งทำให้การเชื่อมคนเป็นไปไม่ได้ยาก
- ต้องมีความอดทน เพราะเรื่องบางเรื่องแม้จะเป็นเรื่องสำคัญ แต่อาจจะยังไม่พร้อมที่จะเกิด จึงต้องอดทนรอ

องค์ประกอบของทีมวิทยากรควรมี ดังนี้

- วิทยากรหลัก 1 คน เป็นผู้กุมเนื้อหาและดำเนินกระบวนการในภาพรวมของเวที
- ผู้ดำเนินรายการ 1 คน ดำเนินรายการ จัดลำดับขั้นตอนกระบวนการในเวที
- วิทยากรประจำกลุ่มย่อย (คอยกระตุ้นการพูดคุยในกลุ่มและจับประเด็นที่ได้บันทึกลงในกระดาษฟลิปชาร์ต)
- ทีมจัดการ ประสานงานเตรียมการจัดเวที ทำงานจัดการในการจัดเวที
- ทีมบันทึกผล /เนื้อหาการประชุม
- ทีมดูแลและจัดการสื่อที่ใช้ประกอบในเวที

1.2 ชื่อเวที

ชื่อหลักของเวที คือ

เวทีประชาธิปไตยชุมชนเพื่อความมั่นคงของมนุษย์: การระดมความคิดเพื่อสร้างสรรค์ชุมชนอยู่ดีมีสุข

หมายเหตุ: ในแต่ละท้องถิ่นสามารถตั้งชื่อที่แสดงถึงอัตลักษณ์ ความเป็นตัวตนของท้องถิ่นนั้นๆ ได้ โดยใช้เป็นชื่อรองหรือชื่อเล่นของเวที

1.3 การประสานภาคีในท้องถิ่น

การประสานภาคีต่างๆ ในท้องถิ่นเข้าร่วมจัดงาน เพื่อให้เกิดการรับรู้ และสนับสนุนการจัดเวที ซึ่งจะทำให้เกิดการเชื่อมโยง ประสานการทำงานร่วมกันในเรื่องการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ให้มีความต่อเนื่องจากเวทีต่อไป ภาคีดังกล่าวได้แก่

- สถาบันวิชาการในท้องถิ่น
- หน่วยงานภาครัฐ อาจเริ่มต้นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับประเด็นสำคัญที่ใช้พูดคุยในเวที
- ภาคธุรกิจเอกชนในท้องถิ่น
- ฯลฯ

1.4 การเตรียมประเด็นเนื้อหา เพื่อนำเข้าสู่การพูดคุยหารือในเวที

เพื่อให้การพูดคุยในเวทีประชาธิปไตยชุมชนมิใช่เพียงการระดมความรู้สึกลับข้อใจในขณะที่พบกันในเวที และเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนของกลไกท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพได้มาซึ่งประเด็นที่จะใช้พูดคุยในเวทีซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญ ฉะนั้นต้องมีกระบวนการในการสืบค้น รวบรวม วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นของท้องถิ่น เพื่อสรุปเป็นประเด็นที่ชัดเจน รวมทั้งมีการให้น้ำหนักความสำคัญของประเด็นต่างๆ เพื่อการคัดเลือกประเด็นการพูดคุยในเวที ทั้งนี้ เพื่อผลในการกำหนดผู้เข้าร่วมเวที และ เนื่องจากเวลาของการพูดคุยในเวทีคงไม่เพียงพอที่จะนำประเด็นของท้องถิ่นทั้งหมดมาพูดคุยได้ แต่ควรใช้เพียงบางประเด็นที่สำคัญจริงๆ เป็นจุดเริ่มต้นให้เกิดกระบวนการพูดคุยกัน ส่วนประเด็นต่างๆ ที่สำคัญรองลงมาจึงค่อยสร้างให้เกิดการพบปะพูดคุยกันในโอกาสต่อไป

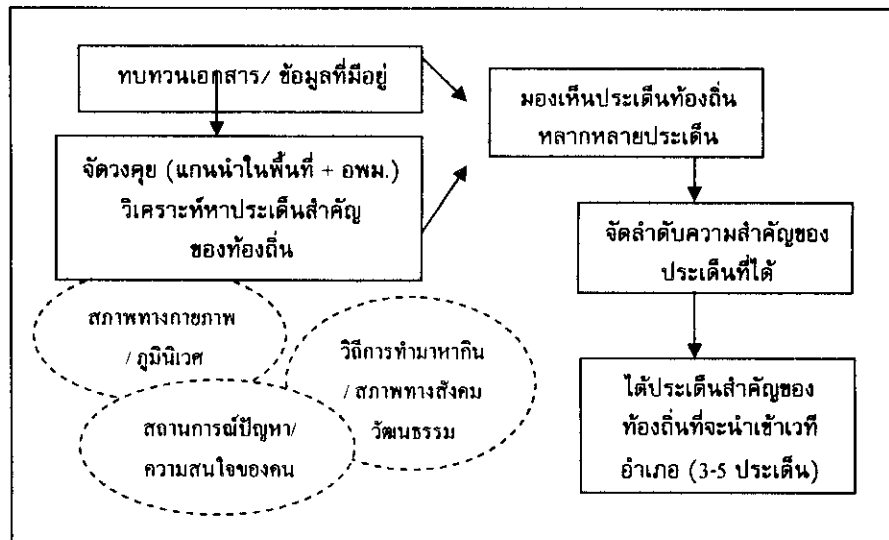
คุณลักษณะสำคัญของประเด็น

- เป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลต่อความเป็นอยู่และวิถีชีวิต สอดคล้องกับความเป็นจริงของท้องถิ่น โคนใจคนพื้นที่
- สามารถนำไปสู่การแก้ปัญหาร่วมกันของท้องถิ่น ได้จริงทั้งในเวลาระยะสั้นและระยะยาว

วิธีการได้มาซึ่งประเด็นสำคัญของท้องถิ่น

- ทบทวนเอกสาร ข้อมูลที่มีอยู่แล้ว
- จัดคุยกับตัวแทนของคนในพื้นที่ ซึ่งรู้และเข้าใจสภาพพื้นที่ระดับหนึ่ง (อาจเป็นแกนนำในพื้นที่ หรือ อปท. ในพื้นที่) จำนวนไม่ต้องมาก เพื่อให้ทราบประเด็นปัญหาสำคัญซึ่งอยู่ในความสนใจของคนพื้นที่ โดยช่วยกันสืบค้นและทำความเข้าใจใน 3 เรื่องหลักๆ คือ
 - สภาพทางกายภาพ ภูมินิเวศ ของชุมชน ท้องถิ่น
 - วิธีการทำมาหากิน การประกอบอาชีพ สภาพทางสังคม วัฒนธรรม และการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนท้องถิ่น
 - สถานการณ์ปัญหา หรือประเด็นที่อยู่ในความสนใจของชุมชน ท้องถิ่น

จากข้อมูลสภาพทางกายภาพประกอบกับวิถีชีวิตการทำมาหากินของพื้นที่ จะทำให้วงสนทนาสามารถวิเคราะห์ประเด็นปัญหาสำคัญของพื้นที่ได้เป็นเบื้องต้น จากนั้นต้องมีกระบวนการการมีส่วนร่วมเพื่อเรียงลำดับความสำคัญของประเด็นปัญหาจากมากไปหาน้อย เพื่อให้เวทีระดับอำเภอ ได้ร่วมกันหาทางออกของปัญหาสำคัญ 3-5 ประเด็น นั้นๆ

1.5 การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย / ผู้เข้าร่วมเวที

ผู้เข้าร่วมเวทีประชาธิปไตยชุมชนซึ่งจัดในระดับอำเภอ มีอย่างน้อยจำนวน 100 คนต่อเวที ประกอบด้วย 3 ส่วนหลัก ได้แก่

- 1) ผู้นำทางการ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกอบต.
- 2) ผู้นำตามธรรมชาติ คนที่ชาวบ้านเคารพนับถือในพื้นที่ เช่น พระ ครู ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำกลุ่ม /องค์กร ต่างๆ ในชุมชน
- 3) ตัวแทนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในประเด็นสำคัญที่เลือกเข้ามาพูดคุยในเวที

1.6 เอกสารและสื่อที่นำเข้าเวที มีอยู่ด้วยกัน 2 ส่วน คือ

- 1) เนื้อหาเพื่อที่ใช้ปรับฐานความเข้าใจในแนวคิด และกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน ได้แก่
 - เอกสารแนวคิดเรื่อง ประชาธิปไตยชุมชน : รากฐานของการเมืองสมานฉันท์และการเมืองคุณธรรม โดย ศ.นพ.ประเวศ วะสี จำนวน 1 เล่ม
 - วิดีทัศน์ สรุปสาระสำคัญจากการสัมมนา “เวทีประชาธิปไตยชุมชน เพื่อความมั่นคงของมนุษย์” เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2550 ที่กรุงเทพฯ ประกอบด้วย คำกล่าวรายงานของ นพ.พลเดช ปิ่นประทีป รมช.พม. คำกล่าวเปิดการสัมมนาของ ฯพณฯ ไขบุญ วัฒนศิริธรรม รมว.พม. ปาฐกถาพิเศษ “ประชาธิปไตยชุมชน รากฐานของการเมืองสมานฉันท์และการเมืองคุณธรรม” โดย ศ. นพ.ประเวศ วะสี และ รูปธรรมของ “ประชาธิปไตยชุมชน” จาก ผู้ใหญ่ โชคชัย ลิ้มประดิษฐ์ จากบ้านหนองกลางดง จ. ประจวบคีรีขันธ์ และ นายสุรจิต ชีระเวทย์ จากสมุทรสงคราม
- 2) เอกสารข้อมูลประกอบที่เกี่ยวข้องกับประเด็นสำคัญของชุมชน ท้องถิ่น ในเบื้องต้น (ที่ได้มาจากการสืบค้นและพูดคุยกับกลุ่มแกนนำในพื้นที่ ในการค้นหาประเด็นของพื้นที่)

1.7 การบันทึกข้อมูลที่ได้จากการจัดเวทีฯ

การบันทึกเนื้อหาการประชุมเป็นขั้นตอนสำคัญที่จะทำให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการ สมบูรณ์พร้อมที่จะนำไปพัฒนาเป็นฐานข้อมูลซึ่งจะทำให้ทั้งท้องถิ่นและหน่วยงานรับผิดชอบ เข้าถึง ใช้ประโยชน์ในการแก้ปัญหาให้ท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องต่อไปได้ ดังนั้น จึงควรชักชวนนักวิชาการในท้องถิ่น ในจังหวัด เข้ามาช่วยงานด้านการบันทึก และเพื่อให้ทำหน้าที่ติดตามสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของการทำงานในท้องถิ่น

โดยจัดให้มีทีมบันทึกเนื้อหาการประชุม และจัดทำสรุปการประชุมโดยละเอียด

สำหรับการกำหนด “โจทย์” เพื่อการระดมข้อมูล ความคิดเห็น เพื่อให้ได้เนื้อหาการประชุมที่สำคัญ อาจแบ่งได้เป็น 3 ส่วน ได้แก่

- 1) **ความคาดหวัง ความฝัน ที่มีต่อท้องถิ่น ของผู้เข้าร่วมเวที** (เป็นการเริ่มกิจกรรมเวที ด้วย ความคิด ความรู้สึก “ทางบวก” และยังเป็นแนวทางที่จะทำให้รู้ความต้องการของผู้เข้าร่วมเวทีด้วย
 - 2) การปฏิบัติเพื่อไปให้ถึงสิ่งที่คาดหวังไว้ หรืออาจเรียกได้ว่าเป็น **“วิธีการหรือแนวทางแก้ปัญหา”** ของประเด็นปัญหาสำคัญของท้องถิ่น ที่เป็นมุมมองจากผู้เข้าร่วมเวที
 - 3) **บทบาทของแต่ละภาคส่วนที่จะเข้าร่วมมือกันลงมือปฏิบัติงาน** หรือให้การสนับสนุน
- หมายเหตุ :**
- ต้องมีการบันทึกเสียงตลอดการประชุม
 - ต้องมีการบันทึกภาพบรรยากาศการประชุม
 - ต้องมีการบันทึกสาระจากการระดมความคิดเห็นลงในกระดาษที่ผู้จัดเตรียมไว้ให้

1.8 การสื่อสารงานเวที

เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การจัดเวที กระตุ้นความตื่นตัวของผู้คนในชุมชน ท้องถิ่น และให้เกิดการนำผลที่ได้จากการจัดเวทีไปสื่อสารต่อ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง โดยแบ่งเป็น 3 ช่วง ดังนี้ คือ

- ช่วงเตรียมการก่อนจัดเวที จัดทำแผ่นพับ โปสเตอร์โฆษณา ประชาสัมพันธ์การจัดเวทีผ่านสื่อต่างๆ ในท้องถิ่น / จังหวัด เช่น วิทยุชุมชน วิทยุท้องถิ่น เคเบิลทีวี หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ฯลฯ
- ในระหว่างจัดเวที ติดต่o ประสานงานกับ สื่อท้องถิ่นต่างๆเช่น วิทยุสวท./ อสมท. วิทยุท้องถิ่น วิทยุชุมชน เคเบิลทีวี หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ฯลฯ ให้เข้าร่วมถ่ายทอดสด / รายงาน บรรยายภาพ เนื้อหาสาระของการประชุม
- หลังจบงานเวที สรุปผลการจัดเวที/ เขียนบทความ เผยแพร่ออกทางสื่อต่างๆ ทั้งในส่วนกลางและท้องถิ่น เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุชุมชน เพื่อ สื่อให้คนในท้องถิ่นเห็นว่าผลจากการจัดเวทีจะมีการทำงานกันต่อเนื่องกันอย่างไร โดยใคร และชักชวนให้คนในท้องถิ่นเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานเพื่อสร้างสรรค์ความเป็นอยู่ร่วมกันในท้องถิ่น

2. กระบวนการในเวที

☞ เริ่มต้นด้วยการแสดงในเชิง ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

หากเป็นไปได้ ควรเริ่มกิจกรรมด้วยการแสดงที่เป็นวัฒนธรรมของท้องถิ่น ด้วยคนในท้องถิ่น ที่มีเนื้อหาพูดถึงความสุขของการอยู่ร่วมกันในท้องถิ่น ที่มีวัฒนธรรม และสิ่งที่เป็นความภาคภูมิใจร่วมกันของท้องถิ่น เพื่อสร้าง “ความรู้สึกร่วม” ในจิตใจผู้เข้าร่วมประชุม ไม่ยึดติดอยู่แต่เพียงปัญหาของตัวเอง

☞ ชี้แจงวัตถุประสงค์การจัดเวทีและการดำเนินกระบวนการในเวที

☞ นำเสนอแนวคิดและตัวอย่างรูปธรรมของ ประชาธิปไตยชุมชน

ได้แก่ วิถีทัศน์ (จากสื่อนำเข้าเวทีในข้อ 1.6)

☞ กระบวนการระดมความคิด

เน้นการระดมความคิดในประเด็นเชิงบวก เพื่อให้เกิดพลังทางสร้างสรรค์ในการพูดคุย โดยมีขั้นตอนดังนี้

1) สร้างความร่วมมือในประเด็นของท้องถิ่น ที่ได้จากการสืบค้น สร้างการมีส่วนร่วมด้วยการจัดลำดับ(3-5 ประเด็น) เพื่อเป็นฐานในการพูดคุย

2) เปิดให้วงได้อภิปรายถึงประเด็นที่เลือกและจัดลำดับ ว่าเป็นประเด็นที่สำคัญสำหรับท้องถิ่นมากน้อยแค่ไหน อย่างไร

3) บนประเด็นที่เลือกในข้อ (2) ให้จินตนาการ ความคาดหวัง ภาพที่อยากเห็น อยากให้เกิดขึ้นในชุมชน ในท้องถิ่นของเรา

4) ในชุมชน ในท้องถิ่นของเรา มีทุนอะไรอยู่บ้าง

5) เราซึ่งเป็นคนในชุมชน ในท้องถิ่น จะใช้ทุนที่มีอยู่ สร้างสิ่งที่เราคาดหวังและคาดหวังอยากให้เกิดขึ้นในชุมชน ในท้องถิ่นได้อย่างไร (การลงมือปฏิบัติโดยคนในชุมชนเองว่า จะทำอะไรร่วมกันบ้างเพื่อจัดการปัญหา และสร้างสรรค์การอยู่ร่วมกันบนทุนที่มีอยู่)

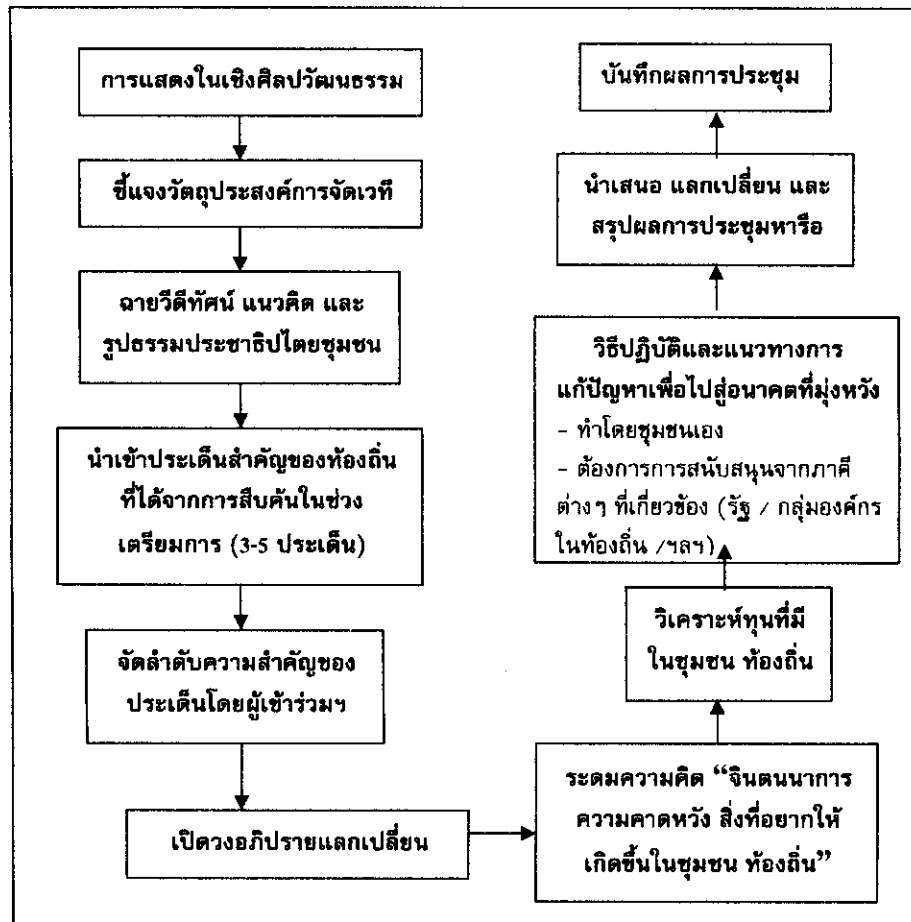
6) บทบาทของภาคีแต่ละกลุ่มที่จะเข้าร่วมมือ และสนับสนุนงาน ควรเป็นอย่างไร (ข้อเสนอสำหรับภาครัฐ ภาคีภายนอกท้องถิ่น ที่จะเข้าร่วมมือและสนับสนุน ให้การแก้ปัญหาและ การสร้างสรรค์การอยู่ร่วมกันของชุมชน ท้องถิ่น เป็นจริงได้)

☞ การสรุปการพูดคุย

ควรมีการบันทึกถลง ฟลิปชาร์ท เพราะเป็นส่วนสำคัญของการประชุม และทำให้ผู้เข้าร่วมประชุม เข้าใจ และเห็นภาพรวมของการประชุมได้ ทั้งยังเป็นการเน้นย้ำให้เห็นว่าเสร็จจากการประชุมไปแล้วมีสิ่งใดบ้างที่เป็นข้อตกลงร่วมกันที่จะต้องกลับไปทำต่อ เพื่อให้เกิดผลต่อเนื่องจากการจัดเวทีดังที่คาดหวังไว้

☞ การบันทึกข้อมูล

บันทึกเนื้อหาการประชุม พร้อมทั้งเรียบเรียงเนื้อหาข้อมูลให้เป็นระบบ ทั้งในส่วนที่เป็น ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ ข้อเสนอแนะที่เกิดจากการพูดคุย บทวิเคราะห์ สังเคราะห์ การพูดคุย จนถึง ข้อเสนอต่อนโยบาย จัดเก็บเนื้อหาในรูปแบบไฟล์ซึ่งพร้อมนำไปใช้จัดทำฐานข้อมูลได้

ข้อพึงระวังในการจัดเวที

- ไม่หยิบยกประเด็นที่เป็นความขัดแย้ง แตกต่างทางการเมืองของเจ้าอำนาจเพื่ออำนาจกลุ่ม หรือพรรคการเมือง มาเป็นข้อถกเถียงในเวที
- ไม่เริ่มต้นคุยด้วยการเอาปัญหาเป็นตัวตั้ง เพราะจะเป็นการบั่นทอนพลังในการคุย
- ดูแลให้การพูดคุยเป็นไปอย่างเสมอภาค เพราะผู้เข้าร่วมมาจากหลายสถานภาพ ทั้งผู้นำทางการ ผู้นำธรรมชาติ และชาวบ้านทั่วไป
- ใช้ความรู้สึก และ พลังร่วมในทางบวก และ สร้างสรรค์ ลดบรรยากาศความรุนแรงในการนำเสนอความเห็น หรือ การพูดคุย

การจัดการ

- ช่วงเวลาในการจัดเวทีอำเภอ ตั้งแต่ 15 พ.ค – 15 ก.ค 2550
- ข้อมูลและข้อสรุปที่ได้จากการจัดเวทีอำเภอให้จัดส่งไปยังพมจ.ในแต่ละจังหวัด และให้พมจ.รวบรวมส่งมายังส่วนกลาง ภายใน 30 ก.ค. 2550
- งบประมาณในการจัดการเวทีอำเภอๆ ละ 15,000 บาท (ค่าอาหาร / ค่าสถานที่ / ค่าประสานงาน / ค่าอุปกรณ์/ ค่าวิทยากร) โดยจัดสรรงบประมาณทางพมจ.

เอกสารประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ
วิทยาการกระบวนการขับเคลื่อนเวทีประชาธิปไตยชุมชน
เพื่อความมั่นคงของมนุษย์ระดับอำเภอ

๑ คำแนะนำสำหรับทีมวิทยาการกระบวนการ
เพื่อจัดเตรียมเวทีประชาธิปไตยชุมชนเพื่อความมั่นคงของมนุษย์
นสพ.ปกรณ์ สุวรรณประภา

๒ ประชาธิปไตยท้องถิ่น
แง่คิดเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะในระดับท้องถิ่น
ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์

๓ แนวคิดและแนวทางในการคลี่คลาย
เพื่อแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในชุมชนท้องถิ่น
ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์

โครงการเวทีประชาธิปไตยชุมชนเพื่อความมั่นคงของมนุษย์
ศูนย์สนับสนุนการป้องกันและลดความรุนแรง(ศปสร.)
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

พฤษภาคม 2550

เอกสารประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ
“วิทยาการกระบวนการ ขับเคลื่อนเวทีประชาธิปไตยชุมชนเพื่อความมั่นคงของมนุษย์ ระดับอำเภอ”

คำแนะนำ

สำหรับทีมวิทยาการกระบวนการ

เพื่อจัดเตรียมเวทีประชาธิปไตยชุมชนเพื่อความมั่นคงของมนุษย์

นสพ.ปกรณ์ สุวรรณประภา

คำแนะนำสำหรับทีมวิทยากรกระบวนการ

เพื่อจัดเตรียมเวทีประชาธิปไตยชุมชนเพื่อความมั่นคงของมนุษย์

1. จำ '4 หลักการสำคัญ' ให้ขึ้นใจ
 - 1.1. ยึดเป้าหมายให้มั่น เป้าหมาย คือ หลังจบเวทีควรมีอย่างน้อย 1 กิจกรรมที่สืบเนื่องที่พวกเขาจะลงมือแก้ปัญหาตนเอง
 - 1.2. ตั้งคำถามที่ชัดเจนและครอบคลุม
 - 1.3. ควบคุมกระบวนการให้มีส่วนร่วมสูงที่สุด
 - 1.4. สรุปความคิดรวบยอดและนัดหมาย
2. กระป๋องหัวใจ ไม่ยึดติดรูปแบบจนเกินไป ควรพลิกแพลงตามสถานการณ์ โดยยึดเป้าหมายให้มั่น ท่านต้องมองทะลุตัวตนของผู้เข้าประชุมจนเห็นว่าทุกคนมีความเป็นมนุษย์เหมือนกัน เท่าเทียม เสมอภาคกันทั้งหมด อย่าให้ใครคนใดคนหนึ่ง มีอิทธิพลเหนือคนอื่น
3. ในแต่ละเวทีจะต้องมอบหมายให้คนใดคนหนึ่งเป็น 'วิทยากรกระบวนการหลัก' ห้ามเปลี่ยนแปลงกลางคันเด็ดขาด ควรจะเป็นคนที่มีความเชี่ยวชาญและเป็นที่ยอมรับในทีมมากที่สุด
4. มีอีกคน ทำหน้าที่ 'วิทยากรกระบวนการรอง' เป็นคนที่ 'วิทยากรกระบวนการหลัก' ไว้วางใจและรู้มือที่สุด สำหรับประสานกับทีมงานทั้งหมด เพราะเมื่ออยู่ในสถานการณ์จริง 'วิทยากรกระบวนการหลัก' จะยุ่งมากและไม่มีโอกาสประสานกับทีมงานอย่างมีประสิทธิภาพได้เลย
5. 'วิทยากรกระบวนการกลุ่ม' ควรเตรียมไว้อย่างน้อย 10 กลุ่ม หากใครไม่มั่นใจก็ให้ประกอบคู่ 2 คนต่อกลุ่มก็ได้ หรือหากแบ่งกลุ่มแล้ว มีไม่ถึง 10 กลุ่มก็สามารถเข้าช่วยเหลือกันในกลุ่มได้
6. วัสดุอุปกรณ์ หลักๆ ประกอบด้วย
 - ปากกาเคมี สีแดง สีดำ สีน้ำเงิน อย่างละ 1 โหล
 - กระดาษฟริตซาร์ท จำนวน 100 แผ่นต่อเวที (ควรนำมาต่อกันสำหรับเขียน mind map ล่วงหน้า)
 - กระดาษกาวย่น หน้ากว้าง 1 นิ้ว จำนวน 1 โหล
 - กระดาษ A4 จำนวน 1 รีม
 - สติกเกอร์ติดราคาขนาด B3 จำนวน 1 ถุง (นำมาระบายสีแดง แล้วติดเป็น 3 ดวง ต่อขึ้น)
 - สมุดปกอ่อนคนละ 1 เล่ม
 - บอร์ดติดกระดาษฟริตซาร์ท
7. ผู้เข้าประชุม ประกอบด้วย 6 กลุ่มหลักๆ ได้แก่
 - ช่างราชการ
 - สมาชิก อบต. และกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
 - ประธานหรือตัวแทนกองทุนหมู่บ้าน
 - ประธานเครือข่ายองค์กรการเงินชุมชน

- ผู้นำศาสนาและปราชญ์ชาวบ้าน
- อาสาต่างๆ เช่น อสม. อพม. เป็นต้น

นอกจากนี้ให้ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อท้องถิ่น เช่น วิทยุ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สนใจทั่วไปเข้าร่วม ต้องเปิดใจให้กว้าง อย่ากลัวว่าเดียวจะควบคุมเวทีไม่ได้ ต้องมองใหม่ว่า ผู้ที่เข้าร่วมคือผู้คนที่สนใจอยากช่วยเหลือ อยากมีส่วนร่วมพัฒนาบ้านเมือง เชื่อว่าจริงๆ แล้วในแต่ละอำเภอจะมีจำนวนไม่มากนัก ขอให้จำไว้ว่า “ม้าพยศคือม้าดี” ถ้าเขาเห็นว่าเวทีนี้ทำให้เขามองเห็นความจริงและความหวังในชีวิตบางประการ เขาจะเข้าร่วมพัฒนาสังคมร่วมกับพวกเราในระยะยาว และคนเหล่านี้มักจะมีพลังเครือข่ายในระดับสูงมาก

(ร่าง)

กำหนดการเวทีประชาธิปไตยชุมชนเพื่อความมั่นคงของมนุษย์ ระดับอำเภอ (สามารถปรับให้เหมาะสมกับ เงื่อนไข เวลา สถานที่และสถานการณ์)

- เช้า ความคาดหวังในครั้งนี้? อะไรคือปัญหา/ความเดือดร้อน/ความสูญเสีย/
 สิ่งที่กลัวว่าจะสูญเสียของท่านในเวลานี้?
- สาย คาดว่าจะเกิดอะไรขึ้นหลังการแก้ปัญหา? วิธีแก้ปัญหาให้เป็นจริง?
- บ่าย แก้ปัญหาโดยใคร กิจกรรมแรกคืออะไร ลงมือทำที่ไหน ลงมือทำเมื่อไหร่
 สรุปโดยวิทยากรกระบวนการ

บทบาทของวิทยากรกระบวนการ

ในการถอดสลักความรุนแรงให้กับกลุ่มผู้รับการอุปถัมภ์
จากความกลัวการสูญเสียสิ่งที่เคยมีเคยได้จากกลุ่มผู้ให้การอุปถัมภ์

1. ในฐานะเป็น ‘ที่ปรึกษา’ ให้แก่ผู้เข้าประชุม โดยการรับฟังความเดือดร้อน ความกลัวว่าจะสูญเสียสิ่งที่เคยมีเคยได้จากคำถาม “อะไรคือปัญหา/ความเดือดร้อน/ความสูญเสีย/สิ่งที่กลัวว่าจะสูญเสียของท่านในเวลานี้?”
2. สนับสนุนว่า ความคิดของพวกเขาไม่ผิด เพราะคนอื่นๆ ในชุมชนก็คิดคล้ายกัน โดยการอ่านความคิดของทุกคนให้ที่ประชุมฟัง
3. ทำให้ตัวเขา เห็นด้วยตัวเองว่า ‘เรื่องใกล้ตัว’ เป็นเรื่องสำคัญที่สุดสำหรับตัวเขาเอง ไม่ใช่เรื่องการเมืองระดับชาติ อย่างที่สื่อหรือนักการเมืองคาดคะเน
4. ทำให้เริ่มเกิดสำนึกพึ่งตนเอง จากการเริ่มกล้าแก้ปัญหาด้วยตนเองและคนในชุมชน ก่อนจะพึ่งคนอื่น
5. สนับสนุนให้ร่วมคิด จากกิจกรรมในเวที
6. สนับสนุนให้ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบ จากกิจกรรมที่จะเกิดขึ้น ภายหลังจากจัดเวทีนี้

คำแนะนำ 10 ขั้นตอน
สำหรับ 'วิทยากรกระบวนการหลัก' (ผู้ควบคุม)
เวทีประชาธิปไตยชุมชนเพื่อความมั่นคงของมนุษย์

1. small talk ทักทายเล็กน้อย เพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน
2. แนะนำตัวผู้เข้าประชุม โดยชวนว่ามีกลุ่มใดบ้างที่เชิญมา โดยให้ผู้เข้าประชุมยกมือ เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของเวทีร่วมกัน ยังให้ความรู้สึกว่าเป็นเวทีที่ขอกรรมเพราะมีองค์ประกอบครบถ้วนยังเกิดความรู้สึกที่ดีต่อวิทยากรกระบวนการหลักว่าเห็นความสำคัญของพวกเขา
3. ความคาดหวัง โดยตั้งคำถามว่า “อะไรคือความคาดหวังหลังจากจบเวทีนี้?”
 - ใช้ card technic ;ให้เวลาไม่เกิน 3 นาที ,เขียนโดยไม่ต้องระบุชื่อ ,ใช้คำสำคัญสั้นๆ และคาดหวังก็ข้อก็ได้
 - จากนั้นให้รวบรวม แล้วอ่าน พร้อมกับบันทึกลงใน mind map (ขนาดกระดาษปริตชาร์ท 2 แผ่นต่อกัน)
 - 'วิทยากรกระบวนการหลัก' เท่านั้นที่จะพูดสัญญาว่าจะพยายามพาผู้เข้าประชุมไปสู่เป้าหมายให้ได้
4. ชี้แจงกระบวนการ ตามลำดับดังนี้
 - ทบทวนกำหนดการอีกครั้ง
 - บทบาททีมวิทยากรกระบวนการ
 - บทบาทผู้เข้าประชุม
 - กติกาการประชุม

บทบาทวิทยากรกระบวนการ

- เป็นผู้เอื้ออำนวยให้ทุกท่านมีส่วนร่วมสูงสุด
- และบรรลุลความคาดหวัง

บทบาทผู้เข้าประชุม

- จะเคารพกติกาการประชุม
- มีสิทธิแทนที่ขมและเสมอภาค
- มีหน้าที่ คิด-เขียน-ฟัง-พูด-ทำภายในเวลาที่กำหนด

กติกาการประชุม

- ทุกความคิดมีคุณค่า
- ไม่มีถูกผิด
- จะรับฟังความคิดที่แตกต่างและพยายามเข้าใจเขา

5. เข้าสู่คำถามแรก “อะไรคือปัญหา/ความเดือดร้อน/ความสูญเสีย/สิ่งที่กลัวว่าจะสูญเสีย ของท่าน ในเวลานี้?”

- ใช้ card technic ;ให้เวลาตอบ 5 นาที ,เขียนโดยระบุชื่อหรือไม่ก็ได้, กรุณาตอบให้ชัดเจนและตอบก็ข้อก็ได้
- จากนั้นให้รวบรวม แล้วอ่าน พร้อมบันทึกลงใน mind map (ขนาดกระดาษฟริตชาร์ท 6 แผ่นต่อกัน)

6. จัดลำดับปัญหา ‘วิทยากรกระบวนการหลัก’ แจ้งว่า เนื่องจากทุกคนมีสิทธิเสมอภาคและเท่าเทียม จึงยังไม่เปิดอภิปรายทั่วไป แต่จะขอให้เพิ่มเติมประเด็นที่ตกลงหรือเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ขึ้นเท่านั้น แต่หลังจากที่ทุกคนติดแต้มเพื่อเลือกประเด็นที่ตนเองเห็นว่า ‘เป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด 3 ลำดับแรกสำหรับตนเอง’ แล้ว จึงจะเปิดอภิปรายทั่วไป

- ติดแต้ม โดยให้สิทธิเท่าเทียมกันคนละ 3 แต้ม
- ขณะที่ทีมงานกำลังนับแต้มและจัดลำดับ รวมทั้งเขียนลงในกระดาษแผ่นใหม่ จาก ลำดับที่ 1 ไหลลงมา ให้ ‘วิทยากรกระบวนการหลัก’ เปิดอภิปราย 15 -20 นาที โดยพูดให้คนละไม่เกิน 3 นาที
- จากนั้นจึงแจ้งผลการจัดลำดับในภาพรวมให้ที่ประชุมทราบ

7. ผู้แก้ปัญหา ให้ทีมงานนำกระดาษอีกแผ่นที่เตรียมไว้แล้ว เขียนว่ามีใครที่จะแก้ปัญหานั้นๆได้แก่

- ก.แก้ปัญหาโดย ท่านร่วมกับคนในชุมชน
- ข.แก้ปัญหาโดย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น
- ค.แก้ปัญหาโดย ภาครัฐระดับอำเภอ
- ง.แก้ปัญหาโดย ภาครัฐระดับจังหวัด
- จ.แก้ปัญหาโดย ภาครัฐส่วนกลาง

ติดไว้ข้างๆกระดาษแผ่นที่จัดลำดับ

- ‘วิทยากรกระบวนการหลัก’ อาจยกคำพูดของครูชบ ยอดแก้ว ปราชญ์ชาวบ้านว่า “ชุมชนที่เข้มแข็งจะลงมือแก้ปัญหาเองก่อนพึ่งคนอื่น แต่ชุมชนที่ไม่เข้มแข็งจะพึ่งคนอื่นก่อนลงมือแก้ปัญหาเอง”

(เป็นการชักทาง)

- จากนั้น ตั้งคำถามว่า “ในแต่ละปัญหา ท่านและคนในชุมชน สามารถแก้ปัญหาได้เองหรือไม่” และ “ ถ้าไม่....จะแก้ปัญหามาได้อย่างไร?”
- โดยบันทึกตัวอักษร ก ,ข ,ค ,ง หรือ จ ลงไปข้างหน้าหมายเลขลำดับที่นั้นๆ

8. ทำอย่างไร

- ให้แต่ละคน เลือกเพียงข้อเดียวที่คิดว่า “ท่านรู้วิธีแก้ปัญหานั้นดีที่สุด” โดยให้เขียนหมายเลขลำดับที่เพียงหมายเลขเดียว เขียนตัวใดๆ ลงบนกระดาษในสมุด เพื่อป้องกันการเปลี่ยนใจ

- จากนั้นให้แบ่ง **กลุ่มสนใจ** โดยมี 'วิทยากรกระบวนการกลุ่ม' เข้าทำหน้าที่
- จากนั้นตั้งคำถาม 2 คำถาม คือ

"1. คาดว่าจะเกิดอะไรขึ้นหลังจากแก้ปัญหา? นั่น ๆ "

"2. แก้ปัญหานั้นๆ ให้เป็นจริงได้อย่างไร?"

- เพื่อป้องกันความขัดแย้งในกลุ่ม เมื่อทุกคนเข้าประจำกลุ่มแล้ว 'วิทยากรกระบวนการหลัก' ควรทบทวนคำถามอีกครั้ง แล้วให้ผู้เข้าประชุมทุกคนนั่งเงียบๆ ตอบคำถามอย่างลึกซึ้ง ลงในสมุดเป็นการทอดความคิดเบื้องต้น

- ให้เวลา 45 นาทีในการระดมสมอง
- นำเสนอและอภิปราย

9. ลงมือทำให้เป็นจริง

- ในช่วงบ่ายจะมีผู้เข้าประชุมจำนวนหนึ่งเดินทางกลับไป ท่านไม่ต้องวิตก เอาเวลามาสนใจคนที่อยู่กับท่าน เพราะคนเหล่านี้คือคนที่สนใจและมีบางคนที่ในที่นี้จะออกไปลงมือทำกิจกรรมด้วยตนเอง มีโอกาสเป็นแกนนำภาคประชาสังคมในอนาคต เวทีคือการคัดกรองคนที่สนใจ มันไม่เกี่ยวกับประเด็นที่ว่าท่านทำเวทีได้ดีหรือไม่

- โดยตั้งคำถาม 3 คำถาม

" 1. ใครจะขึ้นอาสาเป็นเจ้าภาพ?

2. จะทำอะไรเป็นกิจกรรมแรก?

3. ทำที่ไหนและเมื่อไหร่?"

- เข้ากลุ่มเดิมระดมสมองในเวลา 45 นาที
- นำเสนอและอภิปราย

10. สรุปรวบยอด 'วิทยากรกระบวนการหลัก' สรุปรวบยอด โดย

1. ตั้งคำถาม เช่น "อารมณ์ความรู้สึกและการมีส่วนร่วมของทุกท่าน รวมถึงความคิดที่ปรากฏในเวที บอกอะไรกับท่านบ้าง?"
2. ดึงกลับไปเป้าหมายของการจัดเวที เช่น
"แม้เป็นไปตามความคาดหวัง แต่ไม่ทั้งหมดก็ตาม แต่ทุกท่านคงเห็นแล้วว่า บุคคลแรกๆ ที่จะแก้ปัญหาต่างๆ รอบตัวท่าน ตลอดจนทำให้ความปรารถนาเป็นจริงคือ ท่านและคนในชุมชน นั่นเอง"
3. ให้ที่ประชุมฟังความสนใจทั้งหมดไปยังกลุ่มคนที่ขึ้นอาสาลงมือแก้ปัญหาด้วยตนเอง และขอเชิญ ทุกคนเข้าร่วมในกิจกรรมเหล่านั้น
4. ให้กำลังทุกฝ่าย และทีมงานขอเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของประชาธิปไตยชุมชนด้วย เช่น
"หวังว่าเวทีประชาธิปไตยชุมชนเพื่อความมั่นคงของมนุษย์ จะเป็นก้าวแรกๆ ที่พวกเราจะลงมือ รวมทั้ง พมจ. จะก้าวออกมา แล้วทำงานร่วมกันเพื่อความผาสุก ความมั่นคงของคนไทย"

เอกสารประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ
“วิทยากรกระบวนการ ขับเคลื่อนเวทีประชาธิปไตยชุมชนเพื่อความมั่นคงของมนุษย์ ระดับอำเภอ”

ประชาธิปไตยท้องถิ่น

แง่คิดเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะในระดับท้องถิ่น

ดร. เอนก เหล่าธรรมทัศน์

ประชาธิปไตยท้องถิ่น : แง่คิดเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะในระดับท้องถิ่น¹

เรื่องนโยบายกับเรื่องท้องถิ่น โดยปกติแล้วเรามักจะคิดแยกกันไป เวลาคิดถึงเรื่องนโยบายก็มักจะคิดถึงรัฐบาลกลาง หรือรัฐบาลแห่งชาติเท่านั้น ในความเป็นจริงท้องถิ่นมีอะไรที่โดดเด่นมาก มีความจำเป็น และมีความสำคัญมากกับอนาคตของประเทศ

คนไทยโดยทั่วไป เวลาคิดถึงท้องถิ่นมักจะเข้าใจว่า เป็นส่วนย่อยหรือส่วนย่อยของชาติเท่านั้น และมักจะคิดว่าท้องถิ่นก็คล้าย ๆ กันกับชาติ เพียงแต่ตัวเล็กกว่า แต่ท้องถิ่นกับชาติเป็นคนละเรื่องกัน ซึ่งจะขอล่าให้ชัดขึ้น ตัวอย่างเช่น ประชาธิปไตยท้องถิ่นกับประชาธิปไตยระดับชาติก็เป็นคนละแบบ ไม่ได้หมายความว่า ท้องถิ่นมีการเลือกตั้งแล้วจะมีประชาธิปไตยเหมือนกับส่วนกลาง และไม่ใช่ในความหมายของความเป็นประชาธิปไตยในขอบเขตที่เล็กกว่าด้วย

1. ระดับของประชาธิปไตย

ประชาธิปไตยมี 2 ระดับ ซึ่งไม่เหมือนกัน ประชาธิปไตยที่เราเรียกย่อ ๆ ว่า ประชาธิปไตย จริง ๆ แล้ว คือ ประชาธิปไตยระดับชาติหรือระดับประเทศ ส่วนประชาธิปไตยที่ท้องถิ่นเป็นอีกรูปแบบหนึ่ง ประชาธิปไตยที่ระดับชาติเป็นประชาธิปไตยที่ผ่านผู้แทน สำหรับประชาธิปไตยส่วนท้องถิ่นเป็นประชาธิปไตยที่ประชาชนปกครองตนเอง ภาษาอังกฤษเรียก ประชาธิปไตยระดับชาติเป็น Representative government แต่เรียก ประชาธิปไตยระดับท้องถิ่น เป็น Self-government democracy

ในทำนองเดียวกับการบริหารรัฐกิจหรือรัฐประศาสนศาสตร์ ในเมืองไทยเรามักเรียนกันแต่รัฐประศาสนศาสตร์ ที่เป็นเรื่องของการบริหารประเทศหรือแก้ไขปัญหาของบ้านเมืองที่ระดับชาติ ในความเป็นจริงชาติของเราไม่ได้หมายถึงเฉพาะที่อยู่กรุงเทพฯ จะต้องหมายรวมถึงภูมิภาค ตำบล หมู่บ้านด้วย รัฐประศาสนศาสตร์จึงต้องสนใจการปกครองส่วนท้องถิ่นด้วย

ดังนั้น หลักการบริหารรัฐกิจที่ระดับชาติและท้องถิ่นจึงไม่เหมือนกัน ท้องถิ่นที่พยายามจะมีข้าราชการหรือพนักงานประจำมากมาย หรือท้องถิ่นที่พยายามจะมีข้าราชการมาก ๆ เช่นนี้ไม่น่าจะถูกต้อง ท้องถิ่นความจริงต้องเป็นชาวบ้านให้มาก ไม่ใช่เป็นราชการมากนัก ท้องถิ่นต้องใช้อาสาสมัครให้มากขึ้น ไม่ควรใช้พนักงานประจำมาก เงินของท้องถิ่นต้องมีเพื่อการพัฒนาเป็นหลัก ไม่ใช่มีเพื่อการสร้างงานให้คนทำประจำเป็นหลัก

นโยบายที่ส่วนกลางหรือนโยบายระดับชาติกับนโยบายระดับท้องถิ่นก็ไม่ควรเหมือนกัน เนื่องจากจุดเน้นไม่เหมือนกันที่ส่วนกลางต้องเน้นเรื่องเอกภาพ เน้นมาตรฐานเดียวกัน เน้นเรื่องการตรวจสอบ ถ้าเป็นนโยบายที่ระดับท้องถิ่น ควรจะเน้นเรื่องที่ประชาชนรู้สึกว่าเป็นปัญหาของตนเองต้อง

¹ ปรับปรุงจากการบรรยายโดย ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ในเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เครือข่ายวิชาการนโยบายสาธารณะ ครั้งที่ 3 จัดโดยแผนงานพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อคุณภาพชีวิต มูลนิธิสาธารณะสุขแห่งชาติ สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ในวันที่ 26 พฤศจิกายน 2549 ณ โรงแรมเฟลิกซ์ จังหวัดนครราชสีมา จ.กาญจนบุรี

เป็นนโยบายที่จะสะท้อนความแตกต่าง สะท้อนเอกลักษณ์ สะท้อนประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นให้มากที่สุด ประเทศไทยจะไปได้ดี จะต้องดีทั้งที่ระดับชาติและจะต้องดีที่ระดับท้องถิ่นด้วย

แต่จากประสบการณ์ในการสอนกิติหรือทำงานการเมืองมาที่ดี พบว่าคนไทยเข้าใจจากมากในประเด็นนี้ เพราะคนไทยเป็นคนที่เกิดมาในประเทศที่มีรัฐบาลเดียวเท่านั้น นั่นคือ รัฐบาลจากกรุงเทพฯ ชีวิตประจำวันของเราที่ให้บริการจากรัฐ เชื่อว่า 80 – 90% ได้จากรัฐบาลที่มีศูนย์กลางอยู่ที่กรุงเทพฯ ทั้งสิ้น แต่บริการที่ท้องถิ่นเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้เรานั้นไม่ถึง 10% ฉะนั้นการที่บอกให้ท้องถิ่นทำอะไรมากมายนั้น สำหรับคนไทยแล้วเป็นเรื่องที่ผิดปกติ สิ่งที่จะกล่าวต่อไปนี้จะชวนให้เราเห็นแตกต่างไปจากเดิม

2. ลักษณะประชาธิปไตยแบบดั้งเดิมกับประชาธิปไตยสมัยใหม่

ประชาธิปไตยที่ระดับชาติกับประชาธิปไตยที่ระดับท้องถิ่นไม่เหมือนกัน เรื่องนี้มีนัยที่สำคัญมาก เพราะประชาธิปไตยระดับท้องถิ่นจะมาช่วยแก้ไขประชาธิปไตยที่ระดับชาติได้ ในตะวันตกมีประชาธิปไตยประมาณ 2500 ปีมาแล้ว เท่า ๆ กับพุทธศาสนา แต่เดิมเป็นประชาธิปไตยของชุมชนเล็ก ๆ เป็นประชาธิปไตยของเมืองของนคร ยกตัวอย่างเช่นในเอเธนส์โบราณมีพลเมืองระดับหนึ่งระดับพันเท่านั้น เป็นชุมชนที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมมองเห็นหน้าตากัน รู้จักที่มากันหมด และมีความรักมีความผูกพันกับท้องถิ่นที่อยู่อาศัย ประชาธิปไตยแบบนี้มีอยู่ในกรีก ในโรม ต่อมาก็มีในเมืองต่าง ๆ ของยุโรปในยุคกลาง เช่น เมืองฟลอเรนซ์ เมืองซีอาน่า เมืองปาดัว และเมืองต่าง ๆ มากมาย ประชาธิปไตยเดิมเป็นการปกครองของเมืองเล็ก ๆ ประชากรจำนวนน้อย ๆ และไม่ได้เป็นการปกครองแบบใช้ผู้แทน หากประชาชนจะทำงานเองแทนหมด เราจึงเรียกว่า ประชาชนปกครองตนเอง (Self – government)

ด้านนิติบัญญัติ ในยุคกรีกหรือในยุคริม ทุกคนสามารถเข้าไปในสภาได้ ออกเสียงได้ พูดได้ ไม่ต้องมีผู้แทน ในเอเธนส์โบราณมีการประชุมกันปีละประมาณ 40 ครั้ง ประชุมกันทั้งเมือง ทุกคนเข้าประชุมได้ ขอให้พลเมืองเท่านั้น

ด้านบริหาร ประชาธิปไตยแบบประชาชนปกครองตนเอง ทุกคนเป็นผู้ปกครองบ้านเมืองได้ใช้วิธีจับฉลาก ไม่ได้ใช้วิธีเลือกตั้ง การเลือกตั้งเป็นของใหม่มาก ไม่ใช่ของดั้งเดิม และไม่ใช่ว่าของดีด้วยในสายตาของนักปรัชญาโบราณ เพราะการเลือกตั้งทำให้เกิดอคติ ได้แก่คนเก่ง คนดีและคนดังเข้าไป สำหรับของไทยระยะหลักได้คนมีเงินเข้าไปด้วย แม้ในยุคที่ดีที่สุดได้คนเก่งคนดีคนดัง พวกกรีกโบราณก็ยังบอกว่าไม่ดี เพราะทำให้คนไม่เท่าเทียมกัน ดังนั้น สำหรับพวกกรีกโบราณแล้วคิดว่าวิธีที่ทำให้คนเท่าเทียมกันมากที่สุด คือ การจับฉลาก เป็นสุดยอดอุดมคติของเขา จับฉลากได้แล้วให้เป็นคนละปีสองปี ไม่ให้ครองตำแหน่งนานเป็นอันขาด

ด้านตุลาการ กรีกโบราณใช้วิธีแบบลูกขุน ไม่ได้ใช้ผู้พิพากษาอาชีพ มีนักกฎหมายเป็นที่ปรึกษาให้ ส่วนการที่จะไปค้นว่าอะไรผิดอะไรถูกเป็นเรื่องของพลเมือง ที่จะถูกจับฉลากให้เข้าไปเป็นลูกขุน

ประชาธิปไตยแบบกรีกโบราณนั้น พวกกรีกโบราณจะรู้ว่าเป็นสิ่งผิดธรรมชาติเพราะคนเราส่วนใหญ่เห็นแก่ตัว ฉะนั้นประชาธิปไตยของกรีกโบราณจะต้องคู่กับการศึกษา กรีกโบราณสอนให้พลเมืองมีความรู้ความเข้าใจ และมีทักษะ และเน้นที่การศึกษามาก ไม่ได้เน้นที่การเลือกตั้ง กรีกโบราณยังมีหลักคิดที่ดีมาก ถ้าเราสามารถรู้พื้นฐานมาใช้ได้ คือหลักคิดที่ว่า การเมืองเป็นยอดสูงสุดของคุณธรรม นั่นคือ คุณอาจจะเก่ง คุณอาจจะดี แต่ถ้าคุณไม่ได้ใช้ความเก่งของคุณนั้นเพื่อส่วนรวม กลับใช้เพื่อตัวเอง ก็ยังไม่ใช่มนุษย์ที่สมบูรณ์ อริสโตเติลได้บอกว่ามนุษย์ที่สมบูรณ์ต้องเป็นมนุษย์ในการเมืองเท่านั้น ถ้าแปลความหมายให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น หมายถึง ชีวิตที่อาศัยอยู่ในนครอิสระที่คนปกครองตนเอง ฉะนั้น ประชาธิปไตยแบบดั้งเดิมหรือแบบคลาสสิก จึงเป็นเช่นนี้

ประชาธิปไตยที่เราใช้กันทุกวันนี้เป็นประชาธิปไตยแบบผ่านผู้แทน เป็นประชาธิปไตยของประเทศหรือของชาติ ไม่ใช่เป็นประชาธิปไตยของพื้นที่เล็ก ๆ จึงต้องใช้การเลือกผู้แทนเข้าไปทำหน้าที่แทนในทางนิติบัญญัติ แล้วใช้คณะรัฐมนตรีหรือใช้ข้าราชการไปทำหน้าที่แทนในด้านบริหาร และใช้ศาลหรือผู้พิพากษาไปทำหน้าที่แทนในด้านตุลาการ แต่สิ่งที่ประชาธิปไตยสมัยใหม่กับประชาธิปไตยแบบเก่าหรือแบบคลาสสิกต่างกันก็คือ

**ประชาธิปไตยสมัยใหม่เป็นประชาธิปไตยเพื่อประชาชนเป็นหลัก หรือ
ประชาธิปไตยให้ประชาชนเป็นหลัก**

**แต่ประชาธิปไตยแบบเก่าหรือแบบดั้งเดิม เป็นประชาธิปไตยของประชาชนและ
ทำโดยประชาชน**

สิ่งที่ทำให้แตกต่างกันก็คือ ความรู้สึกที่เป็นเจ้าของ ประชาธิปไตยสมัยใหม่หรือประชาธิปไตยระดับชาติหรือระดับประเทศไม่ได้ต้องการให้คนรู้สึกเป็นเจ้าของ แต่ต้องการให้คนเป็นผู้รับผลประโยชน์จากนโยบาย เป็นผู้รับปฏิบัติตามกฎหมาย เป็นผู้เสียภาษี ถ้าเป็นผู้ชายก็ให้เป็นทหารด้วยและให้ปฏิบัติตามกฎหมายกันทุกคน แต่ไม่ต้องเข้ามายุ่งเกี่ยวกับบ้านเมืองให้มากนัก ยกเว้น นานๆ ครั้ง ถ้าไม่พอใจก็มีการประท้วง หรือประท้วง หรือชมเชยก็ตาม ลักษณะเช่นนี้ถือว่าการแสดงออกมากที่สุดแล้ว ประชาธิปไตยยุคดั้งเดิมเน้นความรู้สึกเป็นเจ้าของ รัก และผูกพัน

3. ประชาธิปไตยท้องถิ่นในยุคสมัยรัชกาลที่ 7

ในประเทศไทย มีคนไทยคนหนึ่งสามารถคิดรูปแบบประชาธิปไตยเช่นนี้ได้ด้วย นำทั้งมาก ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป ในทางตะวันตกคิดว่าประชาธิปไตยท้องถิ่น ควรจะเป็นประชาธิปไตยที่ใกล้เคียงกับประชาธิปไตยยุคดั้งเดิมเพราะเล็กกะทัดรัด ใกล้ชิด มีความเป็นกันเอง แล้วมองเห็น

หน้าตากัน เพื่อต้องการจะทำให้เกิดความรู้สึกรักถิ่นฐานบ้านช่องในขนาดเล็ก ๆ ก่อน แล้วค่อยขยายไปเป็นความรักระดับประเทศ นักปราชญ์ตะวันตกโบราณจำนวนมากยังเห็นว่า ประชาธิปไตยท้องถิ่นเป็นรากฐานของประชาธิปไตยระดับชาติ ถ้าคนไม่ถูกฝึกให้รู้จักประชาธิปไตยท้องถิ่นก็จะไม่รู้สึกรักชาติ รักบ้านเมือง เสียสละให้กับบ้านเมือง ก็จะมีหน้าที่แต่เพียงรอรับบริการจากรัฐเท่านั้น

ที่เกริ่นไว้ข้างต้นว่ามีคนไทยคนหนึ่งนำทิ้งมากที่คิดเรื่องนี้ได้ด้วย ในความเป็นจริงอาจจะมีอีกหลายคน แต่ขอหยิบยกมากล่าวถึงท่านหนึ่ง นั่นคือ รัชกาลที่ 7 ในช่วงปลายของรัชสมัย รัชกาลที่ 7 ก่อนที่จะเปลี่ยนเป็นระบอบรัฐธรรมนูญ ขณะที่ยังเป็นระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชอยู่นั้น พระองค์ทรงคิดว่า เวลานั้นมีคนจำนวนมากที่ขอรัฐธรรมนูญ ขอให้พระเจ้าแผ่นดินมาอยู่ในกำกับของรัฐธรรมนูญ พระองค์ทรงเห็นว่าคนไทยยังไม่พร้อมับรัฐธรรมนูญขณะนั้น แต่พระองค์ท่านทรงคิดว่า ถ้าจะให้ประชาชนพร้อมให้เร็วขึ้น ต้องทำ 2 ประการ ประการหนึ่งคือ ต้องให้ political education แปลเป็นภาษาไทยว่า การให้การศึกษาทางการเมือง กับอีกประการหนึ่งคือต้องให้ local democracy แปลเป็นภาษาไทยว่า ประชาธิปไตยท้องถิ่น ต้องใช้คำภาษาอังกฤษก่อนภาษาไทย ก็เนื่องจากพระองค์ท่านทรงเขียนเป็นภาษาอังกฤษ ซึ่งเจ้านายสมัยนั้นเวลาคิดเรื่องสิ่งซึ่งจะคิดเป็นภาษาอังกฤษ เขียนเป็นภาษาอังกฤษ อ่านเป็นภาษาอังกฤษ แล้วก็คุยกันเป็นภาษาอังกฤษ คนรุ่นหลังจึงนำมาแปลความต่อ

ประเด็นแรกที่ต้องการจะชี้ในที่นี้คือ พระองค์ท่านคิดใกล้เคียงกับพวกประชาธิปไตยยุคดั้งเดิม คือ เน้นเรื่องการศึกษาทางการเมือง

ประเด็นที่สอง คือ พระองค์ท่านทรงเน้นเรื่อง local democracy ซึ่งมีข้อสังเกตว่า พระองค์ท่านไม่ได้ใช้คำว่า "การปกครองส่วนท้องถิ่น" ทุกวันนี้ที่พวกเราใช้คำนี้กัน ทำให้รู้สึกถึงความ "โบราณ ล้าหลัง เชย" แต่มีคำดี ๆ ที่รัชกาลที่ 7 ทรงใช้ คือคำว่า local democracy หมายถึงประชาธิปไตยท้องถิ่น นั่นคือ รัชกาลที่ 7 ทรงคิดว่าการปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ก่อนอื่นต้องเป็นประชาธิปไตย และเป็นประชาธิปไตยพันธุ์พิเศษ เรียกว่า ประชาธิปไตยท้องถิ่น และพระองค์ท่านยังคิดว่าประชาธิปไตยท้องถิ่นนั้นจะสร้างพลเมือง เมื่อสร้างพลเมืองแล้ว พลเมืองนั้นจะเป็นพื้นฐานของระบอบรัฐธรรมนูญ

ที่อธิบายมานี้เพื่อเป็นการช่วยตีความให้ชัดยิ่งขึ้น ในความเห็นของชนชั้นนำของไทยจำนวนหนึ่งก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้น ได้คิดว่าจะต้องสร้างประชาธิปไตยระดับชาติได้ เรามักจะคิดเสมอว่าต้องชาติก่อนแล้วอีกนานจึงจะยอมให้ท้องถิ่นได้ทำอะไร แต่คนที่มิสติปัญญาจำนวนไม่น้อยในสังคมสยาม ได้คิดมาก่อนแล้วว่าต้องมีอะไรที่ท้องถิ่นก่อน แล้วจึงจะให้มีอะไรในระดับชาติได้ จะเห็นว่าเรื่องนี้ก็เคยมีคนคิดมาแล้ว

ในสมัยรัชกาลที่ 7 นั้น เราเริ่มทำเรื่องท้องถิ่นแต่ยังไม่สมบูรณ์แบบอยู่ 2 เรื่อง คือ สุขาภิบาล กับเขตการปกครองชายทะเลทิศตะวันตก ซึ่งเอาชะอำกับหัวหินมาอยู่ด้วยกัน คล้าย ๆ เป็นการปกครองท้องถิ่น แต่ขณะนั้นก็อยู่คนละจังหวัด ซึ่งถ้าคิดแบบราชการไทยขณะนี้ก็ทำไม่ได้ จากนั้น

เรื่องท้องถิ่นก็เกิดขึ้นมา นอกจากนี้รัชกาลที่ 7 ยังได้คิดทำอีก 2 เรื่องคือ 1) **เรื่องรัฐธรรมนูญ** เขียนรัฐธรรมนูญและร่างรัฐธรรมนูญเอาไว้ 2) **เรื่องการกระจายอำนาจกับเรื่องท้องถิ่น** เขียนและร่างกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องเทศบาล ภาษาอังกฤษ ในสมัยพระองค์ท่านเรียก MUNICIPALITY ภาษาไทยในสมัยรัชกาลที่ 7 เรียก **ประชาภิบาล** ซึ่งแสดงให้เห็นว่า พระองค์ท่านไม่ได้เรียกเทศบาล แต่เรียก **ประชาภิบาลแทน** เพื่อจะให้เห็นถึงความแตกต่างจากรัฐาภิบาลหรือการปกครองโดยรัฐ เพราะประชาภิบาลเป็นการปกครองโดยประชาชนเอง

เมื่อมาถึงสมัยหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองจึงได้ทำเรื่องเทศบาล และรัฐธรรมนูญกัน แต่ได้ทำตรงข้ามกับสิ่งที่รัชกาลที่ 7 ทรงคิดไว้ คือการเปลี่ยนแปลงใน พ.ศ. 2475 ทำให้เกิดประชาธิปไตยระดับชาติทันที ส่วนประชาธิปไตยระดับท้องถิ่นนั้น ปรากฏว่า พ.ศ. 2476 ประมาณ 1 ปีต่อจากนั้น อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ได้ตั้งเทศบาลขึ้นร้อยละหนึ่งในปีเดียว กรณีนี้ก็พอจะเรียกได้ว่าเป็นประชาธิปไตยระดับท้องถิ่น แต่ก็ยังไม่ได้เน้นย้ำเรื่องฝึกให้ประชาชนรักถิ่นฐานบ้านช่อง ฝึกให้ตนเองเป็นพลเมืองและยังไม่ได้ทำอะไรมาก เนื่องจากอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยอยู่ประมาณปีเดียว ต่อมาเรื่องท้องถิ่นก็อยู่ในมือของคนอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นช่วงเวลาที่ยาวนานมากของประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 จนถึงปี 2500 มีการปกครองแบบกึ่งประชาธิปไตยกึ่งทหารมาโดยตลอด หลังปี พ.ศ. 2500 ถึง 2516 มีการปกครองแบบทหารเต็มตัว หรือเผด็จการเต็มตัว

4. พัฒนาการของประชาธิปไตยกับท้องถิ่นไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ในช่วงเวลา 40 ปีแรกของระบอบประชาธิปไตย จะเห็นว่าเรื่องท้องถิ่นถูกลืม ถูกตีความ และถูกเข้าใจไปอีกแบบหนึ่ง จากที่เคยคิดว่าจะมีความสำคัญมากก็กลายเป็นไม่สำคัญสำหรับส่วนกลางและส่วนภูมิภาคซึ่งเมื่อก่อนจำกัดตัวเอง ก็ได้ขยายตัวเองไปทั่วโดยไปทำงานทุกอย่างแทนท้องถิ่นหมด ทำให้ประชาธิปไตยของประเทศไทยมีอย่างเดียวเท่านั้นคือ ประชาธิปไตยผ่านผู้แทน ต่อมาเมื่อเราให้ท้องถิ่นมีการเลือกตั้ง เราก็ติดกับเรื่องนี้ คือไปสร้างประชาธิปไตยที่ท้องถิ่นโดยเลียนแบบประชาธิปไตยระดับชาติ ที่ระดับชาติมีนายกรัฐมนตรี ที่เทศบาลก็มีนายกเทศมนตรี ที่ อบจ. ก็มีนายก อบจ. ที่ส่วนกลางมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ที่ท้องถิ่นก็มีสมาชิกสภาเทศบาล (สท.) มีสมาชิก อบจ. มีสมาชิก อบต. ที่ส่วนกลางมีสภา ที่ท้องถิ่นก็มีสภา ที่ส่วนกลางมีข้าราชการ ที่ท้องถิ่นก็อยากมีข้าราชการมาก ๆ เหมือนกัน ฉะนั้นจึงกลายเป็นประชาธิปไตยที่เหมือนกัน ปัญหาหลายอย่างที่เกิดขึ้นกับประชาธิปไตยระดับชาติ อาจแก้ได้ ถ้าเราทำประชาธิปไตยระดับท้องถิ่นให้มีลักษณะเป็นประชาธิปไตยที่ประชาชนปกครองตนเองได้มากขึ้น

เรื่องนี้น่าจะเป็นวิสัยทัศน์ที่สำคัญของรัฐบาลต่อจากนี้ไปอีกหลาย ๆ รัฐบาล คนไทยปัจจุบันห่วงเหิน แหวนหน่ายกับประชาธิปไตยมาก มีความรู้สึกอย่างเดียวคือ เกลียดเผด็จการ ถ้าเผด็จการมาเมื่อไรก็รักประชาธิปไตย แต่พออยู่กับประชาธิปไตยสักพักก็รู้สึกว่าเป็นเหยื่อเกินไป อยู่กับ

ประชาธิปไตยก็อยู่แบบไม่รัก แล้วก็มีองคมนตรีที่ทำงานการเมืองเป็นคนที่เข้าไปอยู่ในสวนสัตว์ เป็นคนที่หลงผิดไปแล้ว หรือว่าเป็นคนที่ละโมภ ฉะนั้นคนๆ ก็ต้องหนีทางการเมืองมาเป็นนักวิชาการ มาเป็นข้าราชการ หรือมาเป็นอะไรต่าง ๆ

5. ความแตกต่างของรัฐประศาสนศาสตร์ 2 ระดับ

ดังที่ได้กล่าวไว้ตอนต้นว่าประชาธิปไตยมี 2 ระดับ ควรแยกออกจากกัน ดังนั้น รัฐประศาสนศาสตร์ หรือการบริหารรัฐกิจ หรือการบริหารบ้านเมือง (Public Administration) ก็ควรจะแบ่งเป็น 2 ระดับเช่นกัน public Administration หรือรัฐประศาสนศาสตร์ที่ระดับชาติเป็นเรื่อง Function หรือเป็นเรื่องภารกิจ แต่ Public Administration ที่ระดับท้องถิ่นเป็นเรื่องพื้นที่ หรือเป็นเรื่องชุมชน เป็นเรื่องของคนไม่ใช่เรื่องภารกิจ ไม่ใช่เรื่อง Function ดังนั้น วิธีที่เราศึกษาและทำความเข้าใจกัน กับวิชาการบริหารรัฐกิจของเรา พบว่าบ่อยครั้งเป็นเรื่องของการบริหารภารกิจหมด แต่การบริหารภารกิจกับการบริหารคน บริหารพื้นที่ไม่เหมือนกัน ถ้าเราไม่สนใจเรื่องนี้ เราก็จะผลิตคนที่รู้จักแต่เรื่องภารกิจ (Function) ส่วนเรื่องพื้นที่ (Area) เรื่องชุมชน (Community) หรือเรื่องคนกับเรื่องพื้นที่ก็จะขาดไป และที่น่าเป็นห่วงที่สุด คือ เวลาท้องถิ่นจะรับคนเข้าทำงาน รับข้าราชการเข้าทำงาน รับพนักงานเข้าทำงาน มักไปฝึกเรื่องภารกิจเหมือนกัน นี่เป็นอีกตัวอย่างที่เลียนแบบโดยที่ไม่จำเป็นต้องไปเลียนแบบในความเป็นจริง ถ้าจะรับคนทำงานท้องถิ่น ยกเว้นงานไม่กี่ประเภทเท่านั้นที่ต้องทดสอบความรอบรู้เฉพาะทาง นอกนั้นต้องทดสอบในเรื่องการสร้างมวลชนสัมพันธ์ ทดสอบในเรื่องการทำงานกับคน ทดสอบในเรื่องภูมิสังคม ภูมิประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม อารยธรรมท้องถิ่น เช่น ถ้ามาทำงานอยู่ใน อบจ. ที่กาญจนบุรีถ้าไม่รู้เรื่องอริยธรรมมอญเลย น่าจะใช้ไม่ได้ หรือถ้าไปทำงานอยู่ที่ อบจ. เชียงราย อบจ. ลำปาง แล้วไม่รู้เรื่องล้านนาเลยน่าจะใช้ไม่ได้ เรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องที่ยังมีช่องว่างอีกมากมาย ควรจะมีการทบทวนวิจัยที่จะทำให้เห็นว่า การบริหารรัฐกิจหรือรัฐประศาสนศาสตร์เพื่อท้องถิ่นควรทำอย่างไร เพราะเรื่องนี้ยังมีประเด็นทำได้อีกมาก และจะมีประโยชน์มากแก่ท้องถิ่น

การบริหารรัฐกิจในระดับชาติ เน้นเรื่องความเป็นราชการ เน้นเรื่องระเบียบ ซึ่งการบริหารรัฐกิจท้องถิ่นของเราก็พยายามไปทำตามระดับชาติ ซึ่งไม่น่าจะถูกต้อง ความจริงควรต้องทำให้เป็นแบบชาวบ้าน เป็นแบบสบาย ๆ และหากท้องถิ่นต้องการจะระดมเงิน ก็อาจไม่จำเป็นที่จะต้องผ่านระบบราชการ ลองเปรียบเทียบการระดมเงินของพระพยอมสร้างวัดสวนแก้วหรือของหลวงพ่อคุณ ท่านระดมเงินได้เป็นร้อยๆ ล้าน การที่ทำอย่างนั้นได้เพราะท่านทำแบบชาวบ้าน ซึ่งจะมีจุดอ่อนอยู่บ้าง แต่ถ้าเราเข้าใจท้องถิ่น เราจะไม่ไปเน้นประเด็นนี้ เราควรจะใช้แว่นตา 2 อันในการมอง นั่นคือ ถ้าเป็นการบริหารรัฐกิจหรือรัฐประศาสนศาสตร์ของรัฐบาลหรือของประเทศ เราจะมองด้วยแว่นตาอันหนึ่ง ถ้าเป็นเรื่องของการทำงานของท้องถิ่นเราควรจะใช้แว่นตาอีกอันหนึ่งไปมอง

6. ความแตกต่างของนโยบาย 2 ระดับ

เรื่องนโยบายควรคำนึงถึง 2 ระดับ เช่นกัน นโยบายระดับชาติควรเน้นเรื่องความเป็นเอกภาพ เน้นเรื่องมาตรฐาน เรื่องวิชาการ และเรื่องความครอบคลุม แต่นโยบายระดับท้องถิ่นไม่ควรจะไปเลียนแบบส่วนกลาง ท้องถิ่นต้องมีจุดเน้นของตัวเอง ท้องถิ่นควรจะเน้นความแตกต่าง เน้นที่เอกลักษณ์ที่อารยธรรมและที่ประวัติศาสตร์ของตัวเอง ตัวอย่างเช่น

“ผมเคยมีประสบการณ์ บ้านอยู่ จ.ลำปาง พระธาตุลำปางหลวง ผมดูแล้ว สวยมาก มีค่าเหลือเกิน อายุก็ตั้ง 1,000 กว่าปี ผมคิดเล่น ๆ ของผมว่าสวยกว่าทุกพระธาตุที่ผมเห็นมาในประเทศไทยเสียอีก ก็เป็นธรรมดาของคนท้องถิ่นที่จะต้องมียึดเหนี่ยวแบบนี้อยู่ ถ้าถามผมว่าพระธาตุลำปางหลวงมีประวัติอย่างไร ผมก็นึกไม่ออกเหมือนกัน เพราะว่าผมไม่เคยเรียน การศึกษาที่รัฐมิให้ผมก็สอนแต่เรื่องวัดโพธิ์ วัดพระแก้ว แต่ว่าวัดพระธาตุลำปางหลวงไม่ได้สอน ถ้าจะมีการสอนเรื่องวัดที่เป็นต่างจังหวัดบ้าง ก็จะต้องเป็นวัดที่เข้ามาอยู่ในระบบของส่วนกลาง เช่น วัดที่มีพระพุทธรูปยืนอยู่ที่จังหวัดพิษณุโลก ก็เพราะกรุงเทพฯ บอกว่าเป็นพระพุทธรูปที่งามที่สุดในประเทศไทย แต่ไปดูพระพุทธรูปยืนแล้ว ผมก็คิดว่าพระพุทธรูปที่บ้านผมก็งามแบบนี้เหมือนกัน เพียงแต่ว่าผมไม่ได้เป็นคนจัดอันดับเท่านั้น ฉะนั้นถ้าท้องถิ่นไม่สนใจเรื่องของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแล้ว ใครจะมาสนใจ” เล่าโดย ดร.อนันท์ เหล่าธรรมทัศน์

ยิ่งไปกว่านั้นเรื่องท้องถิ่นไม่ควรคิดว่าต้องทำตามส่วนกลางเท่านั้น ท้องถิ่นนำส่วนกลางได้ ท้องถิ่นใหญ่กว่าส่วนกลางได้ ท้องถิ่นไม่จำเป็นต้องเล็กกว่าส่วนกลาง

7. ท้องถิ่นนำส่วนกลางอย่างไร

ท้องถิ่นใหญ่กว่าส่วนกลางได้ ถ้าท้องถิ่นให้คำนิยามประวัติศาสตร์หรืออารยธรรมของตนเองเป็นอารยธรรมคลาสสิกก็ใหญ่กว่าส่วนกลางแล้ว เช่น ถ้าเราทำประวัติศาสตร์พระธาตุนครศรีธรรมราช คิดแต่เพียงว่านครศรีธรรมราชเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย ก็จะทำให้รู้สึกว่าคุณเล็ก แต่ถ้าเราให้คำนิยามว่า ศาสนาพุทธที่เผยแพร่จากชมพูทวีปเข้ามาในสุวรรณภูมิ มาเผยแพร่ผ่านนครศรีธรรมราชก่อน แนวคิดแบบนี้จะทำให้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่นครศรีธรรมราชครอบคลุมไปถึงลาว เขมร และส่วนบนของไทยเกือบทั้งหมด เนื่องจากรับศาสนาพุทธโดยผ่านที่นั่น จึงทำให้รู้สึกใหญ่มาก ไม่ใช่เล็ก คนทั่วไปก็จะสนใจ แต่ถ้าพูดแบบคนนำเที่ยวซึ่งพูดเพียงแต่ว่านครศรีธรรมราชเป็นส่วนหนึ่งของประเทศสยาม ก็ทำให้รู้สึกเล็กไม่น่าสนใจ จากประสบการณ์ที่เคยไปสอนที่ราชบุรี ที่เมืองกาญจน์ และถามผู้เข้าฟังว่า ทำไมคุณไม่ทำเรื่องอารยธรรมทวารวดี ซึ่งน่าสนใจกว่ามาก ทำไมคุณไปสนใจแต่เรื่องเล็ก ๆ เขาตอบว่าเราเป็นท้องถิ่นนี้ครับ จึงได้บอกเขาไปว่าท้องถิ่นไม่จำเป็นต้องเล็ก ใหญ่ก็ได้ ถ้าคุณให้คำนิยามใหญ่ขึ้น เช่น พระธาตุลำปางหลวงก็เหมือนกัน ถ้าไปบอกว่าเป็นพระธาตุ จ.ลำปางอยู่ที่ อ.เกาะคา ก็จะรู้สึกเล็กจ้อย แต่ถ้าบอกว่า นี่คือรากเหง้าของล้านนาไทย เราจะรู้สึกใหญ่มาก

ไม่ใช่เล็ก ๆ ดังนั้นวิธีที่เราคิดว่าท้องถิ่นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของประเทศ ทำให้เราลดโอกาสในการสร้างสรรค์ไปมาก

ขณะนี้เห็นว่า ท้องถิ่นในประเทศไทยก็ไม่คิดจะนำส่วนกลาง จะขอลองเสนอในที่นี้ ให้ท้องถิ่นนำส่วนกลางได้ เช่น

- ท้องถิ่นที่ จ.ภูเก็ต ออกนโยบายและมีมาตรการสนับสนุนว่าโรงเรียนของท้องถิ่นทุกแห่งที่อยู่ใน จ.ภูเก็ต จบ ม.6 แล้วต้องพูดภาษาอังกฤษได้ อย่างอื่นไม่ได้ไม่เป็นไรแต่ต้องพูดภาษาอังกฤษได้ ถ้าผู้อำนวยการสถานศึกษาคนไทยไม่สนองนโยบายไม่ได้ ด้วยเหตุที่ภูเก็ตหาภักกับภาษาอังกฤษมากเป็นพิเศษ ถ้าเด็กนักเรียนในจังหวัดภูเก็ตพูดภาษาอังกฤษได้ จะทำงานได้เงินมากกว่าเดิม จึงมีความจำเป็นอันเป็นลักษณะเฉพาะของภูเก็ต ส่วนกลางทำนโยบายการศึกษาแบบนี้ไม่ได้ก็ไม่มีอะไร แต่ภูเก็ตต้องประกาศได้
- โรงเรียนที่จังหวัดเชียงใหม่ มีการเรียนการสอนภาษาพม่า ลาว หรือจีนด้วย โรงเรียนในกรุงเทพฯ ยังไม่มีการสอนภาษาเหล่านี้ ก็ไม่เป็นไรเพราะพวกที่อยู่ทางเหนือ ภาษาพม่า ลาว จีน มีประโยชน์สำหรับเขาเพราะใช้ทำประโยชน์ได้ ดังนั้นถ้าเขาจะนำกรุงเทพฯ แล้วทำไมจะนำไม่ได้
- ใน 3 จังหวัดภาคใต้มีโรงเรียนท้องถิ่นสอนภาษามลายู เรามักจะบอกว่าภาษามลายูไม่ใช่ภาษาของไทย แต่ในความจริง ก็ไม่ใช่ให้นักเรียนทุกโรงเรียนต้องเรียนเรียนเฉพาะ 3 จังหวัดภาคใต้เท่านั้น
- เพราะเราอยู่เหมือนกันจนกระทั่งเวลานี้เราทนไม่ได้แล้ว ดังนั้น ในโลกยุคที่ต้องเน้นความแตกต่างให้มากขึ้น ถ้าทุกโรงเรียนต้องเรียนประวัติศาสตร์ส่วนกลาง เรายอมรับกันได้ แต่โรงเรียนในภาคอีสานเรียนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของภาคอีสานให้มากขึ้นสักหน่อยจะได้ไหม โรงเรียนภาคเหนือเรียนประวัติศาสตร์ล้านนาจะได้ไหม ภาคอื่นก็ไม่ต้องเรียน คำถามว่าเรียนไปแล้วจะเกิดประโยชน์อะไร คิดแบบเร็ว ๆ คือการท่องเที่ยวจะดีกว่านี้มาก คนเห็นวัดเก่า ๆ จะนึกออกว่าจะพัฒนาไปทำอะไรได้ ไม่เช่นนั้นดูไปก็ไม่เข้าใจเพราะรู้จักแค่ 2 วัดเท่านั้น คือ วัดพระแก้วและวัดโพธิ์

เรื่องนโยบายท้องถิ่นควรจะทำและอยู่ในวิสัยที่พอจะทำได้นั้น ถ้าท้องถิ่นทำได้ก็จะทำให้ท้องถิ่นมีเกียรติภูมิ คือ ทำในสิ่งที่น่ากรุงเทพฯ ได้ บางเรื่องนำส่วนกลางได้ และบางเรื่องทำไปทำมาอาจจะใหญ่กว่าส่วนกลางได้อีก เช่น เรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เรื่องนี้เคยเสนอให้กรุงเทพมหานคร (กทม.) ทำพิพิธภัณฑ์ชาวจีนโพ้นทะเลทั่วโลก ทำที่กรุงเทพฯ โดยให้กรุงเทพมหานครทำ จะดึงดูดให้คนจีนโพ้นทะเลจากประเทศต่าง ๆ มาดูพิพิธภัณฑ์นี้ เรื่องนี้ถ้าเสนอรัฐบาล รัฐบาลอาจจะไม่สนใจ

เพราะรัฐบาลย่อมอยากจะทำแต่ประวัติศาสตร์ไทย แต่กรุงเทพมหานครทำได้ คำถามคือทำไมทำเรื่องนี้ ก็เพราะกรุงเทพฯ มีชุมชนจีนอยู่มาก แล้วทำไมเหมาะที่จะทำในประเทศไทย ก็เพราะประเทศไทย เป็นประเทศที่อบอุ่นให้ออกสแกนกับชาวจีนโพ้นทะเลจำนวนมาก อีกไม่นานคนจีนจากทั่วโลกก็อยากมาดู พิพิธภัณฑ์ชาวจีนโพ้นทะเลทั่วโลกที่กรุงเทพฯ ด้วย โดยมี กทม. เป็นคนทำ ซึ่งจะดึงดูดให้การท่องเที่ยวของเรามีความหลากหลาย มีความแตกต่าง และจะไม่น่าเบื่อ

ฉะนั้น ที่กล่าวมาทั้งหมดเพื่อชี้ให้เห็นว่า ไม่ว่าจะเป็นเรื่องประชาธิปไตย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องนโยบาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องบริหารรัฐกิจหรือรัฐประศาสนศาสตร์ ถ้าคิดเรื่องท้องถิ่นเข้าไปด้วย เรา จะเห็นสิ่งใหม่ ๆ เกิดขึ้นมาก วิธีแก้ก็ต้องทำวิจัย ต้องมีหน่วยงานตั้งขึ้นมาทำงาน และควรจะออกกฎหมายมาอีก 2-3 ฉบับ ถ้าเราเข้าสู่ปัญหาอย่างทีกล่าไว้ได้ ก็จะทำให้ปัญหาไปอีกแบบหนึ่ง และ จะเห็นสิ่งที่แตกต่างไปกว่าเดิมได้และสร้างสรรค์ได้ สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงภาพร่างของความคิด ยัง ต้องการรายละเอียดอีกมาก

8. ระบบเศรษฐกิจและระบบการศึกษากับการพัฒนาให้สอดคล้องใน 2 ระดับ

วิชาเศรษฐศาสตร์ในประเทศไทยว่าด้วยเศรษฐกิจแห่งชาติเท่านั้น ไม่กล่าวถึงเศรษฐกิจท้องถิ่นนัก การพัฒนาที่ผ่านมา นั้น เราพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ซึ่งมีผลเป็นการพัฒนาท้องถิ่นโดยปริยายหรือเป็นผลที่เกิดจากส่วนกลาง ไม่ได้เกิดจากความคิดริเริ่มและความต้องการของท้องถิ่นโดยตรง ตัวอย่างเช่น ถ้าไปดูเกาะสมุย จะเห็นว่าเกาะสมุยเจริญ ถ้าไปขอนแก่นก็จะเห็นว่า เคียงนี้ขอนแก่นเจริญมาก รถเต็มไปหมด แต่ถามว่านั่นเป็นการพัฒนาท้องถิ่น (Local economic development) หรือไม่ คำตอบคือ ไม่ใช่ หากลองไปตรวจดูทั้งเกาะสมุยว่าโรงแรมใหญ่ ๆ เป็นของใคร ถ้าไปดูว่างานที่เกิดขึ้นที่เกาะสมุยใครเป็นคนไปทำ จะพบว่าไม่ใช่คนสมุย ทั้งสองกรณี งานระดับล่าง ๆ คนสมุยควรจะทำได้ก็ไม่ได้ทำ ทำไมการศึกษาไม่ได้เอื้อ ก็เพราะว่าการศึกษาของเราก็เป็นการศึกษาแห่งชาติอีกเช่นเดียวกัน ถ้าเกาะสมุยจะหางานให้คนสมุยทำ ก็จะมีคนบอกว่าคนสมุยชอบงานเป็นชาวสวน ไม่ชอบงานโรงแรม คำถามคือ แล้วทำไมไม่ฝึกเขาขึ้นมา ส่วนจะเอาใครมาฝึกให้ นั่นอาจจะใช้โรงเรียนก็ได้ แต่โรงเรียนของเราก็ทำตามหลักสูตร ซึ่งหลักสูตรก็เป็นแห่งชาติ หลักสูตรแห่งชาติก็จะไม่รู้ร้อนรู้หนาวกับใครด้วย เพราะสอนเหมือนกันหมด

แต่ถ้าการปกครองที่เน้นท้องถิ่นมากขึ้น ท้องถิ่นจะมีบทบาทมากขึ้น นอกจากนี้ต้องมี การฝึกงาน ให้เด็กสมุยได้ไปฝึกงานที่โรงแรม สร้างเด็กสมุยซึ่งเดิมพื้นฐานเป็นชาวสวนจำนวนหนึ่ง ต้องสามารถทำงานบริการได้ เมื่อพูดถึงสมุยแล้ว ไม่ใช่คิดว่าบริการไม่เป็น ต้องไปเอาชาวเชียงใหม่ ชาว เชียงรายมาทำงานบริการที่โรงแรมในสมุย ความคิดเช่นนี้ไม่ได้เป็นไปเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในท้องถิ่นเลย

ในจังหวัดลำปาง ราชภัฏลำปางควรเน้นสอนอนุปริญาเซรามิคซึ่งดีมาก เพราะเด็กจบ ที่นั่นก็ได้ทำงานในโรงงานถ้วยเซรามิค ไม่ต้องเรียนสูงนัก จบมาแล้วได้งานทำ อาจกล่าวได้ว่าป้อนคน

ดังนั้น ถ้าคิดถึงการพัฒนาท้องถิ่น อาจจะกล่าวได้ว่า การพัฒนาที่เกาะสมุยล้มเหลว การพัฒนาที่ขอนแก่นก็ล้มเหลว ที่ขอนแก่นถ้าเอารายได้ของคนขอนแก่นมาดู จะพบว่าส่วนใหญ่ได้มาจากการขายแรงงานขั้นต่ำ ซึ่งมีอะไรที่จะภูมิใจบ้าง ทำไมเราไม่คิดตั้งเป็นธงว่า จ.ขอนแก่นจะต้องมีหมอเพิ่มขึ้นที่เปอร์เซ็นต์ จะต้องมียศจากรเพิ่มขึ้นที่เปอร์เซ็นต์ จะต้องมียศศิลปินเพิ่มขึ้นที่เปอร์เซ็นต์ จะต้องมียศพ่อค้าเพิ่มขึ้นที่เปอร์เซ็นต์ จะต้องมียศเศรษฐกิจพอเพียงระดับจังหวัดมากขึ้นอย่างไร

ปัญหาของ 3 จังหวัดภาคใต้ ก็คือปัญหาที่เกิดจากการมองเช่นนี้ เรามักคิดว่าถ้าทำดี และตั้งใจ ทำให้เหมือนกันแล้วจะสำเร็จ ดังนั้น ถ้าไม่สำเร็จก็ต้องคิดว่าทำไมจึงต่างกับเรา ในส่วนของ ภาคเหนือที่ทำได้สำเร็จ โดยเอาชาวเขามาทำเป็นชาวเมืองหมด เขาเคยแต่งตัวแบบชาวเขา เราก็บอกให้ เขาแต่งแบบธรรมดา คนเหล่านั้นเขาเป็นคนหัวอ่อน เขาจึงยอม แต่คน 3 จังหวัดภาคใต้เป็นคนมุสลิม มี อารยธรรมที่เก่าแก่ยาวนานและเขาภูมิใจตัวเองมาก เขาไม่ยอมง่าย ๆ จึงได้เกิดปัญหาขึ้น

11

9. ยกระดับการพัฒนาท้องถิ่นขึ้นเป็นมณฑล

เรื่องรัฐธรรมนูญที่มีผู้เสนอว่า รัฐธรรมนูญของเราน่าจะมี 2 ระดับด้วยนั้น ประเด็นนี้ก็ที่น่าสนใจ แต่ของไทยเราเป็นท้องถิ่นแบบที่อยู่ในรัฐเดียว ไม่ได้รับรองเรื่องรัฐด้วยรัฐธรรมนูญ ฉะนั้นก็ยังทำได้ระดับหนึ่ง แต่ที่ต้องการเสนอในที่นี้เป็นความคิดระดับกลาง ๆ คือ น่าจะรื้อฟื้นมณฑลขึ้นมา คนทั่วไปอาจคิดว่าจะทำให้ชาติแตกแยก แต่เป็นสิ่งที่พระมหากษัตริย์ในอดีตท่านเคยทำขึ้นมา ไม่ได้เป็นเรื่องร้ายกาจ น่ากลัวอะไรทั้งนั้น คนที่ยกเลิกมณฑลไปกลับเป็นคนะเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 คำสั่งฉบับแรก ๆ คือ ประกาศยุบเลิกมณฑล แล้วให้ทุกจังหวัดขึ้นต่อกรุงเทพโดยตรง นั่นหมายถึงเราตัดวัฒนธรรมภูมิภาคไปหมด ในสมัยก่อนยังมีวัฒนธรรมล้านนา วัฒนธรรมมอญ วัฒนธรรมอีสาน เป็นต้น

ในสมัยที่ยังเป็นมณฑล วัฒนธรรมท้องถิ่นหรือภูมิภาค (Regional culture) มีที่ให้อยู่สำหรับ 3 จังหวัดภาคใต้ในสมัยนั้นอยู่ในมณฑลปัตตานี เรียนภาษามลายูได้ และมีคนมลายูเป็นผู้ปกครองก็ได้ จะเห็นว่านี่เป็นของที่ดีในส่วนตัวจึงอยากจะเสนอให้รื้อฟื้นมณฑลขึ้นมา เขียนในรัฐธรรมนูญได้ แต่ว่าต้องชัดเจน มณฑลในความหมายของเราไม่ได้แปลว่า จะแยกประเทศที่พูดถึงเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจพอเพียงทำที่ระดับภาคก็ได้ นั่นย่อมนัยความว่า พอเพียงในระดับภาค สมมติว่าเราแบ่งประเทศไทยเป็นมณฑลหรือภาคออกเป็น 12 มณฑล เช่น อันดามัน เป็นมณฑลหนึ่ง เรียกว่ามณฑลอันดามัน เศรษฐกิจพอเพียงที่มณฑลอันดามันสามารถทำได้ (practical) แล้วแข่งขันกับนานาชาติได้ด้วย ไม่ฝืนตลาดเพราะเสริมซึ่งกันและกัน และมีขนาดใหญ่พอ ภาคเหนือล้านนาเป็นอีกหนึ่งมณฑล หนึ่งภาคหนึ่งมณฑล ส่วนกาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรีเป็นอีกหนึ่งมณฑลได้ อะไรต่าง ๆ เหล่านั้น สถาบันการศึกษา กระทรวงศึกษาก็ต้องจัดให้มีการศึกษาของตนเองที่อยู่ในมณฑลเหล่านั้น ให้สามารถตอบสนองความต้องการทางทรัพยากรมนุษย์ของมณฑลนั้น ๆ ไม่ควรจัดมหาวิทยาลัยหรือวิทยาลัยทั้งหมดไปอยู่ที่ใดก็ตามแล้วกลายเป็นแห่งชาติทั้งหมด แม้ว่ารัฐมนตรีสั่งให้ราชภัฏทุกแห่งทำเพื่อท้องถิ่น แต่ในความเป็นจริงกลับไม่ได้เป็นของท้องถิ่นเท่าไรนัก ก็เนื่องจากว่ามีนายอยู่ที่กรุงเทพฯ คิดให้อย่างไรก็ไปไม่ได้

เรื่องมณฑล เป็นเรื่องน่าสนใจ ถ้าคำว่า "มณฑล" ไม่ชอบ อาจใช้คำว่า "ภาค" ก็ได้ ในฝรั่งเศส อิตาลี เวลานี้พัฒนาไปถึงระดับภาคแล้ว ที่ประเทศสเปน เวลาไปเที่ยวสเปนเราก็อยากจะไปเที่ยวคอร์โดบา (สเปนตอนใต้) เพราะรู้ว่าเป็นภาคหนึ่งของสเปนที่ได้รับอิทธิพลจากมุสลิม มีเอกลักษณ์ของตัวเองมาก และถ้าต้องการไปบาร์เซโลนา เพราะรู้ว่าเป็นอีกภาคหนึ่ง ถ้าไปแมดริดเป็นอีกภาคหนึ่ง นั่นหมายความว่า มีสเปน 5-6 สเปน ที่ไปเที่ยวได้ สำหรับเมืองไทยก็ควรทำให้เห็นว่ามีสัก 5-6 เมืองไทย ไม่ใช่มาถึงก็อยู่กรุงเทพฯ เห็นเกือบหมดประเทศแล้ว และไปต่อพัทยากนิดหนึ่ง ก็จบแล้ว ที่ผ่านมามะเห็นว่ามีนักท่องเที่ยวทุกคนมาเมืองไทยก็ไปดูพระบรมมหาราชวัง ดูวัดโพธิ์วัดพระแก้ว ก็จบ แต่เรามีวัดดี ๆ อีกมากที่พาฝรั่งไปดูได้ ทำไมเราไม่พาไปดู ก็เพราะผู้นำเที่ยวก็ไม่ว่าเรื่องอะไรมาก ถ้าจะรู้เรื่องก็ต้องมีมาก เพราะฉะนั้นนักวิชาการไม่ได้ค้นคว้าเรื่องเหล่านี้เท่าไรนัก นักวิชาการทำไมไม่ค้นคว้าเรื่องนี้ ก็เพราะไม่

มีวาระอะไรมาให้ฉันคิดว่า ที่สำคัญไม่มีทุนมาให้ฉันคิดว่าด้วย อันที่จริงแล้วเมืองไทยยังมีอะไรอีกมาก แต่เราพยายามไปทำจนกระทั่งเหลือชนิดเดียว

10. หัวใจของท้องถิ่นคือการกระจายอำนาจ

ท้องถิ่นขนาดใหญ่เกิดขึ้นได้ ประเด็นมีอยู่ว่า ท้องถิ่นจะมีกี่ล้านคนก็ตาม ท้องถิ่นขนาดใหญ่ก็ต้องกระจายอำนาจภายใน สารของท้องถิ่นคือการปกครองกันเอง ที่ผ่านมาก็ได้มีการเสนอว่า กทม.ต้องกระจายอำนาจไปจนถึงระดับเขต ระดับแขวง ไม่ใช่อยู่เฉพาะกทม. มีเช่นนั้นทำไปทำมาก็จะเหมือนเป็นกระทรวงนครบาลในอดีต เป็นราชการที่ใหญ่มาก ท้องถิ่นใหญ่ได้มีประโยชน์ที่จะใหญ่ แต่หัวใจของท้องถิ่นที่กล่าวมานี้ไม่ได้แตกต่างจากชาวบ้านทำ เพียงแต่ท้องถิ่นของเราช่วงหนึ่งไปทำแบบที่ไม่ใช่ชาวบ้านทำกัน จึงมีปัญหายุ่งยากตามมา

หากดูประเทศเยอรมันซึ่งเป็นสหพันธ์รัฐ รัฐมีวินิฉำรัฐบาลแห่งชาติในเรื่องสาธารณสุขได้ การที่คนไทยเราไปดูงานต่างประเทศ ส่วนใหญ่ไปดูงานท้องถิ่นเกือบทั้งหมด ในประเทศที่เจริญแล้ว ส่วนกลางไม่ค่อยมีอะไรทำ คนที่ทำจริง ๆ คือรัฐบาลท้องถิ่น ในสหรัฐอเมริกา มหาวิทยาลัยแห่งชาติไม่มีมีแต่ของมลรัฐเท่านั้น โรงพยาบาลของกระทรวงสาธารณสุขในสหรัฐเข้าใจว่าก็ไม่มี มีแต่ของมลรัฐ ของเมือง ของเอกชน ฉะนั้นเวลาข้าราชการไทยไปดูงานอยากดูเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า เมื่อไปดูแล้วก็กลับเอามาทำที่กระทรวงที่กรม ไม่เคยคิดว่าจะเอาไปให้ท้องถิ่นทำ แต่ตอนที่ไปดูก็รู้เลยว่าเทคโนโลยีนั้นเป็นของท้องถิ่น ตัวอย่างเช่น

“ถ้าส่งคนไปดูเรื่องสิ่งแวดล้อมที่ญี่ปุ่น เข้าใจว่าน่าจะไปดูงานของเทศบาลเกือบทั้งหมด เช่น เทศบาลโยโกฮาม่า มีศูนย์วัดอากาศของเทศบาลใหญ่มาก เดิมผมก็เข้าใจว่าเป็นของกระทรวงอะไรสักอย่างหนึ่ง ปรากฏว่าเป็นของเทศบาลโยโกฮาม่า ทำเรือโยโกฮาม่าใหญ่มากก็เข้าใจว่าเป็นของการทำเรืออะไรสักอย่าง แต่เป็นของเทศบาล สนามบินคันไซใหญ่เป็นที่สองรองจากสนามบินโตเกียว ก็เข้าใจว่าจะต้องมีการทำอากาศยานสักแห่งหนึ่ง เนื่องจากผมไปจากประเทศที่มีการเยอะ ฉะนั้นก็ต้องคิดว่าจะต้องมีการเหมือนเราบ้าง ปรากฏว่าเป็นของเทศบาลกับจังหวัดซึ่งเป็นของท้องถิ่น 4-5 แห่ง มารวมกันทำ เมื่อลงโปรไฟได้ดินก็น่าจะมีการรถไฟได้ดินอะไรสักอย่าง ปรากฏว่าผิด เป็นของเทศบาล เมื่อเผลอจากรไฟได้ดิน เจอะมหาวิทยาลัยโอซาก้าซิติ ก็เข้าใจว่าจะต้องมีทบวงอะไรสักอย่างมากทำ ผมคิดว่าคนไทยเราเป็นข้อยกเว้นมากกว่า”... เล่าโดย ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์

การบริหารพื้นที่ของจีน จะเห็นว่าประเทศจีนถ้ายังยืนยันจะให้ประธานาธิบดี นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีมีบทบาทฝ่ายเดียว จีนไม่มีวันนี้ จีนมีวันนี้ได้เพราะให้มณฑลกับเมืองมีความสำคัญ จีนได้เปลี่ยนรัฐประศาสนศาสตร์ที่เน้นการกิจ มาเป็นการเน้นพื้นที่ ฉะนั้นเราจะเห็นประธานาธิบดีจีน รัฐมนตรีจีนต้องไปฝึกงานเป็นผู้ว่าการมณฑลและนายกเทศมนตรี จีนเก่งมากเพราะให้มณฑลและเมืองแข่งกัน

แต่สำหรับประเทศไทย ผู้ว่าไม่ว่าจะเดิม CEO ไปด้วยหรือไม่ก็ตาม ไม่มีบทบาท จับโยก ไปย้ายมา 2-3 ครั้ง ก็เวียนหัวหมดแล้ว นายอำเภอยังไม่มีความหมาย วิ่งไปวิ่งมาขอให้ได้จากซี 8 เป็นซี 9 เท่านั้น เมื่อเป็นซี 9 สมใจแล้ว อย่างอื่น ๆ ก็ทำอะไรไม่ได้ ทุกวันนี้ในเมืองไทยเห็นแต่คณะรัฐมนตรีที่มีไม่เกิน 30 คนทำงาน รัฐมนตรีแต่ละคนเพียงเข้าร่วมงานพิธีการก็หมดแล้ว บวกกับประชุมเข้าไปด้วย เห็นชื่ออีก หมดเวลาแล้ว ซึ่งการบริหารเช่นนี้เป็นไปไม่ได้ ดังนั้นถ้าให้ประเทศเดินไปได้ดี เราจะต้องสร้างจากประเทศไทยที่มีคณะรัฐมนตรี 30 กว่าคน และมีนายก อบจ. เก่ง ๆ 76 คน นายกเทศมนตรี เก่ง ๆ 1,000 กว่าคน อย่างนี้ถึงจะไปได้ ถ้าบริหารอย่างทุกวันนี้ไปไม่ได้

ถ้าประเทศจีน ในสมัยเติ้งเสี่ยวผิง คิดแบบเหมาเจ๋อตง ต่อ ก็ไม่มีอะไรทำต่ออีกแล้ว เพราะเหมาเจ๋อตง ทำรัฐที่ดีที่สุดไว้แล้ว รัฐจีนในสมัยเหมาเจ๋อตงดีที่สุดแล้ว ไม่มีทางดีไปกว่านั้น จีนจึงได้เปลี่ยน แทนที่จะอาศัยงบประมาณก็ต้องอาศัยทุนจากเอกชนเข้ามาทำ แทนที่จะอาศัยแต่กระทรวงก็ต้องอาศัยมณฑลและเมืองมาทำ แทนที่จะอาศัยแต่คณะรัฐมนตรีก็ต้องอาศัยนายกเทศมนตรีมาทำ และผู้ว่าการมณฑลมาทำ

11. สรุป...อนาคต ของการพัฒนาท้องถิ่นไทย

ฉะนั้น แนวความคิด คิดแล้วยังไม่ได้ทำก็เป็นกิจกรรมประเทืองปัญญา แต่ถ้าเอามาทำด้วยก็ไม่ใช่ประเทืองปัญญา และสิ่งที่ดีที่สุดของการปฏิบัติคือ ความคิด และทฤษฎี ทฤษฎีช่วยการปฏิบัติได้มากที่สุด คนไทยนั้นแปลกพอพูดถึงการคิดและทฤษฎีกลับไม่ค่อยชอบฟัง จะอ้างว่าปวดหัว เวียนหัว ต้องการให้บอกมาเลยว่าจะทำอะไร โดยไม่ฟังที่มาของประวัติศาสตร์ เพราะเวียนหัวและไม่เถียง พูดเรื่องอะไรก็ฟังหมด ความโปร่งใสก็ฟัง รัฐธรรมนูญก็ชอบ เรื่องรัฐธรรมนูญก็ฟัง ฟังแล้วก็เอาไปทำได้หมดอย่างละนิดอย่างละหน่อย แต่ว่าไม่ใช่แบบที่เข้าถึงใจกลางของปัญหามากนัก

ท้องถิ่นเป็นเรื่องโลกาภิวัตน์ ด้วย ควรจะมีองค์กรคล้าย ๆ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) ซึ่งเป็นของท้องถิ่น คิดเรื่องสร้างสรรค์ กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นถ้าพัฒนาตามแนวทางนี้ได้ก็ยิ่งดี เช่นเดียวกับที่สภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) คิดเรื่องต่าง ๆ และมีความก้าวหน้า ปัจจุบันแนวความคิดของสมช. ในเรื่องสังคม ในเรื่องวัฒนธรรมต่าง ๆ มีความทันสมัยมาก จึงอยากเห็นกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นคิดเรื่องแบบนี้ แทนที่จะไปคิดแต่เรื่องควบคุมท้องถิ่น ควรคิดเรื่องที่เป็นมันสมองให้กับท้องถิ่น แต่กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นเพียงลำพังทำอะไรไม่ค่อยได้ ต้องให้ภายนอกไปดึงเขามา หากมองดูหน่วยงานราชการไทยแล้วก็น่าเห็นใจ จะพบว่าไม่มีกำลังจะทำอะไรทั้งสิ้น ทำได้แค่ป้องกันควบคุม แต่เรื่องสร้างสรรค์ทำยาก ฉะนั้นต้องร่วมมือกัน วิธีที่ดีที่สุด ภาษา Game Theory เรียกว่า Non Zero Sum Game เราต้องช่วยกัน เช่น เราทำท้องถิ่น เราก็ไม่ต้องไปดูถูกราชการ ไม่ต้องไปดูถูกภูมิภาค ไม่ต้องไปดูถูกส่วนกลาง ถ้าเราทำได้ผลดีก็ต้องให้เขาได้หน้าได้ตา ได้เกียรติภูมิ ได้ชื่อเสียง ได้ตำแหน่งด้วย แล้วต้องเห็นเขามีประโยชน์ อย่าไปคิดว่าเราจะไปดึงอำนาจมาจากเขา ถ้าคิดอย่างนั้นจะไม่สำเร็จ ยาก ช้า ต้องคิดว่าให้เขาได้ประโยชน์ด้วย

(ยุวดี คาคการณ์ไกล บรรณาธิการ, ประชาธิปไตยท้องถิ่น : แง่คิดเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะในระดับ
ท้องถิ่น โดย เอนก เหล่าธรรมทัศน์ จัดพิมพ์โดย มูลนิธิสารณสุขแห่งชาติ พิมพ์ที่ อุษากการพิมพ์
พิมพ์ครั้งที่ 1 มีนาคม 2550)

เอกสารประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ
“วิทยาการกระบวนการ ขับเคลื่อนเวทีประชาธิปไตยชุมชนเพื่อความมั่นคงของมนุษย์ ระดับอำเภอ”

แนวคิดและแนวทางในการคลี่คลาย
เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนท้องถิ่น
ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์

ความรู้พื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง

ความหมายและความสำคัญของความขัดแย้ง

ในความหมายทั่วไป ความขัดแย้งหมายถึงการที่คู่กรณีตั้งแต่สองคนขึ้นไปมีปฏิสัมพันธ์ในลักษณะบีบบังคับต่อกัน คู่กรณีพยายามที่จะแสวงหาวิธีการที่จะเอาชนะต่อกัน

แต่ “ความขัดแย้ง” เกิดขึ้นตลอดเวลาแม้คนเดียวก็ขัดแย้งกับตัวเองได้ เช่น ตอนเช้าๆ ตื่นขึ้นมา ใจหนึ่งอยากตื่น แต่อีกใจไม่อยากตื่น

ในครอบครัว สามียาและภรรยา คู่ใดบ้างที่ไม่เคยมีความเห็นขัดแย้ง บางคู่มีการโต้เถียงทะเลาะวิวาท เมื่อหาทางออกไม่ได้ก็จบลงด้วยการประหัดประหารกัน แต่ส่วนใหญ่แม้จะขัดแย้ง แม้จะเห็นต่าง แต่ก็อยู่กันได้อย่างสันติสุข

องค์กรต่างๆ จะต้องมีความขัดแย้งกันเสมอ ยิ่งองค์กรที่มีคนอยู่มาก ก็จะมีคนมีความเห็นต่างกันยิ่งมากขึ้น การที่คนเราคิดเห็นต่างกันเป็นเรื่องปกติธรรมดา ไม่จำเป็นต้องเป็นศัตรูกัน

สรุปได้ว่า ความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมดาที่เกิดขึ้นทุกเมื่อ ในตัวเราเอง ในครอบครัว ในชุมชน ในองค์กร ในประเทศ ระหว่างประเทศ ไม่ใช่เรื่องเลวร้าย หากความขัดแย้งนั้นสามารถคลี่คลายตัวเอง และเปลี่ยนไปทางสร้างสรรค์ นำไปสู่ข้อยุติได้ หรือหาทางออกได้

ความขัดแย้งกับข้อพิพาท

คำว่า ความขัดแย้ง (Conflict) และข้อพิพาท (Dispute) มีความหมายที่แตกต่างกัน โดยมีหลักที่สำคัญคือ ความขัดแย้งเป็นเรื่องของความเห็น หรือความเชื่อต่างกัน แต่คู่กรณียังสามารถทำงานร่วมกันได้ แต่เมื่อขยายเป็นข้อพิพาทจะกลายเป็นเรื่องที่ผู้เกี่ยวข้องมุ่งหมายที่จะเอาชนะให้ได้ อาจจะเลยกลายเป็นความรุนแรงได้

ประเภทของความขัดแย้ง (Moore, 1986)

เครื่องมือที่ใช้วิเคราะห์ความขัดแย้งที่แบ่งชนิดของความขัดแย้งออกเป็น 5 ชนิด คือ

- ความขัดแย้งด้านข้อมูล (Data Conflict)

จากข้อมูลน้อยไป การแปรผลผิดพลาด ความแตกต่างในการรับรู้ข้อมูล (Perception) บางครั้งก็เป็นปัญหาขัดแย้งได้

- ความขัดแย้งจากผลประโยชน์ (Interest Conflict)

การแย่งชิงผลประโยชน์ในสิ่งที่คุณเหมือนมีหรือมีไม่เพียงพอของทั้งตัว เนื้อหา กระบวนการ และ จิตวิทยา เช่น ยุติธรรมใหม่

- ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ (Relationship Conflict)

ด้านบุคลิกภาพ พฤติกรรมต่างๆ ในอดีต อารมณ์ที่รุนแรง ความเข้าใจผิด การสื่อสารที่บกพร่อง

- ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง (Structural Conflict)

เรื่องของอำนาจ แข่งชิงอำนาจ การใช้อำนาจ การกระจายอำนาจ กฎ ระเบียบ บทบาท ภูมิศาสตร์ ระยะเวลาและระบบ

- ความขัดแย้งด้านค่านิยม (Values Conflict)

ความเชื่อ ความแตกต่างในค่านิยม ขนบประเพณี ประวัติการเลี้ยงดูที่หล่อหลอมเขาขึ้นมา จากประเภทความขัดแย้ง ด้าน ข้อมูลข่าวสาร ด้านผลประโยชน์ ด้านความสัมพันธ์ มีแนวโน้มจะเจรจาได้ง่ายกว่าสองชนิดหลัง คือความขัดแย้งเกี่ยวข้องกับค่านิยม และโครงสร้าง

ผู้ที่ทำหน้าที่ฝึกอบรมจะต้องทำความเข้าใจและศึกษาจากประสบการณ์ตัวเรา หรือตัวอย่างต่างๆ นำมาอธิบายประกอบแยกประเภทความขัดแย้งเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเข้าใจถึงความขัดแย้งเพื่อนำไปพิจารณาหาทางแก้ไขปัญหาลักษณะซึ่งจะมีกระบวนการและวิธีการที่แตกต่างกันออกไป

ตารางชนิดของความขัดแย้ง

ความขัดแย้ง	สาเหตุ	ตัวอย่าง
1. ความขัดแย้งด้าน ข้อมูล (Data Conflict)	- ขาดข้อมูล - ข้อมูลผิดพลาด - มุมมองที่ต่างกันว่าข้อมูลอะไรจำเป็น - การแปลผลข้อมูลที่แตกต่างกัน - ความแตกต่างของการเก็บและศึกษาข้อมูล	- ท่อก๊าซมีความหนาไม่เท่ากันและที่ต้องหนากว่าในเขตชุมชนเมือง เพราะถ้าก๊าซรั่วคนตายมาก (ซึ่งเป็นข้อมูลที่ยังอธิบายไม่ถูกต้อง) - ปะการังที่ทะเลบริเวณหินกรูดยังมีสภาพดีหรือเสื่อมโทรมไปแล้ว
1. ความขัดแย้งจากผลประโยชน์ (Interest Conflict)	- เนื้อหา (เงินทอง ทรัพยากรที่เป็นรูปธรรม เวลา) - วิธีการ (ปัญหาด้านกิริยา มารยาทถูกนำมาพูดถึง) - เกี่ยวกับจิตใจ (มุมมองในความเชื่อ ความยุติธรรม หรือความนับถือ)	- ผู้นำเสนอโครงการน่าจะสร้างสะพานเพื่อประโยชน์ทางด้านสังคม - ผู้เสนอได้ทำการปรึกษาหารืออย่างรอบคอบหรือไม่ - รู้สึกว่าการเพียงต้องการการขอโทษต่อสาธารณชนเท่านั้นเพื่อเราจะได้หยุดประท้วง
2. ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ (Relationship Conflict)	- อารมณ์ที่รุนแรง - การรับรู้คลาดเคลื่อน - ทัศนคติที่ตายตัว - การสื่อสารไม่ดี - การสื่อสารผิดพลาด - ความประพฤติดังลบซ้ำซาก	- เดี๋ยวนี้ หมอมองอะไร พูดยอะไรเป็นเงินเป็นทองไปหมด (ความสัมพันธ์เชิงธุรกิจ) - ฉันเลือกเขาเป็น ส.ส.ก็หวังพึ่งพาอาศัย แต่พอไปหาที่บ้านเห็นแต่ป้าย “สุนัขดุ” (ฉันต้องการความสัมพันธ์ระยะยาวแต่ผู้สมัคร ส.ส.เพียงต้องการได้รับเลือกเป็นความสัมพันธ์เชิงธุรกิจ)
3. ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง (Structural Conflict)	- ทรัพยากรที่หายาก - เวลา - ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ - อำนาจ / หน้าที่ - การตัดสินใจ	- การกระจายอำนาจกับการรวมอำนาจ - กฎหมายป่าชุมชนกับกฎหมายป่าสงวน
4. ความขัดแย้งด้านค่านิยม (Values Conflict)	- ความเชื่อที่ไม่ลงรอยกันไม่ว่าจะเป็นภาพจริงหรือภาพจากการรับรู้ - ระบบค่านิยมที่แตกต่างกัน	- ฝ่ายหนึ่งเชื่อว่าการทำแท้งเป็นการทำผิด บัญชาของพระเจ้า (Pro-life) อีกฝ่ายเชื่อว่าน่าจะทำได้ เพราะเป็นสิทธิของสตรี (Pro-choice) - ไม่ควรทำเหมืองได้ดินเพราะอาจจะเกิดเหตุเหมือนเรื่องผาแดงนางไอ่

1.2 สาเหตุของความขัดแย้ง / ความรุนแรง

สาเหตุความขัดแย้งในนโยบายสาธารณะ โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับการพัฒนา

ความขัดแย้งเกิดขึ้นในระยะห้าถึงสิบปีหลังมานี้พบว่ามีเกี่ยวข้องกับนโยบายสาธารณะเป็นส่วนใหญ่ นโยบายที่ผู้กำหนดนโยบายน่าจะมีความหวังดีที่จะพัฒนา แต่กระบวนการแห่งการพัฒนาดำเนินไปโดยขาดการมีส่วนร่วม

1) ความสลับซับซ้อนของการพัฒนา การพัฒนาในปัจจุบันมีความสลับซับซ้อนด้วยเหตุผลอย่าง ได้แก่

- ความหลากหลายของฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
- มีหลากหลายประเด็น
- มีวัฒนธรรมที่แตกต่าง
- มีค่านิยมที่ยังรากลึก
- ต้องอาศัยความรู้จากหลากหลายผู้เชี่ยวชาญ
- เกี่ยวข้องกับกฎหมายหลายฉบับ
- มีหลากหลายเวที จะเป็นเวทีแห่งการเผชิญหน้าที่มาโต้เถียง (Debate) และแสดงว่าฉันถูกเธอผิดเป็นส่วนใหญ่ ทั้งเวทีสาธารณะ เวทีทางโทรทัศน์ แต่ไม่มีเวทีที่จะหันหน้ามาสานเสวนา (Dialogue)
- ความขัดแย้งลึกๆ ในภาคอุตสาหกรรมเอง

2) การจัดการรูปแบบเดิม ที่ไม่ยอมเปลี่ยนแปลง คือการที่ผู้มีอำนาจหรือผู้พัฒนาตัดสินใจ (Decide) แล้วจึงประกาศให้ทราบ (Announce) และก็ปกป้องโครงการ (Defend) ว่าโครงการนี้ดีเรียกว่า กลุ่มอาการ DAD หรือ “D-A-D” Syndrome (Decide-Announce-Defend) ซึ่งเกิดจากการคิดและตัดสินใจจากเบื้องบนจำเป็นต้องเปลี่ยนให้ประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสร่วมคิดและร่วมตัดสินใจมากขึ้น

กระบวนการจึงต้องเปลี่ยนไปเรียกว่า “Go Slow to Go Fast” หรือ “ไปช้าๆ เพื่อจะไปเร็ว” หรือสุภาษิตไทยที่ว่า “ช้าๆ ได้พร้าเล่มงาม” นั่นคือใช้เวลาในการพูดคุยปรึกษาหารือจนเกิดความเข้าใจซึ่งอาจจะใช้เวลานานหน่อย แต่เมื่อเข้าใจแล้วก็จะสามารถดำเนินการต่อไปได้เร็วกว่า

3) ข้อมูลข่าวสารที่มากมายและรวดเร็ว บางครั้งก็ดีมีประโยชน์แต่บางครั้งก็ก่อให้เกิดความสับสน ข้อมูลน้อยไป แปลผลผิดก็เกิดปัญหา

4) กระบวนทัศน์ของประชาธิปไตยที่เปลี่ยนไป จาก “ประชาธิปไตยแบบตัวแทน” (Representative Democracy) สู่ “ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม” (Participatory Democracy) ผู้มีอำนาจบางครั้งก็ยังเข้าใจผิดว่าเราอยู่ในยุคประชาธิปไตยแบบตัวแทนคือสามารถตัดสินใจทำอะไรได้ดังใจ แม้อาจจะเกิดผลกระทบต่อประชาชน ต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งตามเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญใหม่ต้องการให้ประชาชนได้มีส่วนร่วม มีการรับฟังเสียงของผู้คนมากขึ้น

5) การเน้นการประชาสัมพันธ์แบบขายของ การติดตาม หรือการบริการหลังขายก็มีปัญหาโครงการต่างๆ เน้นรูปแบบการประชาสัมพันธ์หรือโฆษณาขายของ มีการพูดแต่ส่วนดีๆ เป็นหลักส่วนด้อยจะไม่ค่อยพูดถึงหรือไม่พูดถึงเลย รวมถึงเมื่อทำโครงการใดๆ แล้วก็ได้ไม่มีการติดตามประเมินผลให้เป็นไปตามข้อตกลงหรือสัญญา

6) กฎหมายและการปฏิบัติตามกฎหมาย การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมก็ยังมีความยุ่งยากและสิ้นเปลืองสำหรับผู้ด้อยโอกาส การใช้บังคับของกฎหมายก็ดูจะมีความลักลั่น

ความไม่เท่าเทียมกันดังกล่าวมาทั้งหมดก่อให้เกิดความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรงเป็นเรื่องของ “ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง” คนบางกลุ่มขาดโอกาสที่จะได้รับอานิสงส์แห่งการพัฒนาในขณะที่คนส่วนใหญ่ได้รับ

1.3 อำนาจและความขัดแย้ง

อำนาจ คือความสามารถที่จะทำให้ผู้อื่นทำอะไรในสิ่งที่เราอยากให้เราทำได้ มุมมองสื่ออย่างของอำนาจ

- “อำนาจเหนือ” (Power over) ที่โดยมีความเชื่อว่าถ้าไม่ใช้อำนาจบังคับหรือบัญชาอาจจะไม่ทำ นั่นคือ การใช้อำนาจเหนือผู้อื่น
- “อำนาจร่วมกับ” (Power with) เหมือนกับการที่สร้างความร่วมมือ (partnerships) กันระหว่างกัน หรือการก่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมนั่นเอง
- “การปราศจากอำนาจและการต้องพึ่งพิง”
- “การเสริมพลังและการไม่ต้องพึ่งพิง” (การเป็นอิสระ)

การเพิ่มพลังและการเป็นอิสระ จะตรงข้ามกับมุมมองที่สามคือ การปราศจากอำนาจและการต้องพึ่งพิง การเพิ่มพลังความสามารถที่ถูกจ้างผู้ด้อยโอกาสหรือนักเรียนสามารถมีส่วนร่วมกับผู้มีอำนาจได้แก่ ครู อาจารย์ หรือพ่อแม่ ถ้าคนเรารู้สึกมีพลังอำนาจในเรื่องใดก็ตามก็จะทำให้ขาดความจำเป็นต่อการพึ่งพิงในคนอื่น ทำให้มีความรู้สึกเชื่อมั่นในตัวเอง มีศักดิ์ศรี ความสามารถตัดสินใจอย่างมีคุณภาพได้ดี

แต่หากคนเราที่ไม่มีอำนาจถูกกดขี่มีแต่การใช้อำนาจเหนือจากผู้มีอำนาจเขาก็จะพยายามแสวงหาการสนับสนุนจากบุคคล องค์กรเพื่อมาเสริมให้อำนาจเท่าเทียมกัน รวมถึงการใช้ กลเกมส์และยุทธวิธีต่างๆ เพื่อจะเอาชนะกัน จึงทำให้เกิดการประท้วง การเดินขบวนจนนำไปสู่ความรุนแรงได้

1.4 ความไว้วางใจและความขัดแย้ง

ความไว้วางใจเป็นส่วนสำคัญในปัญหา “ความขัดแย้ง” หากจะพิจารณาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมากในประเทศไทยในปัจจุบันโดยเฉพาะระหว่างประชาชนและนโยบายของรัฐ จะเห็นว่าส่วนหนึ่ง

อาจจะเกิดจาก “ความไม่ไว้วางใจ” ต่อรัฐในตลอดระยะเวลา 10-20 ปีที่ผ่านมาหลายๆ โครงการที่รัฐได้ริเริ่ม แล้วเกิดปัญหาขึ้นมาแล้วไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเป็นที่พอใจ

ความไว้วางใจเป็นเหมือน “การ” ที่ยึดโยงความสัมพันธ์ระหว่างกันไว้ด้วยกัน ความสัมพันธ์นี้เองเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาความขัดแย้ง ความสัมพันธ์เป็นองค์ประกอบหนึ่งของการพัฒนาความขัดแย้ง

1.5 สัมพันธภาพ

สัมพันธภาพ หรือความสัมพันธ์ เป็นประเภทหนึ่งที่สำคัญมากในห้าประเภทของความขัดแย้ง หากว่าสัมพันธภาพระหว่างผู้ที่ขัดแย้งกันยังไม่มีดี เกือบจะเรียกว่า แทบไม่สามารถจะนำทั้งสองฝ่ายหรือหลายๆ ฝ่ายมาหาข้อยุติร่วมกันได้ทีเดียว การที่เรามีสัมพันธภาพที่ดีมีคุณภาพกับคนอื่นจะสร้างความสุขและพึงพอใจในตัวเองได้มากกว่า

1.6 ความยุติธรรมและความขัดแย้ง

ความรู้สึกไม่ยุติธรรมจะนำไปสู่ความขัดแย้งและบางครั้งกลายเป็นความรุนแรงซึ่งเกิดขึ้นในทุกสังคมในทุกชุมชน ทุกกลุ่มต่างๆ ตั้งแต่ในครอบครัวจนถึงองค์กรถึงระดับประเทศชาติ เช่นเดียวกันความขัดแย้งที่เกิดขึ้นก็จะนำไปสู่ความพยายามที่จะลดความไม่ยุติธรรม แต่หากไม่มีช่องทางให้แก้ไขก็จะยิ่งนำไปสู่ความไม่ยุติธรรมมากยิ่งขึ้น ถ้าเราใช้รูปแบบที่รุนแรงไม่สร้างสรรค์

ชนิดของความไม่ยุติธรรม

- ความยุติธรรมในการแบ่งปัน ที่เกี่ยวข้องกับกติกากำหนดให้รู้สึกที่เราได้รับส่วนแบ่งหรือผลประโยชน์ที่ยุติธรรมหรือไม่

- ความยุติธรรมในวิธีการ เป็นความรู้สึกว่าได้รับการดูแลอย่างยุติธรรมในกระบวนการตัดสินใจและการนำการตัดสินใจนั้นไปปฏิบัติ (กระบวนการตัดสินใจหรือการปฏิบัติต่อผู้ที่ได้รับผลกระทบหรือผู้มีส่วนได้เสียเท่าเทียมกันหรือไม่ กระบวนการยุติธรรมหรือการบังคับใช้กฎหมายเท่าเทียมอย่างเสมอภาคหรือเป็นสองมาตรฐาน) ทุกกลุ่มประชากรได้รับการปฏิบัติเหมือนกันใหม่ ด้วยความสุภาพ ด้วยความนับถือ ให้เกียรติจากทั้งผู้พิพากษา ครู ตำรวจ ผู้ปกครอง นายจ้าง และเจ้าหน้าที่อื่น

- ความรู้สึกถึงความยุติธรรม หมายถึง บังคับอะไรที่บ่งบอกหรือเป็นเครื่องตัดสินชี้ว่ายุติธรรมหรือไม่ ในสิ่งที่เกิดขึ้น

- ความยุติธรรมของการตอบแทนหรือการแก้แค้นและการฟื้นฟู เกี่ยวข้องกับการจะสนองตอบต่อการละเมิดแบบแผนที่สังคมยึดถืออยู่และการจะแก้ไขฟื้นฟูสภาพ ทำผิดต้องถูกลงโทษให้สาสมและทำการฟื้นฟู

- ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นแนวคิดของการพยายามใช้กระบวนการเชิงบวก การให้อภัย การใช้วิธีการลงโทษที่ไม่ใช่เพื่อการแก้แค้น หรือให้ตายตกไปตามกัน

ความเข้าใจความขัดแย้งจากมุมมองของความไม่ยุติธรรม

ประการแรก ความไม่ยุติธรรมเป็นสาเหตุของความขัดแย้งอยู่บ่อย ๆ

ประการที่สอง ถ้ากระบวนการหรือผลของความขัดแย้งได้รับการมองว่า ไม่ยุติธรรม การแก้ปัญหาความขัดแย้งจะลำบากและยิ่งก่อให้เกิดความขัดแย้งมากยิ่งขึ้น

ประการที่สาม ความขัดแย้งอาจจะเกิดขึ้นเพียงเพราะต้องการรู้ว่า “อะไรคือความยุติธรรม” และมองว่าเพราะไม่ยุติธรรมจึงนำมาใช้เป็นเทคนิคการเจรจาต่อรอง

ความไม่ยุติธรรม เป็นสาเหตุของความขัดแย้ง

เมื่อเรารู้สึกว่า การตัดสินใจหรือการได้รับส่วนแบ่งอะไร เราได้น้อยกว่าก็จะรู้สึกว่ามีไม่ยุติธรรม และหาทางที่จะแก้คืน อาจจะอย่างไม่เปิดเผย ทั้งหมดนี้ก่อให้เกิดความขัดแย้ง

กระบวนการแก้ปัญหาความขัดแย้งอย่างไม่ยุติธรรม จะก่อให้เกิดความรู้สึกขาดความเชื่อถือต่อสถาบัน ต่อนโยบายและกฎกติกาที่ใช้ในการดูแลแก้ปัญหาความขัดแย้ง

ยังมีความยุติธรรมในมุมมองของสังคม หรือ Social Justice ซึ่งจะแตกต่างจากความยุติธรรมของกฎหมายหรือตามกติกา

1.7 กระบวนการมีส่วนร่วม

ความหมายการมีส่วนร่วมนั้นระยะหลังนิยมใช้กันมากขึ้นคือ “Collaborative Process” หรือ “กระบวนการร่วมมือกัน” มีอยู่สามรูปแบบคือ

1. รูปแบบการปรึกษาหารือแบบเก่า เป็นกระบวนการที่สังคมไทยได้พบเห็นอยู่บ่อย ในระยะ 5-6 ปีที่ผ่านมา กระบวนการปรึกษาหารือจะใช้วิธีการเดิมๆ ของการให้ประชาชนมีส่วนร่วม มักเป็นกระบวนการที่เป็นทางการ เริ่มจากผู้เชี่ยวชาญเตรียมเอกสารรายละเอียดของการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment : EIA) ซึ่งโดยทั่วไป EIA จะผ่านการเห็นชอบจากคณะกรรมการ แล้วเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น ประชาพิจารณ์ การเปิดเวทีสาธารณะ อาจจะรับฟังทางจดหมายหรือโดยตรง ณ เวทีประชาพิจารณ์ แต่ความคิดเห็นของประชาชนนำไปใช้อย่างไรกลับไม่ปรากฏชัดเจน รายงานผลการทำประชาพิจารณ์ก็มักไม่เปิดเผย การตัดสินใจก็ไม่ได้บอกว่าเอาข้อวิจารณ์หรือพิจารณาจากการรับฟังไปประกอบการตัดสินใจอย่างไร

องค์กรต่างๆ มีบทบาท เป็นเหมือนอนุญาโตตุลาการ คือรับฟังแล้วก็ลงมติตัดสินใจ กระบวนการของการสื่อสารระหว่างองค์กรของรัฐกับประชาชนจะเป็นไปในรูปแบบของการออกประกาศ ออกคำสั่งและกำกับควบคุม โดยเป็นการ “บอก” และ “ให้ความรู้” โดยมีความเชื่อว่าประชาชน “ยังไม่รู้” กระบวนการสื่อสารจึงเป็นเหมือนทางเดียวจากผู้พัฒนา หรือจากผู้มีอำนาจต่อประชาชน ความพยายามที่ประชาชนจะสื่อสารกลับไป ไม่เกิดการรับฟังอย่างแท้จริง ทุกอย่างที่ประชาชนแสดงความคิดเห็นหรือบ่นออกไปบางครั้งก่อให้เกิดการเผชิญหน้าด้วย อารมณ์ พร้อมด้วย “เหตุผล” ที่อยู่บนสมมติฐานที่ต่างกัน โดยขาดการแสดงความรู้สึกเข้าใจ หรืออารมณ์ร่วมกับผู้ที่มีทุกข์ทั้งหลาย

สถานที่และกลไกในการใช้เพื่อการ “ปรึกษาหารือ” จะเป็น “ทางการ” มากๆ และทำเพียงครั้งเดียวในตอนท้ายของกระบวนการหลังจากคิดโครงการ ออกแบบรายละเอียดของโครงการหรือโรงงานเรียบร้อยแล้ว มีการซื้อที่ดินทำการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมจนอนุมัติแล้วจึงมารับฟังความคิดเห็น เวทีที่เกิดจึงเป็นเวทีของการมา “โต้เถียง” ในลักษณะ “ฉันถูกเธอผิด” “ฉันว่าโครงการดี” “ฉันว่าโครงการไม่ดี” หรือ “ฉันเห็นว่าควรสร้าง” กับ “ฉันเห็นว่าไม่ควรสร้าง” จนในที่สุดกลายเป็นการตอกย้ำจุดยืนที่จะต้องมาเอาชนะกันให้ได้ “กลุ่มผลประโยชน์” ต่างๆจะโน้มน้าวชักจูงให้ไปสู่ “จุดยืน” ของตนเองและสนับสนุนจุดยืนนั้นอย่างสุดโต่ง แน่แน่นอน การเรียนรู้ร่วมกันไม่เกิดขึ้น

การตัดสินใจบางครั้งจะมีลักษณะของการพยายามประนีประนอมแต่ไม่มีการรับรอง ไม่มีใครสบายใจในผลการตัดสินใจเพียงแต่อาจคิดว่า “คงจะดีมั้ง” กระบวนการนี้ในประเทศตะวันตกได้ก่อให้เกิดความเย็นชา ไม่สนใจ เมื่อมีการจะพยายามทำการประชาพิจารณาแบบเดียวกัน ในโครงการอื่นๆ

2. การมีส่วนร่วมหรือปรึกษาหารือโดยใช้หลักวิทยาศาสตร์เพื่อหาทางออก

กระบวนการนี้จะดูเป็นที่ขึ้นชอบในการนำมาใช้ของผู้ที่ทำโครงการต่างๆ ที่มีความเชื่อมั่นทางเทคนิคหรือหลักวิทยาศาสตร์ว่าน่าจะมีความปลอดภัยต่อชุมชน ต่อสังคม จึงเน้นที่จะทำความเข้าใจกับประโยชน์ที่อาจมีผลกระทบกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อหวังจะให้เขาเหล่านั้นเข้าใจและยอมรับ และหลายๆครั้งเมื่อประชาชนไม่ยอมรับเขาก็จะบอกว่า “คุณยังไม่เข้าใจอย่างดี” ปัญหาจึงอยู่ที่ว่าใครไม่เข้าใจหรือใครไม่พยายามที่จะเข้าใจใคร

กระบวนการนี้เจ้าของโครงการหรือผู้มีอำนาจทั้งภาครัฐและเอกชนก็จะมอบหมายให้ผู้เชี่ยวชาญทางเทคนิค ทางวิทยาศาสตร์ อธิบายหลักการทางวิทยาศาสตร์ หวังว่าจะให้ประชาชนเชื่อและขจัดความไม่เข้าใจ เพื่อทำให้ความขัดแย้งด้านข้อมูลที่เข้าใจไม่ตรงกันหมดไปวิธีนี้ดูเหมือนจะดูดีมีคุณค่า แต่การจะให้เกิดขึ้นทางวิทยาศาสตร์และหาข้อยุติทางเทคนิคในเรื่องที่จริงๆ แล้วเป็นเรื่องของค่านิยมหรือความเชื่อตัวอย่างของความขัดแย้งในมุมมองของวิทยาศาสตร์กับมุมมองของความเชื่อ ได้แก่ กรณีเกิดปัญหารั่วซึมของสารพิษจากโรงงานออกสู่สิ่งแวดล้อม การที่จะบอกประชาชนว่า “จากการรั่วซึม หรือมาตรฐานน้ำดื่ม” นั้นจะเป็นเรื่องทาง “เทคนิค” หรือ “วิทยาศาสตร์” แต่ประชาชนจะถือว่า “ปนเปื้อน” ก็คือปนเปื้อนไม่ว่าจะต่ำหรือไม่ต่ำกว่ามาตรฐาน หรือไม่อย่างไร

วิธีการที่ใช้วิทยาศาสตร์นำมาอธิบายนั้นโดยหลักก็น่าจะเป็นเรื่องที่เป็นที่ยอมรับในกลุ่มนักวิทยาศาสตร์ด้วยกันในมาตรฐานต่างๆที่กำหนด แต่ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรวมทั้งองค์กรต่างๆ มีมุมมองด้านวิทยาศาสตร์ที่แตกต่างกัน รวมทั้งอาจจะมีการสนับสนุนข้อมูลของฝ่ายต่างๆ และบุคคลที่อ้างถึงต่างกันไป กระบวนการที่ใช้วิธีที่ 2 นี้จึงจะมีคำถามว่า จะใช้วิธีใดที่จะช่วยให้มีปฏิสัมพันธ์อย่างสร้างสรรค์เกิดขึ้นได้ไหม

3. เป็นกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจโดยอาศัยการเรียนรู้เป็นฐาน

ในกระบวนการนี้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งก็ได้แก่ ประชาชนที่อยู่กลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ จะมาร่วมเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มาฟังกัน มาร่วมคิด เพื่อหาทางออกร่วมกัน ไม่ใช่มารับฟังกันเพื่อจะ

หาช่องโหว่แล้วเอาชนะกัน กระบวนการสื่อสารจึงเป็นลักษณะของการสานเสวนา ไม่ใช่โต้เถียงต่างมีโอกาสมีเวลาในการรับฟังปัญหาทุกด้านและมีโอกาสทำความเข้าใจในความทุกข์ ความห่วงกังวลของทุกฝ่าย ทั้งด้านเทคนิคและด้านความเชื่อ ค่านิยม การมีส่วนร่วมที่จะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงโดยยึดหลักให้ทุกฝ่ายที่ต้องการเข้าร่วมให้เข้ามาร่วม ในประเด็นความห่วงกังวลที่เขาถืออยู่ ไม่ใช่หลักการมีส่วนร่วมเดิมๆที่พยายามกีดกันบางกลุ่มบางคนออกไป ฉะนั้นไม่ว่าจะเป็นผู้มีส่วนได้เสียโดยตรง หรือผู้มีส่วนได้เสียโดยอ้อมก็ตามก็จะสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้

การมีส่วนร่วมของประชาชนโดยยึดการเรียนรู้ร่วมกันเป็นหลักมีผลดีกว่ากระบวนการมีส่วนร่วมแบบเดิมหรือแบบแรกๆคือ

- 1) การแข่งขันจะน้อยลงกว่าเดิม
- 2) ก่อให้เกิดการเรียนรู้เพื่อหาทางออกอย่างสร้างสรรค์
- 3) มีการคิดเป็นระบบ
- 4) ให้ความสำคัญของความคิดเห็นที่แตกต่างและหลากหลาย
- 5) ก่อให้เกิดการพูดคุยในลักษณะสานเสวนาที่ก่อให้เกิดประโยชน์กับทุกฝ่าย
- 6) ช่วยให้เกิดการสร้างความสามารถทั้งส่วนบุคคลและส่วนของสังคมในการทำงานร่วมกัน

ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนในรูปแบบของความร่วมมือกัน (Collaboration) ประกอบด้วยลำดับของการดำเนินการดังนี้คือ

ขั้นตอนที่ 1 ประเมินสถานการณ์ (Assessment) เป็นขั้นของการวิเคราะห์ภาพรวมของสถานการณ์ วิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียความสัมพันธ์ ประเด็น ของเนื้อหา

ขั้นตอนที่ 2 ทำการฝึกอบรม (Training) หรือให้ความรู้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย แต่ละกลุ่มทุกกลุ่ม เพื่อเตรียมตัวเข้ากระบวนการมีส่วนร่วมในรูปแบบของกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 3 การวางรูปแบบ (Design) เป็นขั้นตอนที่จะกำหนดรูปแบบของการมีส่วนร่วมร่วมกันจากรูปแบบต่างๆ ของการมีส่วนร่วม

ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินการกระบวนการกลุ่ม เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยคนกลาง (Facilitator หรือ Mediator) ทำหน้าที่กำกับกระบวนการให้ดำเนินไปโดยมีการกำหนดกฎกติกา ไว้ก่อนเริ่มกระบวนการ เพื่อที่คนกลางจะใช้กฎกติกานั้นในการกำกับกระบวนการ และกฎกติกานั้น ๆ เป็นที่ยอมรับโดยฉันทามติของผู้มีส่วนร่วมจึงพร้อมที่จะปฏิบัติตาม

ขั้นตอนที่ 5 การประเมินผล ในการดำเนินกระบวนการมีส่วนร่วมจำเป็นที่จะต้องมีการประเมินกระบวนการอยู่ตลอดเวลา เพื่อปรับกระบวนการและให้แน่ใจว่าผู้มีส่วนได้เสียได้ร่วมมือในกระบวนการอย่างแท้จริง รวมทั้งมีความเข้าใจดีต่อกัน

กระบวนการร่วมมือกัน นี้อาจจะไม่มุ่งหมายให้เกิด “ฉันทามติ” หรือไม่ใช่เพียงเพื่อให้ทุกคนจะมีความสุขในผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้น ส่วนใหญ่จะมองเรื่องกระบวนการที่อาจจะเป็นกึ่งทางการ ที่ผู้มี

ส่วนได้ส่วนเสียร่วมกันในกระบวนการที่อาจจะกินเวลานานเพื่อการแก้ปัญหาความแตกต่างเพื่อนำไปสู่เป้าหมายร่วมกันเช่น กระบวนการอาจจะไม่ทำให้ทุกฝ่ายพึงพอใจแต่ก็ยอมรับกันได้

สิ่งสำคัญที่จะต้องผนวกเข้าไปใน “กระบวนการร่วมมือกัน” ก็คือ ความยุติธรรมต่อทุกฝ่าย ทุกฝ่ายได้รับการดูแลอย่างเท่าเทียมกัน คู่เจรจาที่มาร่วมมือกันมีหลักประกันว่ากระบวนการไม่ใช่เป็นเพียงแต่สัญลักษณ์สร้างภาพที่แสดงออกมาเฉยๆ จะต้องไม่มีการข่มขู่ หรือกดดันในระหว่างการสานเสวนา

1.8 การเจรจาไกล่เกลี่ยและการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง

การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง (Mediation) เป็นการที่คู่กรณีพยายามที่จะแก้ปัญหาคความแตกต่างระหว่างกันโดยความช่วยเหลือของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่สามที่เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย

บทบาทหน้าที่ของคนกลาง จะมีหน้าที่ช่วยให้คู่กรณีหรือคู่เจรจากหาทางออกร่วมกัน ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั้งสองฝ่ายหรือหลายฝ่าย อันจะนำไปสู่ทางออกของความขัดแย้งระหว่างกัน โดยพยายามไม่ให้กระบวนการเปลี่ยนไปในทางที่จะเอาชนะกันจนเกิดว่าฝ่ายหนึ่งแพ้ฝ่ายหนึ่งชนะ

โดยสรุปคนกลางจึงมีบทบาทดังนี้

- 1) ทำหน้าที่สนับสนุนกระบวนการให้ดำเนินไปโดยส่งเสริมการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ของคู่เจรจา
- 2) มีความรู้สึกร่วมกับคู่เจรจาทั้งหลาย
- 3) ทำหน้าที่อย่างเป็นกลาง
- 4) แสดงให้เห็นแง่มุมทั้งบวกและลบของแต่ละฝ่าย
- 5) ช่วยให้คู่เจรจาเข้าใจธรรมชาติของข้อพิพาทและเหตุผลที่ซ่อนอยู่
- 6) ส่งเสริมให้คู่เจรจาพิจารณาทางเลือก
- 7) ถามวิธีทางเลือกอื่นที่ที่คู่กรณีคิดว่าดีที่สุดที่จะทำ หากไม่มาเจรจากหาข้อตกลง
- 8) ช่วยให้คู่เจรจากหาทางออกที่ตอบสนองความต้องการทุกฝ่าย
- 9) ช่วยคู่เจรจาร่างข้อตกลงที่เป็นไปได้จากทางออกต่างๆ
- 10) ปกป้องความน่าเชื่อถือของกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ย

คนกลาง จะเป็นคนเดียว สองคน หรือมากกว่าก็ได้ แล้วแต่กรณีแต่คนกลางจะต้องเป็นที่ยอมรับของ คู่กรณี หรือคู่เจรจา รู้จักและเข้าใจกระบวนการการดำเนินไปของความขัดแย้งและสามารถกำกับกระบวนการให้ดำเนินไปกับทั้งต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อน ในเรื่องที่ขัดแย้งกัน

คุณลักษณะของคนกลาง

1. ชำนาญการสื่อสาร ทั้งการพูดและการฟัง การถามเป็น
2. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นกลาง เชื้อมั่น
3. มีความยุติธรรม สามารถที่จะเข้าใจเรื่องราวต่างๆ ได้โดยง่าย
4. มีจิตสำนึกของการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกในกระบวนการ

ประโยชน์ของการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง

1. ก่อให้เกิดความพึงพอใจร่วมกัน
2. ช่วยให้มีทางเลือกที่หลากหลาย
3. ช่วยให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน

การเจรจาไกล่เกลี่ย (Negotiation)

การเจรจาไกล่เกลี่ยเป็นกระบวนการที่คู่กรณีซึ่งอาจจะเป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลใช้ในการแก้ปัญหา โดย สมัครงใจ มาพูดคุยอภิปรายถึงความแตกต่างกันในเรื่องต่างๆ และเนื่องจากเป็นความสมัครงใจที่คู่เจรจากันมาพูดคุยกัน จึงเป็นการร่วมกันหาทางออกต่างๆ แล้วจึงร่วมกันตัดสินใจนำไปสู่ผลที่คู่เจรจาพึงพอใจ ถ้าคู่เจรจาเข้าใจกระบวนการและสามารถสื่อสารกันได้อย่างดี ก็อาจจะไม่ต้องให้มีคนกลางมาเป็นผู้กำกับกระบวนการ แต่โดยส่วนใหญ่กว่าที่จะตัดสินใจมาร่วมเจรจาความขัดแย้งก็กลายเป็นข้อพิพาทอย่างรุนแรง จำเป็นต้องมีคนกลางมาทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยที่เรียกว่าการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง

ตัวชี้วัดที่แสดงว่าควรที่จะต้องใช้การเจรจา

การที่จะตัดสินใจว่าเมื่อเกิดข้อพิพาทขึ้น ควรที่จะใช้การเจรจาไกล่เกลี่ยหรือไม่อาจดูได้จากตัวชี้วัดสามอย่างคือ

1. มีความต้องการที่กลุ่มต่างๆที่มีส่วนได้ส่วนเสียจะเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
2. มีความขัดแย้งอย่างมากอยู่
3. คู่เจรจามีความเต็มใจ และสามารถที่จะดำเนินการร่วมกันได้

ประโยชน์และความจำเป็นที่ต้องมีการเจรจาไกล่เกลี่ย

ความจำเป็นที่ต้องมีการเจรจาไกล่เกลี่ยก็เพื่อให้คู่กรณีได้มีโอกาสในการร่วมกันที่จะสร้างทางเลือกร่วมกัน และร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การที่คู่กรณีสมัครงใจเข้ามาร่วมกันแก้ปัญหา ก็อาจจะทำให้เขาหาทางออกที่ดีกว่าวิธีอื่นๆ คู่เจรจาสามารถจะบอกถึงประเด็นปัญหาที่มีความสำคัญต่อเขา สามารถที่จะอธิบายผลประโยชน์ที่อยู่เบื้องหลังจุดยืน โอกาสที่จะช่วยกันสร้างทางเลือกที่สร้างสรรค์ที่อาจจะเป็นไปได้หลายๆอย่าง โดยสรุปการเจรจาไกล่เกลี่ยจะก่อให้เกิดประโยชน์หลายอย่างดังนี้คือ

1. เกิดการตัดสินใจที่ดีกว่า มีประสิทธิภาพ และยั่งยืนกว่าเพราะคู่เจรจามีอำนาจตัดสินใจในผลของการเจรจา
2. มีการผสมผสานความต้องการ เกิดความสมดุลใจผลประโยชน์ก่อให้เกิดการยอมรับ
3. ลดความรู้สึกที่มีการแบ่งฝ่ายแบ่งข้าง ช่วยให้เกิดความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดี ลดช่องว่างการสื่อสาร

4. ช่วยให้เกิดการสนับสนุนในการตัดสินใจในขั้นสุดท้ายมากขึ้นเพราะคู่เจรจาได้มีส่วนร่วมในกระบวนการมาตลอด

5. มีความเป็นส่วนตัวและรักษาความลับได้ดีกว่าในกรณีเจรจาความขัดแย้งระหว่างบุคคล

6. แก้ปัญหาข้อพิพาทได้เร็วกว่า

7. มีโอกาสมากกว่าที่จะหาทางเลือกเพื่อให้เกิดทางออกที่สร้างสรรค์และเป็นไปได้

8. ประหยัดเวลาของการบริหารจัดการ

9. สิ้นเปลืองน้อยกว่าการฟ้องร้องหรือการไต่สวนตุลาการ

10. ปราศจากผลกระทบต่อกระบวนการแก้ปัญหาข้อพิพาทวิธีอื่นๆ

การเจรจาไกล่เกลี่ยมีหลายรูปแบบ แต่ที่เป็นที่รู้จักกันมากคือการเจรจาโดยยึดผลประโยชน์ ซึ่งจะแตกต่างจากการเจรจาซึ่งยึดจุดยืนจึงเกิดมีค่าสองค่าที่จะต้องทำความเข้าใจคือ ค่าว่าจุดยืนและผลประโยชน์

จุดยืน คือ แนวทางของการแก้ไขปัญหาที่กลุ่มใ้ช้อยู่ เพื่อไม่ให้เกิดปัญหานั้นๆ ขึ้นอีก เพราะฉะนั้น จึงต้องตั้งคำถามเพื่อใช้ในการสื่อสารกันเจรจากันได้รู้ถึง ผลประโยชน์ ของคู่เจรจาที่อยู่เบื้องหลังจุดยืนให้ได้ซึ่งก็คือ ความต้องการ ความกลัว ความห่วงกังวล ความหวาดระแวง ที่อยู่เบื้องหลังจุดยืน

การเจรจาไกล่เกลี่ยโดยยึดจุดยืน (Position Negotiation) จะเป็นการเจรจาที่จะเอาแพ้เอาชนะกัน จะอยู่บนพื้นฐานของจุดยืนคู่เจรจาทัดต่อกันเหมือนเป็นศัตรูต่อกัน คู่เจรจามีความเคลือบแคลงสงสัยในทุกๆ สิ่งที่ฝ่ายอื่นนำเสนอและแสดงอำนาจ (ซึ่งไม่ควรนำไปใช้ในการเจรจา แต่มักจะเป็นวิธีที่เราพบเห็นกันเสมอ ๆ)

กลวิธีที่คู่เจรจาใช้ในการเจรจาโดยยึดจุดยืน คือ

- ไม่พยายามเปิดเผยข้อมูลของตนเอง แต่พยายามล้วงเอาข้อมูลของฝ่ายอื่นให้ได้มากที่สุด เพื่อหาข้อผิดพลาด
- ตัวชี้วัดแห่งความสำเร็จของการเจรจา คือ เอาชนะในจุดยืนได้และทำให้ฝ่ายตรงข้ามพ่ายแพ้
- ไม่ถามคำถามที่ตนเองไม่เคยรู้คำตอบ
- คิดแต่ว่าฝ่ายตรงข้ามมีความตั้งใจที่ชั่วร้าย

การเจรจาแบบยึดจุดยืนจึงไม่ควรนำมาใช้ในกรณีของความขัดแย้งในนโยบายสาธารณะ เพราะมีปัญหาสลับซับซ้อนมากกว่าการต่อราคาของ และผลที่เกิดตามมาของข้อตกลงจากนโยบายสาธารณะนั้นมีผลมากกว่าทั้งต่อคู่เจรจาและส่วนรวม

การเจรจาโดยยึดประโยชน์ร่วม (Interest – Based Negotiation) การเจรจาในรูปแบบนี้ไม่มองถึงประโยชน์ของคนฝ่ายเดียว มองและทำความเข้าใจของความต้องการ ความห่วงกังวลของฝ่ายอื่น นำมาคิดพิจารณาในการหาทางเลือกหรือทางออกหลายๆ อย่าง เพื่อให้เกิดประโยชน์กับทุกฝ่าย โดยเฉพาะต่อส่วนรวม การเจรจาโดยยึดประโยชน์ร่วมนี้เป็นวิธีการที่เกิดจากคู่เจรจาทุกฝ่ายมาร่วมกันแก้ปัญหาเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจร่วมกันโดยหวังให้ตอบสนองความต้องการของทุกฝ่าย โดยทุกฝ่ายจะไม่ระบุแต่จุดยืนของเขา แต่จะบอกถึงความหวัง ความต้องการ ความห่วงกังวล ความหวาดระแวง และอื่นๆ ที่ทำให้เขาต้องมาขึ้นอยู่ ณ จุดยืนนี้

กลวิธีในการเจรจาโดยยึดประโยชน์ร่วม ประกอบด้วย

- การใช้การพูดคุยกันอย่างเปิดกว้างของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
- การใช้การสร้างทำความเข้าใจร่วมกัน
- การมุ่งให้เกิดประโยชน์กับทุกๆ ฝ่ายสูงสุด

หลักของการเจรจาแบบยึดผลประโยชน์นั้นเป็นสำคัญ ได้แก่

- วางโครงสร้างและจัดกระบวนการให้เกิดการประสานความร่วมมือในการแก้ปัญหา
- เขียนผลประโยชน์ที่ได้จากการสอบถามของคู่เจรจาให้อยู่ในทางเลือกต่างๆ
- เปรียบเทียบพื้นฐานของการประสานประโยชน์มากกว่าแลกเปลี่ยนจุดยืน
- สร้างและประเมินทางเลือกต่างๆ บนพื้นฐานของวัตถุประสงค์และเกณฑ์ที่ช่วยกันกำหนดที่มาจากผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้อง
- พิจารณาทางเลือกอย่างรอบคอบและเจรจากันให้ได้ทางเลือกที่ดีที่สุดต่อทุกฝ่าย

ทักษะที่สำคัญของการเป็นผู้ฝึกอบรมเรื่องการแก้ปัญหาคำถามขัดแย้ง

ในการดำเนินการแก้ปัญหาคำถามขัดแย้งมีทักษะที่สำคัญ คือ เรื่องของการสื่อสาร ได้แก่ การพูด การฟัง ภาษาท่าทาง เครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสาร สิ่งแวดล้อมในการสื่อสารเหล่านี้ผู้ทำหน้าที่ฝึกอบรมจำเป็นจะต้องเรียนรู้จนสามารถนำไปใช้ได้จริง ทั้งในกระบวนการฝึกอบรม รวมถึงควรมีประสบการณ์ในการใช้ทักษะเหล่านี้ในการแก้ปัญหาคำถามขัดแย้งบนพื้นฐานนี้จะพูดละเอียดถึงทักษะต่างๆ ที่ผู้ฝึกอบรมจะนำไปใช้ในการถ่ายทอดความรู้หรือการสอนการบรรยายหรือการจัดประสบการณ์เรียนรู้ รวมไปถึงทักษะที่จะต้องเน้นในการนำไปใช้ในการเจรจาไกล่เกลี่ยด้วย

“ทักษะการบรรยายอย่างมีประสิทธิภาพ”

การใช้การบรรยาย ในการถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียน นักศึกษา หรือผู้รับการอบรม เป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สามารถใช้กับผู้ฟังได้เป็นจำนวนมากๆ แม้ว่าจะไม่ได้ดีที่สุดเหมือนกับการใช้กระบวนการกลุ่ม ใช้เกมสื่อบ้างหรือแบบฝึกหัดให้มีประสบการณ์ตรงแล้วจึงให้สะท้อนมุมมองและความคิดร่วมกัน จนเกิดการเรียนรู้ในลักษณะที่เรียกว่า Problem - Based Learning หรือการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นต้น

“ปัญหาจากการบรรยาย” ผู้ทำการฝึกอบรมหรือผู้บรรยายจะต้องคำนึงถึงปัญหาที่อาจเกิดขึ้นอย่างน้อยสามส่วนคือ ปัญหาในส่วนของผู้พูดหรือผู้ส่งข้อมูล ปัญหาของผู้ฟังหรือผู้รับข้อมูลและปัญหาในส่วนเนื้อหาของเนื้อหา ซึ่งอาจจะวิเคราะห์แยกได้ดังต่อไปนี้

1) ปัญหาจากผู้พูด ประเด็นสำคัญของปัญหาจากผู้พูดคือทำอะไรที่ผู้พูดจะสามารถนำเนื้อหาหรือเนื้อความต่างๆส่งให้กับผู้ฟังได้อย่างถูกต้องไม่ผิดเพี้ยน ฉะนั้นสิ่งที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับสำคัญก็คือความสามารถของผู้พูดที่จะควบคุมคุณภาพของเสียงที่จะเปล่งออกมาความชัดเจนของคำพูด ความดังของเสียง เสียงที่เข้ามารบกวน (Noise) ที่จะทำให้แม้คุณภาพเสียงที่เปล่งออกมา ชัดเจนแต่เสียงรบกวนระดับสูงมากจนทำให้ผู้รับหรือผู้ฟังไม่อาจรับได้ รวมไปถึงอารมณ์ของผู้ส่งหรือผู้บรรยายที่อาจจะทำให้เป็นปัญหาต่อกระบวนการที่ผู้พูดที่มีอารมณ์จะส่งสัญญาณเสียงออกมาได้ดี มีชีวิตชีวาหรืออ่อนล้าอ่อนแรงจนทำให้ผู้ฟังอยากฟังหรือไม่อยากฟังได้ ประเด็นปัญหาในส่วนนี้จึงอาจจะพอสรุปได้เป็น

1.1 พูดไม่ชัดเจน การพูดไม่ชัดเจนหมายถึงน้ำเสียงการเปล่งเสียงชัดถ้อยชัดคำหรือไม่ ความมั่นใจหรือไม่มั่นใจของผู้พูดบางครั้งก็ทำให้เกิดความชัดเจนหรือไม่ชัดเจน การฝึกฝน การสร้างความมั่นใจของผู้พูดเองจะช่วยแก้ปัญหาดังนี้

1.2 พูดเบา พูดเร็ว ทั้งพูดเบาและพูดเร็วเป็นปัญหาการพูดเบา หลายครั้งจึงต้องใช้เครื่องช่วย โดยเพิ่มปริมาตรหรือ Volume ของเสียงในเครื่องขยายเสียง พยายามจ่อไมโครโฟนให้ใกล้กับริมฝีปาก

การพูดเร็ว ซึ่งอาจจะเป็นบุคลิกของผู้พูดบางท่านอาจจะทำให้ผู้ฟัง ฟังไม่ทันโดยเฉพาะกรณีเป็นเรื่องใหม่ และเป็นเรื่องที่จะต้องเข้าใจยากหรือมีศัพท์เฉพาะ วิธีแก้ก็ต้องฝึกพูดให้ช้าลงหรือ

พูดทบทวนหรือถามเพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน หรือใช้ตัวหนังสือบนแผ่นสไลด์ หรือพาวเวอร์พอยท์บนจอเพื่อผู้ฟังจะได้ติดตามได้ อย่าลืมว่าการสื่อสารที่ผู้พูดพยายามถ่ายทอดให้ผู้ฟังนั้นต้องการให้ผู้ฟังได้เข้าใจให้ถูกต้องและแม่นยำที่สุด

1.3 อารมณ์ อารมณ์ของผู้พูดและผู้ฟังทั้งสองฝ่ายมีความสำคัญต่อการสื่อสารเพราะอาจจะทำให้การส่งข่าวสารออกมาจากผู้ส่งหรือผู้พูด โดยเฉพาะหากเป็นอารมณ์ลบ การอบรมการเรียนการสอนจำเป็นที่ผู้บรรยายจะต้องระมัดระวังเรื่องอารมณ์ การบรรยายเรื่องความขัดแย้งและการแก้ปัญหาความขัดแย้งมักจะมีอารมณ์หรือเป็นเรื่องที่ “หนัก” อยู่แล้ว และก็มีโอกาสผู้ฟังเห็นต่างได้ ฉะนั้นควรที่จะพยายามให้มีอารมณ์ขัน หรือมี “มุข” ในการสร้างอารมณ์ขันให้กับผู้ฟัง กรณียกตัวอย่างกรณีศึกษาเรื่องความขัดแย้งใดๆ ก็ต้องระวังไม่แสดงอารมณ์เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในกรณีตัวอย่างนั้นๆ สิ่งที่ผู้บรรยายควรจะทำในเรื่องของอารมณ์ อาจจะสรุปได้ดังนี้คือ

ก) สร้างอารมณ์อยากบรรยายของผู้พูด เพราะถ้าผู้พูดรู้สึกอยากบรรยาย การพูดก็จะมีชีวิตชีวาต่างจากผู้บรรยายที่รู้สึกเบื่อไม่สบาย ไม่อยากพูด การนำเสนอ การแสดงออกก็จะยิ่งทำให้เรื่องที่พูดไม่น่าสนใจ วิธีสร้างอารมณ์ ให้เตรียมตัว เตรียมใจให้พร้อมและบอกกับตัวเองว่าเรื่องนี้เรารู้ดีที่สุด ผู้ฟังพากำลังอยากฟังเราเราเองก็อยากบรรยายมาก

ข) วางกฎกติกากับผู้ฟังในการลดปัญหาที่จะเกิดการรบกวนการพูด การบรรยาย ที่จะก่อให้เกิดอารมณ์ที่เป็นลบ วิธีที่ผู้เขียน

1.4 เสียงรบกวน หรือ Noise เสียงดังออกไปจากผู้ส่งไปยังผู้รับนั้นเป็นเสียงหรือ Voice ที่ขณะเดียวกันจะมีเสียงรบกวน หรือ Noise จากสิ่งแวดล้อมทำให้ผู้รับได้ยินชัดเจนหรือไม่ ถ้าเสียงรบกวนไม่ดังขณะเดียวกันเสียงพูดดังผู้รับก็จะรับได้ดี แต่ถ้าเสียงรบกวนดังขึ้นมามากเท่าหรือเกือบเท่าเสียงที่เปล่งออกไปของผู้พูด ผู้รับก็จะไม่ได้ยินหรือได้ยินแต่อาจจะฟังไม่รู้เรื่องก็ได้ ฉะนั้นในการบรรยายหรือเจรจากันจึงควรระวังให้เสียงรบกวนน้อยที่สุด เสียงรบกวนในห้องบรรยายหรือห้องประชุมมักจะเป็นเสียง “คุยกัน” หรือเสียงพูดโทรศัพท์ ทำให้ผู้บรรยายเองเสียสมาธิ คนอื่นๆ ที่พยายามตั้งใจฟังก็เสียความรู้สึกได้

1.5 ภาษาที่แตกต่างกัน การใช้ภาษาที่สื่อกันถึงกันจำเป็นที่จะต้องใช้ภาษาเดียวกัน หรือแม้แต่ภาษาเดียวกันก็จำเป็นต้องระวังเรื่องของภาษาถิ่นแต่ละพื้นที่ ที่อาจจะมีความแตกต่างกันในศัพท์หรือคำพูดที่เป็น สละสลวย

2) ผู้ฟัง หรือผู้รับสัญญาณ ปัญหาในส่วนนี้ของการสื่อสารก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าผู้ส่งหรือผู้พูด ประกอบด้วย การไม่ตั้งใจฟัง เสียงรบกวน การขัดจังหวะ ความพิการ และอารมณ์ของผู้ฟัง

2.1 การไม่ตั้งใจฟัง เป็นเรื่องสำคัญมากที่จะช่วยให้การสื่อสารเกิดความเข้าใจอันดีหรือไม่ เพราะนอกจากตัวผู้ฟังเองจะไม่ได้รับประโยชน์จากการไม่ตั้งใจฟังแล้ว ยังอาจทำให้คนอื่นที่ร่วมฟังอยู่ด้วยเสียสมาธิ ฉะนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างความเข้าใจให้ผู้ฟังมีความตั้งใจฟังตั้งแต่นั้น นับตั้งแต่ใช้วิธีการพูดกับผู้ฟังจริงๆ การตั้งคำถาม ถามผู้ฟังตั้งแต่เริ่มบรรยายให้ผู้ฟังติดตาม เมื่อ

สมองของผู้ฟังได้คิดตามไปกับผู้พูดก็จะทำให้ผู้พูดสามารถดึงความสนใจ ความมีสมาธิในการฟังในเรื่องที่ผู้พูด

2.2 การขัดจังหวะ หากมีการขัดจังหวะในขณะที่กำลังพูดหรือบรรยายอยู่ก็จะทำให้ผู้รับหรือผู้ฟัง รับฟังได้ไม่ดีหรือไม่ได้ตลอด ไม่ว่าจะเป็นการขัดจังหวะอันเกิดจากการต้องรับโทรศัพท์ การถูกตามออกไปจากห้อง ฉะนั้นการฝึกอบรมจึงควรدريبโทรศัพท์

2.3 ความพิการ โดยเฉพาะพิการทางหู ทางตา ก็จะให้เกิดปัญหาในการที่จะรับส่งสัญญาณหรือฟัง เพราะแม้การรับฟังทางหูจะปกติแต่หากว่าสิ่งที่สื่อสารมานั้นมีภาพประกอบแต่ผู้รับมองไม่เห็นก็อาจจะทำให้ต้องจินตนาการและไม่ได้ภาพชัดเจนหรือคลาดเคลื่อนได้

2.4 อารมณ์ สำหรับอารมณ์ที่สำคัญ คืออารมณ์อยากฟังมีมากน้อยแค่ไหน วิทยากรจะต้องหาทางสร้างอารมณ์อยากฟังให้ผู้ฟัง ตั้งแต่เริ่มต้น ต้องจูงใจให้คิดตามฟังโดยตลอด หลักสำคัญคือการที่จะต้องใช้วิธีการ “พูดกับผู้ฟัง” แล้วเริ่มให้ผู้ฟัง “คิดตาม” โดยการ “ตั้งคำถาม” สมองของผู้ฟังจะคิดตามหรือไม่ อยู่ที่ “กระบวนการ” การที่ผู้พูดสื่อสารกับผู้ฟังอย่างไร

3) เนื้อหา ปัญหาจากการบรรยายที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาอาจจะมีได้หลายลักษณะ เช่น

3.1 เนื้อหาที่ยาวไป เป็นปัญหาที่มักจะเกิดขึ้นบ่อยๆ เมื่อผู้พูดต้องการที่จะถ่ายทอดให้ผู้ฟังให้ครบถ้วน โดยไม่ได้ตระหนักถึงผู้รับที่จะรับได้หรือไม่ต้องการรับ ฉะนั้นผู้พูดควรคำนึงถึงเวลาที่ใช้ ไม่ความยาวมากเกินไปผู้ฟังจะได้คาดหวังตามกำหนดการ ผู้พูดควรคำนึงถึง “การเรียนรู้เป็นเรื่องของผู้เรียน” ซึ่งผู้พูดมีหน้าที่ช่วยให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เท่านั้น โดยทั่วไปแล้วเวลาที่คนเราจะสนใจฟังอย่างตั้งใจนั้น เฉลี่ยประมาณเพียง 20 นาที

3.2 เนื้อหาที่สั้นไป ในกรณีตรงข้ามกัน เมื่อผู้พูดสรุปเนื้อหาจนสั้นเกินไป โดยอาจจะเข้าใจว่าผู้ฟังรู้และเข้าใจเรื่องนี้ดีแล้ว หรือคำศัพท์ ตัวย่อ ที่ผู้ฟังไม่คุ้นเคย จำเป็นต้องมีการอธิบายให้ชัดเจน แทนที่จะได้ประโยชน์กลับเสียเวลาเปล่า

3.3 การถ่ายทอดหลายชั้น การถ่ายทอดหลายๆ ชั้น มักจะมีปัญหาเรื่องการสื่อสารข้อมูล ฉะนั้น ควรมีเอกสารประกอบ เพื่อเป็นประโยชน์ในการถ่ายทอดเนื้อหา

3.4 ช่องทางส่งเนื้อหาถูกตัดขาด ช่องทางการส่งเช่น สายโทรศัพท์ สายลำโพง สายไมโครโฟน ไม่สมบูรณ์ก็จะเป็นปัญหาของการบรรยาย การเจรจา การสื่อสาร ฉะนั้นผู้พูด อาจจะต้องมีการทดสอบว่าผู้ฟังได้รับหรือได้ยินชัดเจนก่อนเสมอ

วิทยากรกระบวนการและเทคนิคการมีส่วนร่วม

วิทยากรกระบวนการ (Facilitator)

การประชุมแบบมีส่วนร่วมมุ่งเน้น “กระบวนการประชุม” มากกว่า “การถ่ายทอดเนื้อหา” จากผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้มีอำนาจเหนือกว่าผู้เข้าร่วมประชุม ผู้ดำเนินการประชุมจึงไม่ได้มีบทบาทในฐานะผู้นำหรือผู้เชี่ยวชาญ อาจมีความรู้ในด้านเนื้อหาการประชุมระดับปานกลาง แต่มีความสามารถในการ

จัดการสูง สามารถสร้างบรรยากาศที่ดีในการประชุม วิทยากรกระบวนการและเทคนิคการมีส่วนร่วม รวมถึงการกระตุ้นและสร้างความมั่นใจ เกี่ยวกับบทบาทและพันธกิจของทุกคนในการอุทิศกำลังกาย สมอง สติปัญญา และความสามารถให้กับการประชุม ตลอดจนกำกับดูแลกระบวนการ การประชุมให้เป็นไปในทิศทางที่เหมาะสม

เราเรียกผู้ดำเนินการประชุมนี้ว่า “วิทยากรกระบวนการ” (Facilitator) ซึ่งถือว่าเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการประชุมอย่างสร้างสรรค์และควรมีคุณสมบัติ ดังนี้

1. ไม่มีความเป็นเผด็จการ ให้โอกาสสมาชิกในที่ประชุมได้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรี ยุติธรรม
2. ใจกว้าง และพร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
3. ใจเย็น ไม่ตื่นตระหนก ไม่ฉุนเฉียวง่าย แต่มีสมาธิในการวิเคราะห์และพิจารณาเรื่องราวต่างๆ อย่างถี่ถ้วน
4. มีความเป็นกลาง ไม่ถูกโน้มน้าความรู้สึกง่าย ไม่โอนเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งง่ายๆ โดยปราศจากการคำนึงถึงหลักฐานและเหตุผลต่างๆ
5. มีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ อยู่เสมอ และสามารถตั้งข้อสังเกตหรือคำถามต่างๆ ได้ชัดเจน
6. มีความคล่องตัวสูง โดยเฉพาะในด้านการพูด ฟัง จับประเด็น ถ่ายทอดและสรุปประเด็นต่าง ในที่ประชุมได้อย่างถูกต้อง สั้น กระชับ ในเวลาอันรวดเร็ว
7. ไวต่อความรู้สึกของผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรยากาศของการแก้ไขสถานการณ์และปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันทั่วทั้งที่ รวมทั้งสามารถควบคุมทิศทางการประชุมให้ไปสู่เป้าหมายได้อย่างเหมาะสม

ข้อพึงปฏิบัติสำหรับวิทยากรกระบวนการ

1. เป้าหมายการประชุม : วิทยากรกระบวนการต้องสามารถกุมเป้าหมายในการประชุมให้ชัดเจน
2. บรรยากาศในการประชุม : ต้องสามารถสร้างบรรยากาศในที่ประชุมให้คึกคัก ไม่ตึงเครียด และไม่เรงรีบเกินไป
3. ความคิดของที่ประชุม : ต้องไม่ครอบงำความคิดเห็นของสมาชิกในที่ประชุม ในขณะเดียวกันก็ระวังไม่ให้สมาชิกคนใดคนหนึ่งครอบงำความคิดผู้อื่น
4. กฎ กติกา มารยาทในการประชุม : ต้องควบคุมการประชุมให้เป็นไปตามกฎ กติกา ที่วางไว้
5. ความยุติธรรม : ต้องวางตัวเป็นกลาง คอยดูแลให้ทุกคนมีโอกาสได้พูดได้แสดงความคิดเห็น และหารือกันอย่างเท่าเทียมกัน

6. การควบคุมประเด็น : ต้องทำหน้าที่ควบคุมการอภิปรายของ ผู้เข้าร่วมประชุมให้ดำเนินไปตรงตามประเด็นตามเวลาที่กำหนดไว้ โดยพิจารณาตัดบทหากมีการอภิปรายเยิ่นเย้อ หรือออกนอกประเด็นรวมถึงการควบคุมไม่ให้ผู้เข้าร่วมประชุมหันไปจับคู่คุยกันเองในขณะที่ผู้อื่นกำลังเสนอความคิดเห็นของผู้อื่น

7. กำลังใจ : ต้องคอยส่งเสริม ให้กำลังใจผู้เข้าร่วมประชุมในการคิดร่วมกันมีส่วนร่วมในการนำเสนอความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น

8. การสรุปประเด็น : ต้องสามารถเชื่อมต่อและสรุปความคิดของบุคคลต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างถูกต้อง แม่นยำ ตลอดจนสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากที่ประชุมได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว

9. การติดตามและสะท้อนผลการประชุม : ต้องคอยติดตามความก้าวหน้าของการประชุมอย่างต่อเนื่อง และช่วยสะท้อนผลสำเร็จของที่ประชุมเป็นช่วงๆ (แทนที่จะคอยสรุปผลการประชุมในช่วงสุดท้ายเท่านั้น) ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวจะช่วยให้เกิดกำลังใจแก่สมาชิกในที่ประชุมเพื่อดำเนินการต่อไปให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

10. การคลี่คลายข้อขัดแย้ง : หากมีข้อขัดแย้งเกิดขึ้น วิทยากรกระบวนการต้องสามารถหากลวิธีในการคลี่คลายข้อขัดแย้งดังกล่าวโดยเร็ว

วิธีการจัดประชุมแบบมีส่วนร่วม

การจัดประชุมแบบมีส่วนร่วมในการสร้างทักษะชีวิตและปรับเปลี่ยนเจตคติ (Participatory Teaching Methods) มีหลากหลายวิธี ได้แก่

- การอภิปราย (Class discussion)
- การระดมสมอง (Brainstorming)
- การสาธิตและฝึกปฏิบัติ (Demonstration and guided practice)
- การแสดงบทบาทสมมติ (Role play)
- กลุ่มเล็ก (Small groups)
- เกมส์เพื่อการศึกษาและสถานการณ์จำลอง (Education games and simulations)
- กรณีศึกษา (Case studies)
- การเล่าเรื่อง (Story telling)
- การโต้เถียง (Debates)
- การใช้ศิลปะรูปแบบต่างๆ ได้แก่ การแสดง ดนตรี ภาพยนตร์ และการเต้นรำ (Audio and visual, e.g., arts, music, theatre, dance)
- การวางแผนที่ความคิดหรือต้นไม้เจ้าปัญหา (Decision mapping or problem trees)

สามารถอธิบาย ลักษณะ ประโยชน์ที่ได้ และกระบวนการแต่ละวิธีการ เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดการปรับเปลี่ยนเจตคติ ได้ดังตัวอย่างต่อไปนี้

วิธีการ	ลักษณะ	ประโยชน์	กระบวนการ
1. การอภิปราย กลุ่มเล็กหรือ กลุ่มใหญ่(Class discussion)	ผู้เข้าร่วมประชุมทำความเข้าใจปัญหาหรือประเด็นที่สนใจ โดยมีเป้าหมายที่จะทำความเข้าใจเพื่อหาข้อสรุปที่ดีที่สุดหรือพัฒนาความคิดใหม่ๆ หรือทิศทางใหม่ๆ สำหรับกลุ่ม	เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้เรียนรู้จากผู้อื่นและฝึกแก้ไขปัญหาโดยการเรียนรู้ช่วยให้ผู้เข้าร่วมประชุมเข้าใจปัญหาหรือประเด็น และเกิดความเชื่อมโยงความคิดของแต่ละบุคคลให้เข้ากับปัญหาและพัฒนาทักษะการฟังการโต้ตอบอย่างเหมาะสมและเห็นใจเข้าใจกลุ่ม	- จัดที่นั่งให้เหมาะสม - ระบุเป้าหมายการอภิปรายให้ชัดเจน - ใช้คำถามปลายเปิดที่มีความหมาย - ทำให้การอภิปรายดำเนินไปตามเป้าหมาย
2.การระดม สมอง (Brain- storming)	ผู้เข้าร่วมประชุม แสดงความคิดเห็นอย่างกว้าง ขวางต่อประเด็นหรือปัญหาที่กำหนดในช่วงเวลาหนึ่ง ปริมาณของความคิดที่ได้จะเป็นผลของการระดม สมอง ซึ่งจะนำไปสู่การได้ แฉ่ง แลกเปลี่ยนทางความคิด และประเมินผลที่ได้ในภายหลัง	เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็นอย่างรวดเร็วและเป็นไปตามธรรมชาติช่วยให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้จินตนาการและไม่ยึดติดความคิดเดิม เป็นการอภิปรายที่ดีเพราะกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุม สามารถแสดงความคิดเห็น สามารถประเมิน ผลดีผลเสียหรือเรียงลำดับความคิดเห็นตามความสำคัญได้	- กำหนดประธานและผู้จัดบันทึก - ระบุปัญหาหรือประเด็นที่จะระดมสมอง - ผู้เข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็นได้กว้างขวาง - ไม่อภิปรายความคิดของผู้เข้าร่วมประชุมตั้งแต่เริ่มแรก - บันทึกความคิดเห็นให้ทุกคนได้รู้ร่วมกัน - ร่วมระดมสมองแล้วนำเอาความคิดเห็นมาทบทวนเพิ่มเติมที่ขาดตกส่วนที่เกิน และจัดกลุ่ม

วิธีการ	ลักษณะ	ประโยชน์	กระบวนการ
3. การแสดง บทบาทสมมติ (Role play)	การแสดงบทบาทสมมติ เป็นการแสดงตาม บทบาทที่กำหนดให้	เป็นโอกาสและเป็นวิธีที่ดีใน การฝึกทักษะก่อให้เกิด ประสบการณ์ในการแก้ไข ปัญหาในชีวิตจริงช่วย เพิ่มความเข้าใจในความ รู้สึกผู้อื่น	- อธิบายสถานการณ์ที่จะแสดงบทบาทสมมติ - คัดเลือกผู้ร่วมแสดง - ให้แนวทางการแสดงแก่ผู้แสดง - เริ่มแสดงตามบทบาท - อภิปรายผล
4. กลุ่มเล็ก (Small groups / buzz group)	เป็นการทำงานกลุ่มเล็ก โดยการแบ่งผู้เข้าร่วม ประชุมออกเป็นกลุ่มย่อย กลุ่มละ 6 คน หรือน้อย กว่า และให้เวลาสั้นๆ ที่ จะทำงานให้เสร็จโดยการ อภิปรายเฉพาะประเด็น ปัญหาที่กำหนด	มีประโยชน์ในกรณีที่มี จำนวนผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่ม ใหญ่และมีเวลาจำกัด เป็นการ เพิ่มผลลัพธ์จากผู้เข้าร่วม ประชุมเข้าใจผู้อื่นมากขึ้น ช่วยให้ได้เรียนรู้จากผู้อื่น	- ระบุวัตถุประสงค์การอภิปราย และกำหนด เวลาที่ใช้ - จัดกลุ่มย่อย - จัดที่นั่งให้ได้ยินการพูด คอยอย่างทั่วถึง - กำหนดผู้บันทึก - เมื่อจบการทำงานให้ผู้บันทึกสรุปผลการทำงาน
5. เกมส์เพื่อการ ศึกษาและสถาน การณ์จำลอง (Education games and simulations)	เป็นการให้ผู้เข้าร่วม ประชุมเล่นเกมซึ่ง สามารถทำให้เกิดการ เรียนรู้ในเนื้อหาสาระการ คิดวิเคราะห์อย่าง สร้างสรรค์ การแก้ไข ปัญหาและการตัดสินใจ ส่วนสถานการณ์จำลอง เป็นกิจกรรมที่ทำให้รู้สึก เหมือนอยู่ในสถานการณ์ จริง	เกมส์และสถานการณ์จำลอง ทำให้เกิดความสนุกสนาน เกิดการเรียนรู้ที่น่าสนใจ และมีการอภิปราย แลกเปลี่ยนและเนื่องจากผู้ ร่วมเล่นเกมต้องการทำ คะแนนจากการเล่นเกมให้ มากที่สุด วิธีนี้เป็นการ ผสมผสานความรู้เจตคติและ ทักษะช่วยให้ผู้เรียนได้ ทดสอบข้อดกลงที่ให้ได้และ สามารถแสดงความสามารถ ในสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย	เกมส์ - กระตุ้นเตือนให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้เข้าใจว่ากิจกรรมเป็นความสนุกสนาน ไม่ใช่เพื่อแพ้ชนะ สถานการณ์จำลอง - จะเป็นไปได้ดีต้องมีความกระชับและต้องอภิปรายทันทีทันใด - ผู้เข้าร่วมประชุมควรสร้างจินตนาการ หากตนเองอยู่ในสถานการณ์นั้นที่อาจมีโอกาสดังขึ้นจริงได้

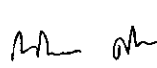
วิธีการ	ลักษณะ	ประโยชน์	กระบวนการ
6. กรณีศึกษา (Case studies)	วิธีนี้เป็นการช่วยให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้คิดวิเคราะห์ห่อภิปรายสถานการณ์ที่อาจต้องเผชิญหรือกรณีศึกษาที่เป็นเรื่องจริงที่มีรายละเอียดของสิ่งที่เกิดขึ้นต่อชุมชน	ช่วยให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้แยกแยะปัญหาความขัดแย้งและหาข้อสรุปทำให้มีโอกาสได้ทำงานร่วมกันแบ่งปันความคิดเห็นและเรียนรู้ความแตกต่างของเหตุผลที่มีต่อการมองปัญหา เป็นกิจกรรมกระตุ้นความคิดของผู้เข้าร่วมประชุมและทำให้กลุ่มเกิดความสามารถมีทักษะในการตัดสินใจ ค้นพบการแก้ปัญหาด้วยตนเอง	- มีคำถามนำซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการกระตุ้นการคิดและอภิปราย - วิทยากรกระบวนการต้องมีความสามารถในการแยกหลอก ล่อให้เกิดความคิดค้นหาประเด็นหลัก(Key points) และปัจจัยสาเหตุ - การวิเคราะห์สถานการณ์และกรณีศึกษาต้องใช้เวลาพอสมควรเพื่อกระบวนการคิดอย่างสร้างสรรค์ - ผู้สอนต้องทำหน้าที่เป็นวิทยากรกระบวนการมากกว่าเป็นผู้ให้ความรู้
7. การโต้วาที (Debates)	การโต้วาทีเป็นกิจกรรมที่มีหัวข้อการนำเสนอเป็นปัญหาหรือประเด็นที่เฉพาะมีการกำหนดบทบาทผู้เข้าร่วมประชุมในการนำเสนอข้อมูลเพื่อแก้ไขปัญหหรือประเด็นนั้นๆ อาจจัดเป็นกลุ่มเล็กหรือทั้งหมดก็ได้	ให้อีกโอกาสได้เสนอข้อมูลแก้ไขปัญหได้อย่างลึกซึ้งและสร้างสรรค์ ตัวอย่างที่เห็นชัดได้แก่ประเด็นการโต้วาทีที่เกี่ยวกับสุขภาพ เช่น การห้ามสูบบุหรี่ ในที่สาธารณะ การโต้วาทีช่วยให้ผู้ที่เข้าร่วมประชุมได้พัฒนาความคิดไม่ว่าจะเป็นความคิดที่เห็นด้วยหรือขัดแย้ง	- ให้ผู้เข้าร่วมประชุม เลือกจะเป็นฝ่ายเสนอหรือฝ่ายค้าน ถ้าไม่มีตัวเลือกฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งให้ใช้เอาสามัคคี - กำหนดเวลา - ไม่อนุญาตให้เกิดการข่มอีกฝ่ายหนึ่ง - ให้ผู้เข้าร่วมประชุมแสดงการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น - ควบคุมให้ได้ว่ามีภายใต้หัวข้อที่กำหนด

วิธีการ	ลักษณะ	ประโยชน์	กระบวนการ
8. การเล่าเรื่อง (Story telling)	ผู้นำเสนอหรือผู้เข้าร่วม ประชุมเล่าเรื่องให้กลุ่ม ฟังด้วยภาพ, การ์ตูน หรือ ภาพยนตร์ ผู้เข้าร่วมประ- ชุมถูกกระตุ้นให้คิดและ อภิปรายถึงผลกระทบ ปัจจัยวิธีการหรือประเด็น สำคัญที่ได้จากเรื่องที่เล่า ให้ฟัง	ช่วยให้ผู้เข้าร่วมประชุมคิดถึง ปัญหาและมีพัฒนาการคิด อย่างมีวิจารณญาณ ผู้เข้าร่วม ประชุมจะสามารถพัฒนา ทักษะการเขียนเรื่องราวหรือ กลุ่มสามารถเล่าเรื่องทำให้ เกิดการเปรียบเทียบ เกิดการ เรียนรู้ และหาข้อสรุป	- ทำเรื่องให้เรียบง่าย ชัดเจน มีประเด็นสำคัญ 1-2 ประเด็น - ต้องมั่นใจว่าเรื่อง (รูปภาพ) สัมพันธ์กับประเด็นที่ต้องการ ทำเรื่องให้มีความน่าสนใจ เพียงพอที่จะเกิดความน่าสนใจ ควรรวมเรื่องราวที่มีความสุข ความเศร้า ความน่าตื่นเต้น กระตุ้นสนับสนุนการคิด การ ตัดสินใจและการมีส่วนร่วม ในการแก้ไขปัญหา

Checklist การเสนอเรื่องต่อคณะรัฐมนตรี

เรื่อง โครงการเวทีประชาธิปไตยชุมชนเพื่อความมั่นคงของมนุษย์

ชื่อหน่วยงาน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ลำดับ	เรื่อง	รายละเอียด										
1.	กำหนดการจัดเวทีที่ต้องเสนอ ครม. อย่างช้าที่สุดภายใน มิถุนายน 2550											
2.	ระบุความจำเป็นที่ต้องให้เสนอเรื่องนี้ต่อ ครม.	- เป็นการดำเนินงานตามนโยบายของรัฐบาลที่มุ่งสร้างสังคมเข้มแข็งที่คนในชาติอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันอย่างสมานฉันท์บนพื้นฐานคุณธรรม ข้อ(1),(2), (6), (7) และ (8) - สืบเนื่องจากสถานการณ์ของสังคมไทยปัจจุบันซึ่งนอกจากจะมีปัญหาในทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนอันเป็นรากฐานความมั่นคงของสังคมไทยแล้วยังมีปัญหาความขัดแย้งอันเนื่องมาจากความเห็นที่แตกต่างทางการเมือง ซึ่งความขัดแย้งนี้อาจนำไปสู่การใช้ความรุนแรงในการจัดการกับปัญหา การพัฒนาสังคมไทยให้ก้าวข้ามพ้นความขัดแย้งที่สะสมอยู่ได้จำเป็นต้องใช้กระบวนการที่มุ่งสร้างความหวังและพลังที่จะร่วมกันทำให้สังคมเข้มแข็งอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันบนพื้นฐานของคุณธรรม ซึ่งเป็นเป้าหมายที่รัฐบาลได้แสดงความมุ่งมั่นไว้ ดังนั้น กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จึงได้จัดทำโครงการเวทีประชาธิปไตยชุมชนเพื่อความมั่นคงของมนุษย์ขึ้น เพื่อให้เกิดกระบวนการดังกล่าว										
	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <th style="width: 15%;">กม.</th><th style="width: 15%;">กฎ</th><th style="width: 15%;">ระเบียบ</th><th style="width: 15%;">มติ ครม.</th><th style="width: 40%;">อื่น ๆ</th></tr> <tr> <td> </td><td> </td><td> </td><td> </td><td>/</td></tr> </table>	กม.	กฎ	ระเบียบ	มติ ครม.	อื่น ๆ					/	
กม.	กฎ	ระเบียบ	มติ ครม.	อื่น ๆ								
				/								
2.1												
3.	การถามความเห็นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง.....หน่วยงาน											
4.	การถามความเห็นจากกรรมการที่เกี่ยวข้อง.....คณะ											
5.	ร่างมติคณะรัฐมนตรีที่ต้องการ คณะรัฐมนตรีพิจารณาแล้วมีมติรับทราบโครงการเวทีประชาธิปไตยชุมชนเพื่อความมั่นคงของมนุษย์ ตามที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เสนอ											
6.	ลายมือชื่อผู้ประสานงานคณะรัฐมนตรีและรัฐสภา (นางระรินทิพย์ สิริวัฒน์) ผู้ประสานงานคณะรัฐมนตรีและรัฐสภา กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์											